

## Kommunfullmäktige kallas till sammanträde

Tid: 18:30, 2024-03-25

Plats: Andreasgården

**Öppnande, närvaro, justering** (digital justering 4 april senast kl. 12:00)

### Allmänhetens frågestund

### Mottagande av medborgarförslag, motioner, interpellationer och frågor

- 1 **Medborgarförslag om äldreboende ute i byarna** 2024/87  
*Förslag till beslut*  
Kommunfullmäktige tar emot medborgarförslaget och överlåter besvarandet till kommunstyrelsen.
- 2 **Medborgarförslag om förbud mot promenad i preparerade skidspår** 2024/8  
*Förslag till beslut*  
Kommunfullmäktige tar emot medborgarförslaget och överlåter besvarandet till kommunstyrelsen.
- 3 **Medborgarförslag om krislåda till ekonomiskt utsatta** 2024/157  
*Förslag till beslut*  
Kommunfullmäktige tar emot medborgarförslaget och överlåter besvarandet till kommunstyrelsen.
- 4 **Interpellation om information i skolor om sugardating och poseringsbrott samt samarbete med polisen** 2024/136  
*Förslag till beslut*  
Kommunfullmäktige tar emot interpellationen.
- 5 **Interpellation om hur kommunen uppmärksammar internationella kvinnodagen** 2024/144  
*Förslag till beslut*  
Kommunfullmäktige tar emot interpellationen.
- 6 **Interpellation om handlingsplan för att motverka sexköp** 2024/145  
*Förslag till beslut*  
Kommunfullmäktige tar emot interpellationen.
- 7 **Interpellation om rutiner för hantering av misstänkt våld i nära relation inom hemtjänsten** 2024/146  
*Förslag till beslut*  
Kommunfullmäktige tar emot interpellationen.

## Revisorerna informerar

### Kommunstyrelsens ordförande har ordet

#### Beslutsärenden

- |    |  |          |
|----|--|----------|
| 8  | <b>Nämndinitiativ om förändrad politisk ledning</b><br><i>Förslag till beslut</i><br>Kommunfullmäktige entledigar presidieuppdragen i kommunstyrelsen, miljö- och byggnadsnämnden, teknik- och servicenämnden, valnämnden, revisionen, Moravatten AB och i gemensamma servicenämnden i Älvdalen.   | 2024/158 |
| 9  | <b><i>Valärenden enligt valberedningens förslag, vilka blir aktuella om kommunfullmäktige beslutar enligt kommunstyrelsens förslag till beslut i det föregående ärendet nämndinitiativ om förändrad politisk ledning.</i></b>  |          |
| 10 | <b>Besvarande av motion om folkomröstning om skola på Strandenområdet</b><br><i>Förslag till beslut</i><br>Kommunfullmäktige anser motionen besvarad.  | 2023/638 |
| 11 | <b>Besvarande av motion om att riva upp beslutet om skola på Strandenområdet</b><br><i>Förslag till beslut</i><br>Kommunfullmäktige avslår motionen.   | 2023/647 |
| 12 | <b>Utökad borgensram för Morastrand AB och dess helägda dotterbolag Mora kommunfastigheter AB</b><br><i>Förslag till beslut</i><br>Kommunfullmäktige beslutar, att såsom för egen skuld ingå borgen för Morastrand AB och dess dotterbolags Mora kommunfastigheter AB:s låneförpliktelser upp till ett totalt högsta lånebelopp om 2 000 miljoner kronor, jämte därpå löpande ränta och kostnader. | 2023/576 |
| 13 | <b>Landsbygdsprogram 2024-2030</b><br><i>Förslag till beslut</i><br>Kommunfullmäktige antar <i>Landsbygdsprogram 2024-2030</i> .   | 2024/49  |
| 14 | <b>Kretsloppsplan 2024-2030</b><br><i>Förslag till beslut</i><br>Kommunfullmäktige fastställer <i>Kretsloppsplan 2024-2030</i> .   | 2023/580 |

- 15 **Val av ersättare i kommunstyrelsen (S)** 2024/89  
*Förslag till beslut*
1. Kommunfullmäktige godkänner avsägelse från Jonas Wuopio (S).
  2. Till ersättare i kommunstyrelsen väljs Daniel Skeri (S).
  3. Beslutet gäller från och med 3 april 2024.
- 16 **Vice gruppledare för Centerpartiet** 2024/139  
*Förslag till beslut*
1. Kommunfullmäktige godkänner byte av vice gruppledare från Berit Olars (C) till Arne Grahn (C).
  2. Beslutet gäller från och med 1 april 2024.
- 17 **Vice gruppledare för Morapartiet** 2024/199  
*Förslag till beslut*
1. Kommunfullmäktige väljer Joakim Linder (MOP) till vice gruppledare för Morapartiet.
  2. Beslutet gäller från och med 1 april 2024.

## **Besvarande av interpellationer och frågor**

### **Delgivningar**

- 18 Förvaltningsrättens beslut om överklagan av KF beslut om ägardirektiv Nodava AB 2023/96
- 19 Överklagan av KF beslut om verksamhetsområde för vattentjänster i Utanmyra och Rothagen på Sollerön 2024/124
- 20 Länsstyrelsens beslut om ny ersättare i kommunfullmäktige (M) 2024/133
- 21 Länsstyrelsens beslut om ny ersättare i kommunfullmäktige (MOP) 2024/133

## **Kommunfullmäktiges ordförande har ordet**

Lennart Sacrédeus  
Ordförande

Katarina Edqvist  
Sekreterare

**Rubrik**

Äldreboende ute i byarna

---

**Förslag**

Önskar att fler äldreboenden skall lokaliseras ute i byarna, då skulle dom boende i dessa äldreboenden få spontana besök av bybor man känner och har umgåtts med tidigare, som det är nu ska men åka in till Mora för att besöka gamla bekanta, tex. i Nusnäs skola har kök vore det perfekt med ett boende nere vid bygdegården / skolan.

---

**Förnamn**

██████████

---

**Efternamn**

██████████

---

**Adress**

██████████

---

**Postnummer och ort**

██████████

---

**E-postadress**

██

---

**Jag önskar själv presentera mitt förslag vid kommunfullmäktiges sammanträde**

Ja  Nej

**Jag godkänner att mina personuppgifter (namn, bostadsadress, telefon och e-post) publiceras på Mora kommuns webbplats.**

Ja  Nej

### Rubrik

Komplettering §18 i Allmänna Lokala Ordningsföreskrifter. "Ridning, löpning och promenader."

---

### Förslag

Föreslår härmed att §18 i Mora Kommuns allmänna lokala föreskrifter även ska inbegripa "promenader". Förslagsvis: "Löpning och promenader får vintertid ej ske i preparerade och varaktigt utmärkta skidspår på ställen som anges i första stycket." Flertalet kommuner i landet har motsvarande definition däribland Östersund, Gävle, Skellefteå och Lilla Edet med flera. Så en praxis för reglering av promenader i anlagda skidspår, genom kommunala ordningsföreskrifter, kan sägas råda. Har haft dialog med flertalet aktörer, professionella samt ideella, som preparerar skidspår. Alla vittnar om samma sak, att det är oerhört svårt att få folk som promenerar att förstå hur mycket det faktiskt förstör ett skidspår. Det är sällan vi möter någon som är ute och löper i skidspåren. Generellt kan sägas att de som motionerar sommartid med löpning, högst troligt motionerar med skidor på under vintertid. I vår förening försöker vi alltid nå samsyn med de som promenerar och förklara hur mycket tid vi lägger ned på att preparera skidspåren. Dock skulle ett förtydligande i ordningsföreskrifterna hjälpa alla föreningar och aktörer i sin information och dialog med de som går i skidspåren. Enligt min erfarenhet är det ingen skillnad på den förstörelse som sker, av ett skidspår, skapat av löpning kontra gång. Ojämnheterna fryser, försvårar skidåkning samt även den kommande prepareringen. Tack för att Ni lyssnat på mitt förslag. Med vänlig hälsning, en av alla spårmakare i kommunen.

---

**Jag önskar själv presentera mitt förslag vid kommunfullmäktiges sammanträde**

Ja

Nej

**Jag godkänner att mina personuppgifter (namn, bostadsadress, telefon och e-post) publiceras på Mora kommuns webbplats.**

Ja

Nej

### Rubrik

Krislåda till ekonomiskt utsatta

---

### Förslag

Människor som har utmätning av sin lön, skuldsanering, långtidsarbetslösa samt långtidssjukskrivna har inte råd att bunkra och fylla en krislåda för minst 72 timmar. Mitt förslag är att kommunen delar ut ett presentkort på 500kr per person i Mora köpstad. Dessa pengar kan hämtas in från 150kr/person av alla som startar i något av Vasaloppets tävlingar sommar och vinter. Naturligtvis inom den redan satta prislappen. Bra reklam för Mora som en kommun som hjälper sina invånare. Jag anser att inkomsten inte ska styra hur man klarar sig vid eventuell kris.

---

### Förnamn

██████████

---

### Efternamn

██████████

---

### Adress

██████████

---

### Postnummer och ort

██████ Mora

---

### E-postadress

████████████████████

---

### Jag önskar själv presentera mitt förslag vid kommunfullmäktiges sammanträde

Ja  Nej

### Jag godkänner att mina personuppgifter (namn, bostadsadress, telefon och e-post) publiceras på Mora kommuns webbplats.

Ja  Nej



## INTERPELLATION

till Kommunstyrelsens ordförande

### Om information i skolor om sugardating och poseringsbrott samt samarbete med polisen

Sugardating är i viss mån ett nytt fenomen i Sverige. Dejtingen fick uppmärksamhet när en svensk webbsida lanserades 2017 och har sedan dess kritiserats av många för att vara en form av prostitution.

Sugardating definieras av de webbsidor som tillhandahåller "tjänsten" som ett arrangemang mellan en "sugardaddy" eller "sugarmama" och en "sugarbabe" där intimitet byts mot någon form av ersättning, det kan till exempel handla om pengar eller saker. Ofta benämnt som "gåva" istället för "betalning", för att upprätthålla en distans. Formuleringarna gör att handlingarna döljs. Vanligt förekommande är ex. "månadspeng" som swishas eller överförs mellan bankkonton.

Detta gör att gränsen mellan sexindustri och andra typer av relationer luckras upp.

Det är av största vikt att säkerställa att våra skolor aktivt arbetar med att informera och utbilda våra ungdomar om de risker och konsekvenser som kan vara förknippade med dessa fenomen.

Ett effektivt samarbete mellan myndigheter är avgörande för att kunna förebygga och adressera situationer där elever kan vara utsatta eller i riskzonen för att dras in i problematiska situationer.

#### Med hänvisning till ovanstående önskas svar på följande frågor:

- Hur ser arbetet med dessa frågor ut i skolorna?
- Hur ser samarbetet med polisen ut kring dessa frågor?
- Vad har kommunen och skolan för strategier och riktlinjer angående detta arbete?
- Vilka resurser avsätts för att arbeta med dessa frågor?

Mora 4 mars 2024

/Anna Bength för Socialdemokraterna Mora





## INTERPELLATION

till Kommunstyrelsens Ordförande Anna Hed

**Om 8 mars.**

Från jämställdmyndighetens hemsida:

”Internationella kvinnodagen är ett tillfälle att erkänna de framsteg som har gjorts för att uppnå jämställdhet, samtidigt som det lyfter fram det arbete som fortfarande behövs för att uppnå verklig jämställdhet mellan könen. Jämställdhet är en nödvändig förutsättning för ett välmående samhälle. I Sverige ska kvinnor och män ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Jämställdhetspolitiken handlar om frågor som makt, inflytande, ekonomi, hälsa, utbildning, arbete och mäns våld mot kvinnor.”

**Med hänvisning till ovanstående önskas svar på följande frågor:**

- Hur uppmärksammar Mora Kommun 8 mars?
- Varför?
- Hur kommer ni utveckla det till nästa år?
- Hur ser visionen ut för hur 8 mars ska uppmärksammas i framtiden?

Mora 4 mars 2024

/Nice Mattsson för Socialdemokraterna i Mora



## INTERPELLATION

till Kommunstyrelsens Ordförande

### Om handlingsplan för att motverka sexköp

Att ha sex mot ersättning medför en stor risk för att utsättas för olika former av våld inklusive hot, rån och våldtäkt. De som utsätts för denna brottslighet kan vara barn och unga och en majoritet av de i prostitution är tjejer eller kvinnor.

Personerna har i många fall erfarenhet av sexuella övergrepp och våld. Psykiska åkommor och missbruk är vanligt förekommande och neuropsykiatriska tillstånd inklusive intellektuell funktionsnedsättning finns bland de utsatta.

Prostitution och människohandel kan lätt uppfattas som problem kopplade till större städer, men det finns även här! Det finns på dom mest oväntade ställen, i sammanhang man kanske inte i första hand kopplar till prostitution, och utnyttjat av dom mest oväntade personerna.

Genom uppsökande myndighetssamverkan mellan polis och kommun nås personer som annars inte skulle nås. Uppmärksamhet kan riktas mot särskilt utsatta grupper så som minderåriga. Stöden kan också lättare skraddarsys efter individen. De olika kompetenser som finns i myndigheterna kompletterar ofta varandra och tröskeln till att anmäla brott och söka skydd kan sänkas.

### Med hänvisning till ovanstående önskas svar på följande frågor:

- Har Mora Kommun utarbetat en specifik handlingsplan för att motverka prostitution och människohandel?
- Vilka åtgärder har hittills genomförts eller planeras att genomföras enligt denna handlingsplan?
- På vilket sätt samarbetar Mora Kommun med relevanta aktörer, såsom polis och frivilligorganisationer, för att adressera dessa problem?

Mora 4 mars 2024

/Anna-Carin Rydstedt för Socialdemokraterna i Mora



## INTERPELLATION

till socialnämndens Ordförande

### Om rutiner för hantering av misstänkt våld i nära relation inom hemtjänsten

För en kommuns medarbetare inom hemtjänsten är det viktigt att kunskap om och rutiner tillämpade för att anmäla och hantera situationer där det misstänks förekomma våld i nära relationer bland dess brukare finns. Det är av yttersta vikt att säkerställa en trygg och säker miljö för de äldre, och att förebygga och agera mot våld i nära relationer utgör en central del av detta ansvar.

En viktig del i detta arbete är att rutinerna involverar samarbete med andra myndigheter och organisationer för att säkerställa en holistisk och effektiv hantering av dessa komplexa frågor.

Utbildning, av medarbetare inom hemtjänsten, spelar en avgörande roll i att öka medvetenheten och skapa förutsättningar för tidig upptäck och adekvat intervention. Vi vet att våldet i nära relation inte går i pension. Därför är det av stor betydelse att förstå och beakta detta perspektiv för att utforma långsiktiga strategier och åtgärder som möter de utmaningar som våld i nära relation kan innebära för äldre individer.

#### Med hänvisning till ovanstående önskas svar på följande frågor:

- Hur arbetar hemtjänsten aktivt med utbildningar i ämnet?
- Hur ser rutinen ut för medarbetare inom hemtjänsten som misstänker våld i nära relation hos sina brukare?
- Vilka myndigheter ingår i samarbetet kring dessa rutiner?

Mora 4 mars 2024

/Nice Mattsson för Socialdemokraterna i Mora

§ 47

KS 2024/158

## Nämndinitiativ om förändrad politisk ledning

### Beslut

- Kommunstyrelsen tar emot nämndinitiativet.
- Kommunstyrelsen ställer sig bakom nämndinitiativet och föreslår att kommunfullmäktige entledigar presidieuppdragen i kommunstyrelsen, miljö- och byggnadsnämnden, teknik- och servicenämnden, valnämnden, revisionen, Moravatten AB och i gemensamma servicenämnden i Älvdalen.

### Deltar ej

Lennart Sohlberg (S), Nice Mattsson (S), Anna Bength (S) och David Örnberg (V) deltar inte i beslutet.

### Sammanfattning av ärendet

Anna Hed (C), Peter Helander (C), Bert Persson (C), Per Ericson (M), Carina Jannesson Sjöberg (M) och Göran Aronson (KD) har lämnat in ett nämndinitiativ till kommunstyrelsen där de vill bilda en förändrad politisk ledning. De föreslår därför att presidierna där Morapartiet ingår entledigas, vilka är kommunstyrelsen, miljö- och byggnadsnämnden, teknik- och servicenämnden, valnämnden, revisionen, Moravatten AB samt gemensamma servicenämnden i Älvdalen.

Kommunstyrelsen föreslås ta emot nämndinitiativet och föreslå att fullmäktige entledigar presidieuppdragen där Morapartiet ingår i presidiet.

### Beslutsunderlag

Nämndinitiativ

### Förslag till beslut

- Kommunstyrelsen tar emot nämndinitiativet.
- Kommunstyrelsen ställer sig bakom nämndinitiativet och föreslår att kommunfullmäktige entledigar presidieuppdragen i kommunstyrelsen, miljö- och byggnadsnämnden, teknik- och servicenämnden, valnämnden, revisionen, Moravatten AB och i gemensamma servicenämnden i Älvdalen.

### Yrkande

Pär Widgren (SD), Joakim Linder (MOP) och Ingvar Nilimaa (MOP) yrkar att initiativet ska avslås.

Per Ericson (M), Peter Helander (C) och Göran Aronson (KD) yrkar bifall till beredningens förslag till beslut.

### Beslutsgång

Ordförande förklarar överläggningen avslutad och ställer proposition på beredningens förslag till beslut och på yrkande om avslag, varvid det först nämnda förklaras bifallet. Votering begärs.

## Votering

Följande voteringsordning föreslås och godkänns:

- den som vill att nämndinitiativet ska bifallas röstar JA och
- den som vill att nämndinitiativet ska avslås röstar NEJ.

Vid verkställd öppen omröstning avges 6 JA-röster, 3 NEJ-röster och 4 ledamöter avstår att rösta, enligt följande:

Lennart Sohlberg (S)	Avstår
Nice Mattsson (S)	Avstår
Anna Bength (S)	Avstår
Bert Persson (C)	JA
Peter Helander (C)	JA
Joakim Linder (MOP)	NEJ
Ingvar Niilimaa (MOP)	NEJ
Pär Widegren (SD)	NEJ
Per Ericson (M)	JA
Carina Jannesson-Sjöberg (M)	JA
David Örnberg (V)	Avstår
Göran Aronson (KD)	JA
Anna Hed (C), ordförande	JA

## Reservation

Pär Widegren (SD), Joakim Linder (MOP) och Ingvar Niilimaa (MOP) reserverar sig mot beslutet.

## Sändlista

-

Mora 11 mars

## Nämndsinitiativ – Förändrad politisk ledning

Centerpartiet, Moderaterna och Kristdemokraterna vill bilda en förändrad politisk ledning i Mora kommun. Vi föreslår därför att presidierna där Morapartiet ingår entledigas, vilka är kommunstyrelsen, miljö- och byggnadsnämnden, teknik- och servicenämnden, valnämnden, revisionen, Moravatten AB samt gemensamma servicenämnden lön.

På kommunfullmäktiges sammanträde den 25 mars kan då fullmäktiges valberedning presentera hur dessa presidieposter ska besättas.

Centerpartiet, Moderaterna och Kristdemokraterna kommer att arbeta utifrån den tidigare presenterade politiska plattformen och den av kommunfullmäktige beslutade strategiska planen som utgör grunden för vårt samarbete.

Anna Hed, Peter Helander, Bert Persson, Centerpartiet  
Per Ericson, Carina Jannesson Sjöberg, Moderaterna  
Göran Aronson, Kristdemokraterna

§ 22

KS 2023/638

## Besvarande av motion om folkomröstning om skola på Strandenområdet

### Beslut

Kommunfullmäktige föreslås besluta:  
Kommunfullmäktige anser motionen som besvarad.

### Sammanfattning av ärendet

David Örnberg (V) och Gunnar Israelsson (V) har lämnat en motion till fullmäktige om att det ska hållas en folkomröstning om placeringen av en skola på Strandenområdet. Motionärerna anger att frågan som ska besvaras av folkomröstningen ska vara för eller emot en byggnation på Strandenområdet. Motionen motiveras med att projektet är en av de största frågorna Mora kommun har att hantera, och en folkomröstning ses som en rättvis åtgärd för att inkludera medborgarna i beslutet.

Den 9 juni 2024 kommer det hållas en folkomröstning i samband med valet till Europaparlamentet i Mora kommun. Att en folkomröstning kommer hållas beslutades av ett enigt fullmäktige den 18 december 2023 efter ett nämndinitiativ som väckts i kommunstyrelsen. Formerna för folkomröstningen, så som frågeställning och svarsalternativ, beslutades av fullmäktige den 12 februari 2024.

Då intentionen av motionen redan beslutats föreslås fullmäktige se motionen som besvarad.

### Beslutsunderlag

Motion, daterad 6 november 2023

### Förslag till beslut

Kommunfullmäktige föreslås besluta:  
Kommunfullmäktige anser motionen som besvarad.

### Yrkande

David Örnberg (V) yrkar att motionen ska bifallas.

### Beslutsgång

Ordförande förklarar överläggningen avslutad och ställer proposition på beredningens förslag till beslut och på yrkande att motionen ska bifallas, varvid det först nämnda förklaras bifallet.

### Reservation

David Örnberg (V) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande.

### Sändlista

-

Kansli- och säkerhetsenheten  
Joakim Nässén

Kommunstyrelsen

## Besvarande av motion om folkomröstning om skola på Strandenområdet

### Sammanfattning av ärendet

David Örnberg (V) och Gunnar Israelsson (V) har lämnat en motion till fullmäktige om att det ska hållas en folkomröstning om placeringen av en skola på Strandenområdet. Motionärerna anger att frågan som ska besvaras av folkomröstningen ska vara för eller emot en byggnation på Strandenområdet. Motionen motiveras med att projektet är en av de största frågorna Mora kommun har att hantera, och en folkomröstning ses som en rättvis åtgärd för att inkludera medborgarna i beslutet.

Den 9 juni 2024 kommer det hållas en folkomröstning i samband med valet till Europaparlamentet i Mora kommun. Att en folkomröstning kommer hållas beslutades av ett enigt fullmäktige den 18 december 2023 efter ett nämndinitiativ som väckts i kommunstyrelsen. Formerna för folkomröstningen, så som frågeställning och svarsalternativ, beslutades av fullmäktige den 12 februari 2024.

Då intentionen av motionen redan beslutats föreslås fullmäktige se motionen som besvarad.

### Beslutsunderlag

Motion, daterad 6 november 2023

### Förslag till beslut

Kommunfullmäktige föreslås besluta:  
Kommunfullmäktige anser motionen som besvarad.

### Sändlista

-

Peter Karlsson/Anna Nises Borgström  
Kommundirektör/T.f kommundirektör



Mora 6 November 2023



## **Motion om Folkomröstning angående placering av ny skola på Stranden-området.**

Denna motion föranleds av den stora betydelsen som frågan om den nya skolans placering i Stranden-området har för vårt samhälle. Det är utan tvekan en av de största frågorna som Mora kommun kommer att hantera under en betydande tidsperiod. Av denna anledning vore det en rättvis åtgärd att inkludera Moras invånare i beslutet om skolans framtid inom området.

Vänsterpartiet Mora yrkar att :

- Placeringen av en skola på Stranden-området avgörs genom en folkomröstning.
- Frågeställningen ska vara för eller emot byggnation på Stranden-området.

För Vänsterpartiet genom

David Örnberg

Gunnar Israelsson

§ 23

KS 2023/647

## Besvarande av motion om att riva upp beslutet om skola på Strandenområdet

### Beslut

Kommunfullmäktige föreslås besluta:  
Kommunfullmäktige avslår motionen.

### Sammanfattning av ärendet

Pär Dalkvist (SD) har lämnat en motion till fullmäktige om att beslutet att bygga en skola på Strandenområdet rivs upp. Motionären föreslår som alternativ att en utredning tillsätts som undersöker behovet av att renovera och anpassa befintliga skolor. Skälen för förslaget består bland annat av att projektet binder upp kommunkoncernens ekonomi vilket omöjliggör för andra investeringar under lång tid framöver.

Sedan motionen togs emot av fullmäktige har det beslutats att en folkomröstning ska hållas i samband med valet till Europaparlamentet den 9 juni. Då det står klart att frågan ska prövas i en folkomröstning så bör utfallet av folkomröstningen, och efterföljande beslut i fullmäktige, vara det som avgör det som föreslås av motionären.

Fullmäktige föreslås avslå motionen med anledning av att motionens förslag prövas i den folkomröstning som inträffar den 9 juni 2024.

### Beslutsunderlag

Motion, daterad 2023-11-09

### Förslag till beslut

Kommunfullmäktige föreslås besluta:  
Kommunfullmäktige avslår motionen.

### Yrkande

Pär Widegren (SD) yrkar, med bifall ifrån Joakim Linder (MOP) och Ingvar Niilimaa (MOP), att motionen ska bifallas.

### Beslutsgång

Ordförande förklarar överläggningen avslutad och ställer proposition på beredningens förslag till beslut och på yrkande att motionen ska bifallas, varvid det först nämnda förklaras bifallet.

### Reservation

Pär Widegren (SD), Joakim Linder (MOP) och Ingvar Niilimaa (MOP) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande.

### Sändlista

-

Kansli- och säkerhetsenheten  
Joakim Nässén

Kommunstyrelsen

## Besvarande av motion om att riva upp beslutet om skola på Strandenområdet

### Sammanfattning av ärendet

Pär Dalkvist (SD) har lämnat en motion till fullmäktige om att beslutet att bygga en skola på Strandenområdet rivs upp. Motionären föreslår som alternativ att en utredning tillsätts som undersöker behovet av att renovera och anpassa befintliga skolor. Skälen för förslaget består bland annat av att projektet binder upp kommunkoncernens ekonomi vilket omöjliggör för andra investeringar under lång tid framöver.

Sedan motionen togs emot av fullmäktige har det beslutats att en folkomröstning ska hållas i samband med valet till Europaparlamentet den 9 juni. Då det står klart att frågan ska prövas i en folkomröstning så bör utfallet av folkomröstningen, och efterföljande beslut i fullmäktige, vara det som avgör det som föreslås av motionären.

Fullmäktige föreslås avslå motionen med anledning av att motionens förslag prövas i den folkomröstning som inträffar den 9 juni 2024.

### Beslutsunderlag

Motion, daterad 2023-11-09

### Förslag till beslut

Kommunfullmäktige föreslås besluta:  
Kommunfullmäktige avslår motionen.

### Sändlista

-

Peter Karlsson/Anna Nises Borgström  
Kommundirektör/T.f. kommundirektör



### **Riva upp beslutet om skola på strandenområdet.**

Mycket pengar och energi har redan plöjts ned i projektet strandenskolan, men för att fullfölja projektet kommer kommunkoncernen behöva spendera mångfalt mer. Pengar som vi inte har utan som måste lånas upp med stora kreditkostnader som följd. Sverigedemokraterna anser att projektet enkom av denna anledning behöver stoppas. Om projektet ändå fullföljs kommer det i princip omöjliggöra andra större investeringar för lång tid framöver och också belasta kommunens driftbudget mycket negativt. Därtill finns det många andra frågetecken kring detta projekt, inte minst placeringen och de risker med luftföroreningar och buller som finns.

Vi anser att den nuvarande modellen med två skolor och deras behov av renoveringar och anpassningar behöver utredas betydligt mer noggrant innan ett beslut om en eventuellt ny skola tas.

Att satsa på upprustning av befintliga skolor skulle med stor sannolikhet också vara bättre för det lokala näringslivet som kommer att ha svårt att åta sig ett jätteprojekt som strandenskolan, men betydligt lättare med renoveringar, anpassningar och tillbyggnader.

Därför förslår Sverigedemokraterna

**Att:** kommunfullmäktige river upp beslutet att bygga skola på strandenområdet

Mora 2023-11-09

Pär Dalkvist

§ 45

KS 2023/576

## Utökad borgensram för Morastrand AB och dess helägda dotterbolag Mora kommunfastigheter AB

### Beslut

Kommunfullmäktige föreslås besluta:

Kommunfullmäktige beslutar, att såsom för egen skuld ingå borgen för Morastrand AB och dess dotterbolags Mora kommunfastigheter AB:s låneförpliktelser upp till ett totalt högsta lånebelopp om 2 000 miljoner kronor, jämte därpå löpande ränta och kostnader.

### Sammanfattning av ärendet

Fullmäktige beslutade i november 2023 att utöka Morastrand AB och dess dotterbolag Mora kommunfastigheter AB:s borgensram. Kommuninvest har efter beslutet begärt en komplettering då beslutet för en proprieborgen kräver en annan formulering än det som beslutats.

Fullmäktige har mot bakgrund av beslutet från den 27 november att fastställa den formulering som krävs för att beslutet ska kunna verkställas.

Fullmäktige föreslås fastställa att *kommunfullmäktige beslutar, att såsom för egen skuld ingå borgen för Morastrand AB och dess dotterbolags Mora kommunfastigheter AB:s låneförpliktelser upp till ett totalt högsta lånebelopp om 2 000 miljoner kronor, jämte därpå löpande ränta och kostnader.*

### Beslutsunderlag

Protokollsutdrag kommunfullmäktige, 2023-11-27 § 133

Protokollsutdrag Morastrand AB, 2023-10-25 § 100

Morastrands skrivelse om utökad borgen, 2023-10-25

### Förslag till beslut

Kommunfullmäktige föreslås besluta:

Kommunfullmäktige beslutar, att såsom för egen skuld ingå borgen för Morastrand AB och dess dotterbolags Mora kommunfastigheter AB:s låneförpliktelser upp till ett totalt högsta lånebelopp om 2 000 miljoner kronor, jämte därpå löpande ränta och kostnader.

### Yrkande

Pär Widegren (SD), Joakim Linder (MOP) och Ingvar Niilimaa (MOP) yrkar att beredningens förslag till beslut ska avslås.

### Beslutsgång

Ordförande förklarar överläggningen avslutad och ställer proposition på beredningens förslag till beslut och på yrkande om avslag, varvid det sist nämnda förklaras bifallet.

### Reservation

Pär Widegren (SD), Joakim Linder (MOP) och Ingvar Niilimaa (MOP) reserverar sig mot beslutet.

## Sändlista

Morastrand AB

Kansli- och säkerhetsenheten  
Joakim Nässén

Kommunstyrelsen

## Utökad borgensram för Morastrand AB och dess helägda dotterbolag Mora kommunfastigheter AB

### Sammanfattning av ärendet

Fullmäktige beslutade i november 2023 att utöka Morastrand AB och dess dotterbolag Mora kommunfastigheter AB:s borgensram. Kommuninvest har efter beslutet begärt en komplettering då beslutet för en proprieborgen kräver en annan formulering än det som beslutats.

Fullmäktige har mot bakgrund av beslutet från den 27 november att fastställa den formulering som krävs för att beslutet ska kunna verkställas.

Fullmäktige föreslås fastställa att *kommunfullmäktige beslutar, att såsom för egen skuld ingå borgen för Morastrand AB och dess dotterbolags Mora kommunfastigheter AB:s låneförpliktelser upp till ett totalt högsta lånebelopp om 2 000 miljoner kronor, jämte därpå löpande ränta och kostnader.*

### Beslutsunderlag

Protokollsutdrag kommunfullmäktige, 2023-11-27 § 133

Protokollsutdrag Morastrand AB, 2023-10-25 § 100

Morastrands skrivelse om utökad borgen, 2023-10-25

### Förslag till beslut

Kommunfullmäktige föreslås besluta:

Kommunfullmäktige beslutar, att såsom för egen skuld ingå borgen för Morastrand AB och dess dotterbolags Mora kommunfastigheter AB:s låneförpliktelser upp till ett totalt högsta lånebelopp om 2 000 miljoner kronor, jämte därpå löpande ränta och kostnader.

### Sändlista

Morastrand AB

Anna Nises Borgström  
T.f. kommundirektör

§ 133

KS 2023/576

## **Utökad borgensram för Morastrand AB och dess helägda dotterbolag Mora kommunfastigheter AB**

### **Beslut**

Kommunfullmäktige beslutar att Mora kommun ingår borgen för Morastrand AB och dess dotterbolag Mora kommunfastigheter AB till ett totalt högsta lånebelopp om 2 000 miljoner kronor.

### **Sammanfattning av ärendet**

Morastrand AB och dess helägda dotterbolag Mora Kommunfastigheter AB har under kommande år stora investeringar. Nuvarande borgensram om 900 miljoner kronor beslutades av kommunfullmäktige 2017 och av borgensramen nyttjas ca 800 miljoner kronor. För nyttjat belopp inom borgensramen tar Mora kommun ut en borgensavgift om 0,3%.

Under kommande fyra år och under tiden för byggnationen på Strandenområdet ökar upplåningen i snitt med ca 300 miljoner kronor och år. Utöver investeringarna på Strandenområdet står Morastrand AB inför ett omfattande behov av renoveringar av befintligt bostadsbestånd utöver nyproduktionen av bostäder och det särskilda boendet på Saxnäs.

Morastrand AB har efter beslut i bolagsstyrelsen lämnat en förfrågan till ägaren, Mora kommun, att godkänna en utökad borgensram med 1 100 miljoner kronor. Ett beslut om utökad borgensram innebär att Morastrand AB och dess dotterbolag Mora kommunfastigheter AB:s borgensram utökas till totalt 2 000 miljoner kronor.

### **Beslutsunderlag**

Protokollsutdrag Morastrand AB styrelsemöte, 2023-10-25 § 100  
Skrivelse Morastrand AB, daterad 2023-10-25

### **Förslag till beslut**

Kommunfullmäktige föreslås besluta:

Mora kommun ingår borgen för Morastrand AB och dess dotterbolag Mora kommunfastigheter AB till ett totalt högsta lånebelopp om 2 000 miljoner kronor.

### **Yrkande**

Nicklas Lind (C), Martin Ehnrot (S), David Örnberg (V), Anna Hed (C) och Johan Lithén (KD) yrkar bifall till kommunstyrelsens förslag till beslut.

Pär Widegren (SD) yrkar, med bifall ifrån Joakim Linder (MOP) och Pär Dalkvist (SD), att ärendet återremitteras.



## **Beslutsordning**

Ordförande förklarar överläggningen avslutad och ställer proposition på om ärendet ska beslutas under sammanträdet eller återremitteras, varvid det först nämnda förklaras bifallet. Votering begärs.

Följande voteringsordning föreslås och godkänns:

- den som vill att ärendet ska beslutas under sammanträdet röstar JA och
- den som vill att ärendet ska återremitteras röstar NEJ.

Vid verkställd öppen omröstning avges 28 JA-röster och 13 NEJ-röster, enligt bilagt omröstningsprotokoll.

Ordförande ställer proposition på kommunstyrelsens förslag till beslut, vilket förklaras bifallet.

## **Reservation**

Joakim Linder (MOP), Ingvar Niilimaa (MOP), Kjell Lindkvist (MOP), Naima Trogen (MOP), Jöns Marie Lund (MOP), Tomas Norell (MOP), Ingela Ossmyr (MOP), Hans Jansson (MOP), Pär Dalkvist (SD), Jack Gottling (SD), Ingemar Björn (SD), Therése Mörk (SD) och Pär Widegren (SD) reserverar sig mot beslutet till förmån för det egna partiets yrkande.

## **Sändlista**

Morastrand AB och dess dotterbolag Mora kommunfastigheter AB  
Ekonomienheten

Omröstningsprotokoll:

**Utökad borgensram för Morastrand AB och dess helägda dotterbolag  
Mora kommunfastigheter AB**

	<i>Ordinarie ledamot</i>	<i>Ersättare vid ledamots frånvaro</i>	<i>JA</i>	<i>NEJ</i>	<i>Avstår</i>
1.	Anna Bength (S)		X		
2.	Lennart Sohlberg (S)		X		
3.	Nice Mattsson (S)		X		
4.	Per Göransson (S)	Karolina Treson (S)	X		
5.	Martin Ehnrot (S)		X		
6.	Anna-Carin Rydstedt (S)	Olle Erlands (S)	X		
7.	Gunnar Nilsson (S)		X		
8.	Bigitta Sohlberg (S)		X		
9.	Emma Pers (S)		X		
10.	Gösta Frost (S)		X		
11.	Anna Hed (C)		X		
12.	Nicklas Lind (C)		X		
13.	Johanna Paarup-Jönsson (C)	Bert Persson (C)	X		
14.	Joakim Holback (C)		X		
15.	Christina Bröms (C)		X		
16.	Berit Olars (C)		X		
17.	Lars Nises (C)		X		
18.	Johan Hed (C)		X		
19.	Peter Helander (C)	Mattias Lindgren (C)	X		
20.	Joakim Linder (MOP)			X	
21.	Ingvar Niilimaa (MOP)			X	
22.	Kjell Lindkvist (MOP)			X	
23.	Naima Trogen (MOP)			X	
24.	Jöns Marie Lund (MOP)			X	
25.	Anders Össmyr (MOP)	Ingela Össmyr (MOP)		X	
26.	Hans Åke Guth (MOP)	Hans Jansson (MOP)		X	
27.	Tomas Norell (MOP)			X	
28.	Pär Dalkvist (SD)			X	
29.	Bror Markus (SD)	Therése Mörk (SD)		X	
30.	Jack Gottling (SD)			X	
31.	Ingemar Björn (SD)			X	
32.	Krister Eriksson (SD)	Pär Widegren (SD)		X	
33.	Malin Höglund (M)		X		
34.	Per Ericson (M)		X		
35.	Carina Jannesson-Sjöberg (M)	Håkan Ryss (M)	X		
36.	Maja Ryss (M)		X		
37.	Joakim Turesson (M)		X		
38.	Gunnar Israelsson (V)		X		
39.	David Örnberg (V)		X		
40.	Johan Lithén (KD)		X		
41.	Lennart Sacrédeus (KD)		X		
			<b>28</b>	<b>13</b>	<b>0</b>

## Protokoll

fört vid styrelsemöte nr 7 - 2023 i Morastrand AB

Datum: 2023-10-25

Tid, kl: 08:15-11:00

Plats: Plenisalén, Gamla Kommunhuset

Beslutande: Nicklas Lind, ordförande  
Lennart Sacrédeus, 1:e vice ordförande  
Martin Ehnrot, 2:e vice ordförande  
Andreas Ytterberg  
Ingvar Niilimaa  
Jack Gottling  
Lennart Sohlberg

Övriga: Ingmar Husman, ersättare  
Gunnar Israelsson, ersättare  
Kent Gustafson, ersättare  
Mikael Hedh, vd  
Charlotte Dahlrot, ekonomichef, sekreterare

§90 Ordförande hälsade välkommen och förklarade dagens styrelsemöte öppnat.

§91 Beslutande ledamöter redovisas ovan.

§92 Till att jämte ordföranden justera dagens protokoll utses Jack Gottling.

§93 Dagordningen godkändes efter ändring med att punkten om Saxnäsgården SÄBO flyttades in i punkten för Vd-rapport, information och Hantverkaren fönsterbyte utgick. Under Övrigt tillkommer punkten VD-instruktion.

§94 Genomgång av protokoll från ordinarie styrelsemöte 2023-09-07.

Styrelsen beslutar att:  
Godkänna protokollet och lägga det till handlingarna.

**Utökning borgensram**

Pågående samt kommande nyproduktioner avseende Strandenområdet, bostäder samt ROT-renoveringar av befintligt bostadsbestånd kommer att kräva omfattande investeringar. Det borgensutrymme bolaget nu har på 900 Mkr kommer att behöva mer än dubblas fram till 2027 för att få utrymme att göra allt det som ligger i planeringen. Förslag på ökning till 2.000 Mkr kommer att lämnas in till ägaren Mora kommun.

Styrelsen beslutar att:

Ge vd och styrelseordförande i uppdrag att lämna skrivelse till Mora kommun om utökning av borgensramen till 2.000 Mkr.

§104

**Mötet avslutas**

Nästa ordinarie styrelsemöte onsdag 2023-12-13 kl.8:15 på plats på Morastrands kontor.

Nicklas Lind  
Ordförande

Jack Gottling  
Justerande ledamot

Charlotte Dahlrot  
Sekreterare

## **Utökning av borgensram för Morastrand AB och dess helägda dotterbolag Mora Kommunfastigheter AB**

Morastrand AB och dess helägda dotterbolag Mora Kommunfastigheter AB har under de kommande åren stora investeringar framför sig. Både i och med det uppdrag bolagen fått att bygga den nya 7-9 skolan på Strandenområdet samt medverka till att det tillskapas ca 300 nya bostäder i kommunen men även en omfattande renovering av det befintliga bostadsbeståndet.

Nuvarande borgensram är på 900 Mkr varav 800 Mkr nyttjas. Mora Kommun tar ut en borgensavgift på 0,3% på nyttjat belopp inom borgensramen.

Under de kommande 4:a åren fram tom 2027, medans ovanstående pågår, kommer upplåningen i snitt att öka med ca 300 Mkr/år, totalt med ca 1.200 Mkr.

Morastrand AB önskar att Mora kommunfullmäktige initialt ger en utökad borgensram med 1.100 Mkr till 2.000 Mkr totalt för Morastrand AB och dess dotterbolag Mora kommunfastigheter AB tillsammans.

Mikael Hedh  
Vd Morastrand AB & Mora Kommunfastigheter AB

Nicklas lind  
Styrelseordförande Morastrand AB & Mora Kommunfastigheter AB

§ 24

KS 2024/49

## Landsbygdsprogram 2024-2030

### Beslut

Kommunfullmäktige föreslås besluta:

Kommunfullmäktige antar Landsbygdsprogram 2024-2030.

### Sammanfattning av ärendet

Mora kommun har ett Landsbygdsprogram som sträcker sig till 2023. Därför behövs ett nytt program. Föreliggande förslag bygger på det gamla programmet. Inför revideringen har ett omfattande remissarbete gjorts. Både kommunens förvaltningar och de föreningar som vi samarbetat med på de utsedda serviceorterna har beretts tillfälle att inkomma med synpunkter. Många av dess synpunkter har arbetats in i förslaget men några förväntningar har bedömts inte kunnat mötas. Det omfattande arbetet med landsbygdsforum under 2023 har också gett erfarenheter som arbetats in i det nya förslaget.

Landsbygdsprogrammet anger Mora kommuns långsiktiga avsikter i landsbygdsarbetet fram till 2030. Programmet ska ses som ett verktyg för att förankra landsbygdsperspektivet i det kommunala dagliga arbetet.

I programmet definieras Moras landsbygd på en karta. Kartan kan användas av kommunens förvaltningar för att motivera särskilda insatser som bidrar till mer likvärdiga möjligheter i hela kommunen.

Förändringar i korthet:

- Vi föreslår en längre giltighetstid med möjlighet till revidering efter tre år.
- Vi har förtydligat syfte, mål och vision.
- Vi har fokuserat på och förtydligat strategierna samt tagit bort resonemanget kring mekanismer.
- Strategin om digitaliseringen föreslår vi tas bort då vi anser att större delen av kommunen har digital infrastruktur idag.
- Vi har lagt till ett stycke om ansvar och ett om landsbygdens roll i kommunen.
- Vi har beskrivit arbetssättet med Landsbygdsforum utifrån erfarenheter från projektet.
- Vi har gjort en del förtydliganden kring kommunikation.
- Vi har minskat antalet indikatorer som vi mäter för att göra det mer realistiskt och mätbart.

### Beslutsunderlag

Förslag till Landsbygdsprogram 2024-2030

### Förslag till beslut

Kommunfullmäktige antar Landsbygdsprogram 2024-2030.

## Yrkande

David Örnberg (V) yrkar att en bypeng implementeras i Landsbygdsprogrammet och att Vika ska ingå i den gröna zonen.

Anna Bength (S) yrkar, med bifall ifrån Nice Mattsson (S), att texten om jämställdhet ska läggas tillbaka samt uppdatera den till *nutida* under samtliga ingående punkter på sida 4 under rubriken sammanfattning, sida 11 punkt 2 under de strategiska fokusområden och sida 13 under rubriken indikatorer för landsbygdsutveckling för att kunna följa statistiken runt frågan.

Göran Aronson (KD) yrkar bifall till beredningens förslag till beslut.

## Beslutsgång

Ordförande förklarar överläggningen avslutad och ställer proposition på yrkande om att implementera bypeng i Landsbygdsprogrammet, vilket förklaras avslaget.

Ordförande ställer proposition på om Vika ska ingå i den gröna zonen, vilket förklaras avslaget.

Ordförande ställer proposition på att texten om jämställdhet ska läggas tillbaka samt uppdatera den till *nutida* under samtliga ingående punkter på sida 4 under rubriken sammanfattning, sida 11 punkt 2 under de strategiska fokusområden och sida 13 under rubriken indikatorer för landsbygdsutveckling för att kunna följa statistiken runt frågan, vilket förklaras avslaget.

## Reservation

David Örnberg (V), Anna Bength (S) och Nice Mattsson (S) reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden.

## Sändlista

-



Kommunstyrelseförvaltningen  
Karin Eriksson

Kommunstyrelsen

## Landsbygdsprogram 2024 - 2030

### Sammanfattning av ärendet

Mora kommun har ett Landsbygdsprogram som sträcker sig till 2023. Därför behövs ett nytt program. Föreliggande förslag bygger på det gamla programmet. Inför revideringen har ett omfattande remissarbete gjorts. Både kommunens förvaltningar och de föreningar som vi samarbetat med på de utsedda serviceorterna har beretts tillfälle att inkomma med synpunkter. Många av dess synpunkter har arbetats in i förslaget men några förväntningar har bedömts inte kunnat mötas. Det omfattande arbetet med landsbygdsforum under 2023 har också gett erfarenheter som arbetats in i det nya förslaget.

Landsbygdsprogrammet anger Mora kommuns långsiktiga avsikter i landsbygdsarbetet fram till 2030. Programmet ska ses som ett verktyg för att förankra landsbygdsperspektivet i det kommunala dagliga arbetet.

I programmet definieras Moras landsbygd på en karta. Kartan kan användas av kommunens förvaltningar för att motivera särskilda insatser som bidrar till mer likvärdiga möjligheter i hela kommunen.

Förändringar i korthet:

- Vi föreslår en längre giltighetstid med möjlighet till revidering efter tre år.
- Vi har förtydligat syfte, mål och vision.
- Vi har fokuserat på och förtydligat strategierna samt tagit bort resonemanget kring mekanismer.
- Strategin om digitaliseringen föreslår vi tas bort då vi anser att större delen av kommunen har digital infrastruktur idag.
- Vi har lagt till ett stycke om ansvar och ett om landsbygdens roll i kommunen.
- Vi har beskrivit arbetssättet med Landsbygdsforum utifrån erfarenheter från projektet.
- Vi har gjort en del förtydliganden kring kommunikation.
- Vi har minskat antalet indikatorer som vi mäter för att göra det mer realistiskt och mätbart.

### Beslutsunderlag

Förslag till Landsbygdsprogram 2024-2030

### Förslag till beslut

Kommunfullmäktige antar Landsbygdsprogram 2024-2030.

### Sändlista

-



**MORA  
KOMMUN**

Remisshandling 2024-01-12

# **LANDSBYGDSPROGRAM FÖR MORA KOMMUN**

*2024 - 2030*



Fastställt	Kommunfullmäktige <b>XXXX-§ XX</b>
Reviderad	-
Produktion	Kommunstyrelseförvaltningen
Dnr	<b>XXXX/XXXXX</b>

## Innehåll

<b>Sammanfattning .....</b>	<b>3</b>
<b>Uppdraget .....</b>	<b>5</b>
<b>Inledning Syfte, mål och vision för landsbygden .....</b>	<b>5</b>
<b>Syfte .....</b>	<b>6</b>
<b>Mål .....</b>	<b>6</b>
<b>Strategiskt mål för landsbygdsutvecklingen utifrån "Hållbara Mora" .....</b>	<b>6</b>
<b>Vision/Målbild.....</b>	<b>7</b>
<b>Ansvar .....</b>	<b>7</b>
<b>Landsbygdens roll i kommunen.....</b>	<b>8</b>
Mora kommuns Definition och geografisk avgränsning av landsbygd .....	8
<b>Strategi för landsbygden Strategiska fokusområden för landbygdsutveckling.....</b>	<b>9</b>
<b>Befolkning .....</b>	<b>10</b>
1. Barn och unga .....	10
2. Jämställd arbetsmarknad för landsbygden.....	11
3. Försörjning, transport och infrastruktur .....	11
5. Främjande av företagande.....	12
6. Digitalisering.....	12
7. Välfärd och Kommunal service .....	12
8. Fysisk samhällsplanering .....	12
<b>Mobilisering av landsbygden.....</b>	<b>13</b>
<b>Uppföljning .....</b>	<b>13</b>
<b>Indikatorer för landsbygdsutveckling .....</b>	<b>13</b>

## Sammanfattning

Landsbygdsprogrammet anger Mora kommuns långsiktiga avsikter i landsbygdsarbetet fram till 2023-2030. Ett program är mer beskrivande än en policy och mer övergripande än en plan. Programmet ska gälla för hela kommunen och antas av kommunfullmäktige. Den skall aktualitetsförklaras en gång per mandatperiod av kommunfullmäktige.

*Programmet ska ses som ett verktyg för att förankra landsbygdsperspektivet i det kommunala dagliga arbetet. Det är ett program att utgå ifrån vid framtagande av andra strategiska dokument. Landsbygdsprogrammets intentioner skall beaktas i arbetet med varje års kommunplan.*

Landsbygdsprogrammet utgår från Strategi "Hållbara Mora". Där finns en målbild som beskriver Mora 2030. Den målbilden gäller för allt vårt arbete och därmed även för landsbygdsprogrammet. En del av målbilden gäller antal kommuninvånare. Landsbygdsprogrammet ska bidra till det målet genom att erbjuda en attraktiv landsbygd som ett hållbart boendialternativ. Att erbjuda en mångfald av olika boendemiljöer inom kommunen stärker på sikt målet om en ökad skatteunderlag befolkning i kommunen. Det ska ske genom att kommunens medborgare ges likvärdiga möjligheter att bo i hela kommunen. Här behövs både åtgärder som främjar företagande, tillväxt och sysselsättning såväl som likvärdig kommunal service.

*För att upprätthålla kommersiell och kommunal service behöver kommunens befolkningsunderlag öka. Visionen i "Hållbara Mora" är att 2030 finns det minst 22 000 invånare. För att uppnå målet med ökad befolkning behöver kommunen arbeta med strategiska fokusområden.*

För att lyfta fram de mest prioriterade frågorna som bidrar till att skapa likvärdiga möjligheter har en modell använts. Den pekar ut de strukturer som avgör möjligheterna och de mekanismer Mora kommun kan påverka för att göra det mer likvärdigt. Valet av prioriterade frågor bygger på relevanta styrdokument på kommunal, regional och nationell nivå.

Mekanismerna som Mora kommun kan påverka är näringslivsutveckling, fysisk samhällsplanering samt kommunal service och välfärd. Mekanismerna kommer att påverka i vilken utsträckning möjligheterna blir likvärdiga i hela kommunen.

Strategier som programmet fokuserat på är: *Strategiska fokusområden:*

- Barn och unga
- Jämställd arbetsmarknad
- Försörjning, transporter och infrastruktur
- Kommersiell service
- Främjande av företagande
- Kommunal service
- Digitalisering
- Fysisk samhällsplanering

I programmet definieras Moras landsbygd på en karta. Kartan kan användas av kommunens förvaltningar för att motivera särskilda insatser som bidrar till mer likvärdiga möjligheter.

Programmet *Det kommunala serviceprogrammet* pekar ut prioriterade serviceorter som ger riktlinjer för det kommunala landsbygdsstödet. Detta stöd ger kommunen för kommersiell service på de utpekade orterna.

~~Kommunens utvecklingsenhet~~ *Kommunstyrelseförvaltningen* ska årligen upprätta en handlingsplan där de konkreta aktiviteterna som främjar företagande, tillväxt och sysselsättning på landsbygden planeras. Aktiviteterna ska kunna kopplas till målet fler kommuninvånare. ~~Utvecklingsenheten~~ *Kommunstyrelseförvaltningen* har ansvar för Landsbygdsprogrammet som dokument och landsbygdsutvecklande aktiviteter ska göras i kommunens samtliga förvaltningar.

## **Uppdraget**

~~I Moraalliansens politiska plattform 2019–2022 och i den strategiska planen för 2019–2022 (KS 2019-05-06 §27) anges att ett landsbygdsprogram ska tas fram.~~

# ***Inledning Syfte, mål och vision för landsbygden***

## **Syfte**

Förutsättningarna för att leva, bo och verka på landsbygd jämfört med tätort skiljer sig åt. Det är också olika förutsättningarna, *möjligheter och utmaningar* mellan olika platser på landsbygden. *Skilnaderna ska beaktas inför att förslag och beslut inom den kommunala organisationen ska fattas.* På samma sätt är det olika förutsättningar att ge offentlig och kommersiell service mellan olika platser. Ändå gäller kommunallagens krav på likställighet i hela kommunen. För att uppfylla kommunallagen och ge mera likvärdiga möjligheter behöver kommunen vidta kompensande och kompletterande åtgärder *som ibland kräver nytänkande.* **Landsbygdsprogrammets syfte är att trots olika förutsättningar ge kommunens medborgare likvärdiga möjligheter och att bidra till *hela* Moras attraktionskraft.**

## **Mål**

Landsbygdsprogrammets övergripande mål och bidrag till målbilden "Hållbara Mora" är att skapa förutsättningar för goda livsbetingelser och attraktiva boendemiljöer utanför tätorten, för att därigenom behålla eller öka befolkningen/skatteunderlaget i *hela* Mora kommunen. Vid varje aktivitet som föreslås bör Mora kommun ställa sig frågorna: *nedanstående frågor ställas:*

- **Kommer någon flytta ut på grund av detta?**
- **Kommer någon att flytta in tack vare detta?**
- **Kommer någon att stanna kvar tack vare detta?**

Beroende på vilka svar man får på dessa frågor väljer Mora kommun ut vilka aktiviteter kommunen ska göra med hänvisning till landsbygdsprogrammet.

## ***Strategiskt mål för landsbygdsutvecklingen utifrån "Hållbara Mora"***

*I "Hållbara Mora" finns flera strategiska mål som gäller hela Mora och ett av de strategiska målen knyter särskilt tydligt an till Landsbygdsprogrammet.*

*Det strategiska målet är: "I Mora ska alla ges möjlighet att uppleva god livskvalitet". Ett utvecklingsområde kopplat det strategiska målet är "Bidra till hälsofrämjande och hållbara miljöer för alla".*

*Det innebär att:*

*Ortens unika kvaliteter bidrar till livskvalitet och en attraktiv plats, exempelvis olika former av mötesplatser, närhet till kultur- och friluftsliv, bra luftkvalitet, låga bullernivåer, biologisk mångfald och goda gång- och cykelmöjligheter. En mängd initiativ tas av olika aktörer för att öka Moras attraktionskraft. Platsens attraktivitet kan underlätta företagets behov av arbetskraft och kompetens. Hållbar samhällsutveckling är därför avgörande både för människors livskvalitet och för planetens välmående.*

*Ett insatsområde för att uppnå detta är att genom delaktighet:*

- *Möjliggöra och stärka barns och ungas delaktighet och perspektiv i samhällsutveckling.*
- *Bidra till mötesplatser för att främja gemenskap hos äldre.*
- *Fortsatt systematiskt arbete kring landsbygdsfrågor.*
- *Bidra med aktiva åtgärder inom kommunens verksamheter för att främja jämlika villkor.*

*Ett insatsområde för att uppnå detta är att genom planering och drift:*

- *Säkerställa hållbar utveckling av bostadsområden, gång- och cykelvägar, kommunala lokaler, anläggningar och friluftsområden – attraktivt, funktionellt, flexibelt, tillgängligt, säkert och resurseffektivt.*

## Vision/Målbild

### MÅLBILD 2030 HÅLLBARA MORA

#### – STÄRKT SOCIAL, EKONOMISK OCH MILJÖMÄSSIG HÅLLBARHET

Året är 2030. Hela kommunen har utvecklats och i Mora bor nu 22 000 invånare, varav drygt hälften bor i tätorten. Mora erbjuder en genuin, aktiv, välkomnande och vacker livsmiljö med goda förutsättningar att leva, bo och verka genom hela livet. Genom platsvarumärket har Moras egna särdrag lyfts fram och bidragit till att öka attraktionskraften. Vi har goda boendemiljöer som lockar nya invånare till Mora, där de hittar möjligheter att kombinera ett tryggt och aktivt liv med arbete. Föreningslivet är rikt, öppet för alla och fyller en viktig funktion i samhället. Det finns olika slag av bostäder och många bor i egna småhus. Goda kommunikationer och ny teknik skapar frihet att välja Mora som bostadsort och ett liv nära naturen på en vacker och tilltalande plats, trots att arbetsplatsen kanske ligger långt därifrån. Digitala tjänster är väl integrerade i vardagslivet. Viss fritidshusbebyggelse är omvandlad till åretruntbostäder eller säsonsboende, vilket gör det möjligt att upprätthålla service på landsbygden. I planeringssammanhang prioriteras rörlighet till fots och per cykel, och därför är det nu många Morabor som möts i mellanrummen på gator, torg och i grönområden på väg till skola, arbete och för att handla. Vinsterna är många, förbättrad folkhälsa, trygga och attraktiva miljöer, förbättrad luftkvalitet och minskat buller. Tack vare energieffektivisering, elektrifiering av transportsektorn, förnybar energi och energilagring minskar behovet av de fossila energikällorna i snabb takt och Mora är en klimatneutral och fossiloberoende kommun senast 2045. I hållbara Mora är livsmedelsproducenterna hjältar och bidrar till ett öppet och levande kulturlandskap. Bra mat är enligt konsumenterna giftfri och säker, näringsrik, närodlat och hållbart producerad.

För att strukturera arbetet innehåller programmet en modell för att göra det tydligt vilka frågor och aktiviteter som Mora kommun behöver jobba med för att uppnå de mål som Landsbygdsprogrammet har. Hållbara Mora är ett paraply över alla kommunens strategier och program. Bibehållet eller ökat skatteunderlag är en förutsättning för Mora kommun att leverera och utveckla välfärdstjänster. Likvärdiga möjligheter behövs för att det ska vara likvärdigt att bo och leva i hela kommunen. Mekanismerna som Mora kommun kan påverka är näringslivsutveckling, fysisk samhällsplanering och kommunal service och välfärd. De kommer att påverka i vilken utsträckning möjligheterna blir likvärdiga i hela kommunen.





## **Ansvar**

*Det övergripande ansvaret för att förankra landsbygdsprogrammet och landsbygdsperspektivet i hela kommunen har kommunstyrelsen (KS) samt övriga nämnder. En tydlig dialog och stark förankring i hela kommunen leder till ett ökat förtroende för den kommunala organisationen och de folkvalda politikerna.*

*Programmet ska ses som ett verktyg för att förankra landsbygdsperspektivet i det kommunala dagliga arbetet. Det är ett program att utgå ifrån vid framtagande av andra strategiska dokument. Efter tre år (2027) ska landsbygdsprogrammet utvärderas och vid behov omarbetas.*

## **Landsbygdens roll i kommunen**

*Mora kommun spänner över ett stort geografiskt område där 37 procent (2021) av invånarna bor i de olika landsbygderna. Historia, kultur och natur gör hela kommunen attraktivt med olika boendemiljöer och som turistmål. Landsbygdernas resurser behövs för att hela samhället ska kunna fungera och bidra till ekonomisk utveckling och fritidsaktiviteter. Med Landsbygdsprogrammet betonas vikten av en hållbar landsbygdsutveckling. På landsbygden finns också en hel del arbetstillfällen, både genom större företag och genom enskilda firmor men också den kommunala servicen på orterna leder till arbetstillfällen. Näringslivet är en motor och drivkraft som skapar möjligheter för hela kommunen att växa.*

## Mora-kommuns Definition och geografisk avgränsning av landsbygd

Det finns ingen nationell definition av landsbygd. Därför har Mora kommun *antagits* gjort en egen definition som utgår från våra lokala förutsättningar. Vi har valt att utgå från avstånd. Landsbygd är de områden som ligger längre än 10 minuters bilfärd från centrum. Det är ungefär så långt som boende i tätort förväntar sig behöva resa för att få tillgång till service, livsmedel, drivmedel med mera. Vissa justeringar har gjorts för att inte dela byar. Till exempel har Nusnäs och Vika placerats på landsbygd efter politiska övervägande.

Kartan med den geografiska avgränsningen av landsbygd kan användas vid prioritering av åtgärder. Exempelvis kan en förvaltning välja att göra en investering i en by utanför Moras tätort trots att det på kort sikt vore till mer nytta för fler om den gjorts i tätorten.

När åtgärder utanför tätorten övervägs bör andelen av boende på orten som berörs användas i viktningen snarare än absolut antal som berörs. Om en stor andel av de boende i en ort berörs är frågan viktig för den orten. På så vi kan man undvika att prioritera tätorten endast baserad på antal boende.



Bild till exemplet: Nätverksanalysen har tagit hänsyn till hastighetsbestämmelser på vägarna<sup>1</sup>

<sup>1</sup> QGIS sep 2019

## **Strategi för landsbygden – Strategiska fokusområden för landsbygdsutveckling**

Landsbygdsprogrammet syftar till att öka kommunens attraktivitet genom att ge likvärdiga möjligheter för boende utanför tätorten och blir ett fungerande alternativ för fler. Det ger fler valmöjligheter och ökar rekryteringsbasen för nya kommuninvånare och får fler att vilja bo kvar. Därigenom uppnås landsbygdsprogrammets mål att kommunens skatteunderlag bibehålls eller ökas.

Trots att Mora har en större tätort så kan man inte säga att Mora är urbant vilket inte heller är Moras mål att vara. Det finns landsbygdsutmaningar som påverkar hela kommunen, både landsbygd, tätort och människorna som bor där. Andra utmaningar gäller särskilt Moras landsbygd. Vissa av strategierna som redovisas nedan kommer därför att beröra Moras landsbygd i förhållande till Moras tätort medan andra strategier berör Mora som landsbygdskommun i förhållande till mer urbana delar av Sverige. Gemensamt är att boende, arbete och fritid behöver kunna fungera på ett hållbart vis för att vi ska kunna attrahera fler innevånare. *Programmet behandlar de områden som kommunen kan råda över och ger i vissa fall rekommendationer till andra områden, då för att de är av yttersta vikt för landsbygdens framtid. Däremot bevakar kommunen de områden och frågor som andra aktörer råder över utifrån landsbygdsprogrammet och som en intresseorganisation för medborgarna i kommunen.*

Strategier och aktiviteter som kommunen gör och kopplar till landsbygdsprogrammet ska ha bäring på mekanismerna i modellen ovan: näringslivsutveckling, fysisk samhällsplanering samt kommunal service och välfärd som syftar till att uppfylla landsbygdsprogrammets mål. Landsbygdsprogrammets intentioner ska finnas med i den årliga verksamhetsplaneringen för förvaltningarna. Byarna bidrar med lokala handlings- och utvecklingsplaner som fångar upp byarnas egna frågor. *Detta i samverkan mellan kommunen och byarna genom s.k. Landsbygdsforum.*

### **Befolkning**

*Idag (2021) har Mora kommun 20 670 antal invånare varav 37 % bor på landsbygden, enligt definitionen sid 8. För att upprätthålla kommersiell och kommunal service behöver kommunens befolkningsunderlag öka. Visionen i Hållbara Mora är att 2030 finns det minst 22 000 invånare. För att uppnå målet med ökad befolkning behöver kommunen arbeta med strategiska fokusområden.*

*De strategiska fokusområdena ska ses som bakgrund inför planering och underlag till beslut i den kommunala organisationen som kan röra landsbygden. Fokusområdena ska förankras i kommunens arbete för att säkerställa en hållbar och livskraftig landsbygd. Nedan presenteras de sex fokusområdena.*

#### **1. Barn och unga**

Barn och ungdomsperspektivet behöver bli starkare för en hållbar landsbygdsutveckling. Det handlar om att ta tillvara kunskap om barn och unga, lyssna till deras egna röster och använda denna kunskap inför beslut. Föreställningar om att unga måste flytta från landsbygden behöver förändras. ~~att ungdomar inte upplever~~ *Unga behöver uppleva* att de ses som en resurs av hemkommunen, ~~eller~~ *och* att möjligheterna till att skapa sig ett gott liv ~~inte~~ finns på hemorten<sup>2</sup>. Målet är inte att hindra de som vill flytta att göra det, utan att *göra valet att stanna till ett fullgott alternativ*. genom att visa på de möjligheter som finns i vår kommun få fler att välja att stanna.

---

<sup>2</sup> Svensson 2017

För barn kan en bra start i livet innebära barnomsorg nära hemmet. Idag finns möjligheten ofta via de kommunala och fristående förskolorna samt i vissa fall kommunala dagbarnvårdare. Det är viktigt att För- och grundskoleförvaltningen nämnden tar med landsbygdsperspektivet när de planerar förskoleverksamheten *utifrån nationell styrning med krav på kvalitet och likvärdighet samt ekonomiska förutsättningar*. Det är också viktigt att möjligheterna till omsorg i Moras byar finns synligt på Mora kommuns hemsida så att det uppfattas som ett alternativ till att låta barnen gå i centralorten.

## **2. Jämställd arbetsmarknad för landsbygden**

En kartläggning baserad på en genomgång av offentlig statistik gjord 2011<sup>3</sup> visar att Moraborna generellt sett har ett relativt traditionellt sätt att organisera sina liv på. I undersökningen be- nämns det som “ett traditionellt genuskontrakt med modernistiska inslag” i jämförelse med till exempel Bergslagen som har “ett traditionellt genuskontrakt” och Jämtland och Gotland som har “ett otraditionellt kontrakt”. Jämtland och Gotland är dynamiska landsbygdsområden med fler män som är offentligt anställda, fler kvinnor som är mellanchefer och fler kvinnor som är aktiva i lokalpolitiken. Här startar också fler kvinnor företag och befolkningen har blivit yngre. Näringslivet i Jämtland och Gotland liknar Mora med stora inslag av industri/tillverkning och besöks- näring. Kartläggningen som nämns ovan visar att Mora kan bli mer otraditionellt jämställt genom att arbeta för att minska inkomstskillnaden mellan män och kvinnor. Det kan ske till exempel genom att öka möjligheterna till heltidsarbete för kvinnor och bryta den könssegregerade arbetsmarknaden.

En mer jämställd arbetsmarknad ger större rekryteringsbas, då både män och kvinnor finns med. Därmed underlättas kompetensförsörjning i bristyrken. Ett samhälle som uppfattas som modernt i detta avseende är också mer attraktivt för unga människor<sup>4</sup>.

## **3. Försörjning, transport och infrastruktur**

Människor behöver kunna försörja sig i hela kommunen. Det innebär att många måste resa till arbete i tätorten eller att företag på landsbygden utvecklas och nya etableras. Kommunen måste bevaka att grundläggande förutsättningar i form av samhällsservice finns eller skapas för att ge likvärdiga möjligheter både för företag och allmänhet på landsbygden. *Infrastruktur som fungerande bredband, vägar, gods- och kollektivtrafik behövs. Infrastruktur i form av fungerande och bra vägar, attraktiv kollektivtrafik samt bredband är viktiga frågor för de boende i kommundelarna. Möjligheten att ta sig till service, arbete, fritidsaktiviteter och annat är en förutsättning för att trivas ha ett välfungerande liv var människor än bor. Fungerande kollektivtrafik till och från Mora tätort, inom byarna och mellan byarna på landsbygden är den viktigaste frågan för ungdomarna unga som bor i byarna.* Här behöver kommunen, morabor- invånare och företagen samverka för att föra fram de behov som finns och visa på nyttor av att infrastrukturens satsningar prioriteras. *Kollektivtrafiken förbättrar rörligheten för alla, men är extra viktig för se som inte har tillgång till bil. Samverkan kring vägfrågor kan göras i separata Trafiksäkerhetsforum.*

---

<sup>3</sup> Jämställhetspraktik i W7 Dalarna, Mona Hedfelt m.fl.

<sup>4</sup> Nygren/Persson 2001

#### 4. Kommersiell service

För att underlätta tillgången till kommersiell service ger kommunen ett ekonomiskt stöd på utpekade serviceorter *enligt det kommunala serviceprogrammet*. Stödet beskrivs i stycket om kommunalt landsbygdsstöd. Kommunen kommer också att jobba med näringslivsutveckling och företagande. Handel på nätet har möjlighet att jämna ut skillnaderna mellan stad och landsbygd. Här behöver Mora kommun *jobba arbeta* för effektiva transporter genom *samordning av olika transportföretag* och utlämningsställen för paket på landsbygden.

#### 5. Främjande av företagande

Undersökningar som gjorts visar att samhället betalar ut mer stöd till företag i tätorter än på landsbygd.<sup>5</sup> Det visar att Mora kommun och företagen behöver jobba aktivt för att företagen på landsbygd ska få del av befintliga företagsstödjande strukturer på samma villkor. Exempel är företagsstödjande strukturer är ALMI, Dalarnas Science Park med flera.

#### 6. Digitalisering

Hela kommunen drar nytta av digitaliseringens möjligheter. Digital infrastruktur är en förutsättning för ett land i balans där alla kan vara en del av samhället. Det är också nödvändigt för demokratin — för att kunna hålla kontakt med myndigheter och ta del av nyheter och samhällsinformation. Bredband upphäver avstånden både när det gäller service, handel, utbildning, arbete, omvärldsbevakning, kultur, demokrati och den växande e-hälsan. För hållbar utveckling i Mora och på dess landsbygd behövs utbildningsmöjligheter på många olika nivåer som man kan del av på distans.—

#### 7. Valfärd och Kommunal service

För att det ska vara hållbart att bo på landsbygd behöver befolkningen ha tillgång till likvärdig kommunal service. Det gäller till exempel kultur- och fritidsutbud, skolor, barnomsorg, hemtjänst och äldreboenden på lika villkor. Landsbygdsprogrammets intentioner och kartan för vad som räknas som landsbygd kan användas av kommunens förvaltningar vid prioritering av åtgärder för att skapa den likvärdighet som Mora kommun eftersträvar.

*När åtgärder utanför tätorten övervägs bör andelen av boende på orten som berörs användas i viktningen snarare än absolut antal som berörs. Om en stor andel av de boende i en ort berörs är frågan viktig för den orten. På så vis kan man undvika att prioritera tätorten endast baserad på antal boende.*

#### 8. Fysisk samhällsplanering

Huvudvikten i denna mekanism *strategi detta fokusområde* bör ligga på ordinarie utbyggnad och underhåll av infrastruktur som kommunen gör och den som kommunen påverkar hos exempelvis Trafikverket. Det kan behövas ytterligare lokal behovskartläggning vilket kan ske under så kallade *Dom lokala behoven kan kartläggas genom Landsbygdsforum. byvandringar. De kan också betraktas som* Denna medborgardialog och fungerar bäst när den sker tillsammans med beslutberättigade i kommunorganisationen. Det kan ge snabbare återkopplingar och åtgärder. De orter som kommunen prioriterat i serviceplanen ska även prioriteras i infrastrukturutvecklingen. Det gäller till exempel vatten och avlopp, fiber, cykelbaneutbyggnad, planläggning av nya tomter och så vidare. Det finns dock lagkrav och akuta händelser som kräver att Mora kommun frångår prioriteringen.

LIS-planer (landsbygdsutveckling i strandnära lägen) ska vara en del av att skapa en attraktiv boendemiljö utanför tätorten. Stadsbyggnadskontoret ansvarar för planeringen och tillämpningen. Till fysisk samhällsplanering räknas också infrastrukturella tjänster som till exempel kollektivtrafik och återvinningsstationer. Att erbjuda en mångfald av olika boendemiljöer inom

<sup>5</sup> Lina Bjerke, universitetslektor, Jönköpings universitet.

kommunen stärker på sikt målet om ett ökat skatteunderlag i kommunen. *Unga och äldre i kommunens landsbygd efterfrågar fler bostäder anpassade efter deras behov gällande storlek och kostnad.*

## **Mobilisering av landsbygden**

Det är inte bara en kommun som utvecklar landsbygden, tvärtom är det många som tar ansvar och påverkar utvecklingen. Det är framför allt statliga åtaganden som påverkar mest; skatter, centralisering, prioriteringar i infrastruktur, landsbygdspolitiska satsningar. Även offentliga aktörer som regioner, länsstyrelser och andra myndigheter har stor påverkan på landsbygdens villkor. Bilden av landsbygden styrs mycket av dessa offentliga aktörers handlande och medias rapportering av detta. Mediabilden och nyheter påverkar människors attityd till landsbygden vilket påverkar landsbygdsutvecklingen. Det ligger även ett stort ansvar på lokala företag, lokalbefolkning likväl civilsamhälle som genom samarbeten i exempelvis BID, LEA (se nedan under Näringslivsutveckling) eller genom framtagande av utvecklingsplaner påverkar landsbygdsutvecklingen. En attraktiv landsbygd styrs till största delen av tillgång till arbetstillfällen/inkomst, på plats eller möjligheterna att pendla eller arbeta på distans. Därefter en tilltalande boendemiljö och det sociala sammanhang och strukturer som platsen erbjuder. Några exempel där dessa faktorer samspelar är Österlens landsbygd men även närmre som Stjärnsund eller Skattungbyn. Det gäller med andra ord att få dessa tre bitar, arbete, bostad och sociala sammanhang att gemensamt växa genom samarbeten och utveckling.

## **Uppföljning**

*Programmet ska ses som ett verktyg för att förankra landsbygdsperspektivet i det kommunala dagliga arbetet. Det är ett program att utgå ifrån vid framtagande av andra strategiska dokument. Exempelvis kan en förvaltning välja att göra en investering i en by utanför Moras tätort för att uppfylla syfte och mål i landsbygdsprogrammet.*

*Efter tre år (2027) ska landsbygdsprogrammet utvärderas och vid behov omarbetas.*

I programmet pekas också ut ett antal indikatorer som Mora kommun ska följa upp varje mandatperiod analyseras en gång vartannat år (från 2023) för att se om Mora kommunens utveckling rör sig i rätt riktning.

## **Indikatorer för landsbygdsutveckling**

För att kunna följa utvecklingen gällande kommunens landsbygdsarbete kommer ett antal indikatorer att analyseras en gång vartannat år (från 2023) en gång per mandatperiod och redovisas/kommuniceras till invånarna och politiken.

1. Befolkning på Moras landsbygd uppdelat i olika byar
- ~~2. Byggnation~~
3. Fråga i Luppundersökning (Lokal uppföljning av ungdomspolitik, görs vart tredje år):  
"Tror du att du kommer att flytta från kommunen där du bor?"
- ~~4. Bredbandsanslutningar~~
- ~~5. Arbetstillfällen~~
6. Antal företag
- ~~7. Disponibel inkomst~~
8. Service (offentlig, kommunal och kommersiell)
- ~~9. Hälsa~~
- ~~10. Jämställdhet~~



§ 33

KS 2023/580

## Kretsloppsplan 2024-2030

### Beslut

Kommunfullmäktige föreslås besluta:

Kommunfullmäktige fastställer *Kretsloppsplan 2024-2030*.

### Deltar ej

Pär Widegren (SD) deltar inte i beslutet.

### Sammanfattning av ärendet

Varje kommun i Sverige ska, enligt 15 kap Miljöbalken, ha en så kallad avfallsplan antagen av kommunfullmäktige. Planen utgör tillsammans med avfallsföreskrifter kommunens renhållningsordning.

Länets kommuner har, i samverkan med Dala Avfall och Länsstyrelsen Dalarna, utarbetat förslag till Kretsloppsplan 2024-2030. Förutom att hantera avfall tar planen även upp kretslopp och avfallsminimering enligt EU:s avfallshierarki och benämns därför Kretsloppsplan. I nära samarbete med tjänstepersoner på Nodava AB, Orsa och Älvdalens kommun och genom dialog i kommunala verksamheter har förslaget bearbetats och anpassats till kommunernas lokala förutsättningar.

Planen kretsar kring fyra mål till 2030 med referensår 2022.

- Mål 1 - Minska mängden avfall med 25 procent
- Mål 2 - Minska mängden avfall till förbränning med 50 procent
- Mål 3 - Kvalitetssäkra det kommunala avloppsslammet
- Mål 4 - Åtgärda nedlagda deponier med behov av efterbehandling

För att nå målen är åtgärdsområden identifierade som beskriver vad hushåll och kommunala verksamheter ska genomföra under planperioden. Åtgärdsområdena kan revideras om behov uppstår.

Kretsloppsplanen var utställd för samråd under fyra veckor och nio remissvar inkom.

Åtgärder som Nodava AB ansvarar för hanteras inom ramen för dess avfallstaxa som uttas enligt miljöbalken. I övrigt bedöms flertalet åtgärder i kretsloppsplanen ses som verksamhetsutveckling av ordinarie arbete under planperioden. Det kan krävas insatser som årligen behandlas i samband med budgetprocess.

Kretsloppsplanen ersätter kommunens tidigare avfallsplan (KF 2018-05-07 § 39).

### Beslutsunderlag

Kretsloppsplan 2024-2030, 2024-02-06

Kretsloppsplan, bilaga 1-5, 2024-02-05, inklusive samrådsredogörelse

### Förslag till beslut

Kommunfullmäktige föreslås besluta:

Kommunfullmäktige fastställer *Kretsloppsplan 2024-2030*.



## **Sändlista**

Kommunala förvaltningar

Morastrand AB

Nodava AB

Kommunstyrelseförvaltningen  
Eva Larsson

Kommunstyrelsen

## Kretsloppsplan 2024-2030

### Sammanfattning av ärendet

Varje kommun i Sverige ska, enligt 15 kap Miljöbalken, ha en så kallad avfallsplan antagen av kommunfullmäktige. Planen utgör tillsammans med avfallsföreskrifter kommunens renhållningsordning.

Länets kommuner har, i samverkan med Dala Avfall och Länsstyrelsen Dalarna, utarbetat förslag till Kretsloppsplan 2024-2030. Förutom att hantera avfall tar planen även upp kretslopp och avfallsminimering enligt EU:s avfallshierarki och benämns därför Kretsloppsplan. I nära samarbete med tjänstepersoner på Nodava AB, Orsa och Älvdalens kommun och genom dialog i kommunala verksamheter har förslaget bearbetats och anpassats till kommunernas lokala förutsättningar.

Planen kretsar kring fyra mål till 2030 med referensår 2022.

- Mål 1 - Minska mängden avfall med 25 procent
- Mål 2 - Minska mängden avfall till förbränning med 50 procent
- Mål 3 - Kvalitetssäkra det kommunala avloppsslammet
- Mål 4 - Åtgärda nedlagda deponier med behov av efterbehandling

För att nå målen är åtgärdsområden identifierade som beskriver vad hushåll och kommunala verksamheter ska genomföra under planperioden. Åtgärdsområdena kan revideras om behov uppstår.

Kretsloppsplanen var utställd för samråd under fyra veckor och nio remissvar inkom.

Åtgärder som Nodava AB ansvarar för hanteras inom ramen för dess avfallstaxa som uttas enligt miljöbalken. I övrigt bedöms flertalet åtgärder i kretsloppsplanen ses som verksamhetsutveckling av ordinarie arbete under planperioden. Det kan krävas insatser som årligen behandlas i samband med budgetprocess.

Kretsloppsplanen ersätter kommunens tidigare avfallsplan (KF 2018-05-07 § 39).

### Beslutsunderlag

Kretsloppsplan 2024-2030, 2024-02-06

Kretsloppsplan, bilaga 1-5, 2024-02-05, inklusive samrådsredogörelse

### Förslag till beslut

Kommunfullmäktige fastställer Kretsloppsplan 2024-2030.

### Sändlista

Kommunala förvaltningar

Morastrand AB

Nodava AB

Peter Karlsson  
Kommundirektör



**MORA  
KOMMUN**

# **KRETSLOPPSPLAN 2024 - 2030**

**2024-02-06**



Fastställd	Kommunfullmäktige 2024-5
Reviderad	-
Produktion	Kommunstyrelseförvaltningen
Dnr	KS 2023/580



## Förord

Kretsloppsplanen är kommunens plan för förebyggande och hantering av avfall. I Miljöbalken benämns denna plan för Avfallsplan.

Planen har arbetats fram genom ett regionalt samarbete, lokalt i en kommundemensam arbetsgrupp samt genom förankring med kommunala verksamheter i Mora, Orsa och Älvdalen.

I den regionala kretsloppsplanegruppen, där representanter från alla kommuner i Dalarna medverkat, deltog representant från Norra Dalarna Vatten och Avfall AB, Nodava.

Den lokala kretsloppsplanegruppen har bestått av tjänstemän från Nodava, Mora kommunstyrelseförvaltning, verksamhetsområde samhälle i Orsa och Älvdalens samhällsenhet samt Mora och Orsa miljökontor.

## Innehållsförteckning

<b>1. Inledning och syfte .....</b>	<b>5</b>
<b>2. Bakgrund .....</b>	<b>6</b>
2.1 Bakomliggande målsättningar, direktiv och lagstiftning.....	6
2.1.1 Nationella mål.....	6
2.1.2 EU:s avfallshierarki.....	6
<b>3. Fokusområden och mål.....</b>	<b>7</b>
3.1 Fokusområde 1: Minska uppkomsten av avfall.....	7
3.2 Fokusområde 2: Skapa nya resurser från avfall.....	7
3.3 Fokusområde 3: Minska avfallets påverkan på närmiljön.....	8
<b>4. Målbeskrivning och åtgärdsområden .....</b>	<b>9</b>
4.1 Mål 1 - Minska mängden avfall med 25 procent .....	9
4.1.1 Åtgärdsområden.....	11
4.2 Mål 2 - Minska avfall till förbränning med 50 procent .....	11
4.2.1 Åtgärdsområden.....	13
4.3 Mål 3 - Kvalitetssäkra det kommunala avloppsslammet.....	13
4.3.1 Åtgärdsområden.....	13
4.4 Mål 4 - Åtgärda nedlagda deponier med behov av efterbehandling .....	14
4.4.1 Åtgärdsområde .....	14
4.5 Åtgärdsområden utan mål .....	14
4.5.1 Åtgärdsområde .....	14
<b>5. Behov av nya anläggningar.....</b>	<b>14</b>
<b>6. Styrmedel för att förverkliga planen.....</b>	<b>15</b>
<b>7. Planens genomförande .....</b>	<b>16</b>
7.1 Organisation under planperioden .....	16
7.2 Verksamhetsplan och budget.....	16
7.3 Uppföljning.....	16
7.4 Åtgärder.....	16
<b>8. Ord och begrepp .....</b>	<b>17</b>
<b>9. Referenser.....</b>	<b>18</b>

### Bilagor i separat dokument "Kretsloppsplan bilaga 1-5"

Bilaga 1 Faktaunderlag, nuläge

Bilaga 2 Strategisk länssamverkan

Bilaga 3 Miljöbedömning

Bilaga 4 Uppföljning avfallsplan Mora 2018-2022

Bilaga 5 Samrådsredogörelse

# 1. Inledning och syfte

Den tredje april 2023 hade Sverige förbrukat sin andel av jordens förnybara resurser för detta år. Det betyder att de resterande nio månaderna består av överkonsumtion som motsvarar resurser för ytterligare tre jordklot. För världen inträffade dagen den 27 juli vilket tydligt visar att vi i Sverige har en betydligt större konsumtion och resursutnyttjande än flertalet länder i världen<sup>1</sup>.

Avfallshantering och att förebygga uppkomst avfall är en del i arbetet att övergå till en mer hållbar och cirkulär livsstil. Syftet med denna kretsloppsplan är att visa var kommunen behöver vara år 2030 inom avfallsområdet.

Kretsloppsplanen utgår från globala och nationella mål för avfallsområdet. Med hjälp av planen kan kommunen, tillsammans med länets övriga kommuner och andra samarbetsaktörer, bidra till en hållbar avfallshantering och cirkulär ekonomi med bland annat minskad klimatpåverkan som resultat. Kretsloppsplanen ska motivera till hållbara val och rätt hantering av avfall. Planen berör alla som bor eller verkar inom kommunen.

Planen utgår från tre fokusområden:

- *Fokusområde 1:* Att minska uppkomsten av avfall vilket bland annat innebär en omställning av rutiner, förändrade inköpsmönster samt en ökning av återbrukandet.
- *Fokusområde 2:* Att sortera är grunden för att kunna skapa resurser från avfall – här behövs utvecklade insamlingsystem, ökad kvalitet på insamlade mängder samt nya möjliga fraktioner att återvinna.
- *Fokusområde 3:* Att minska avfallets påverkan på närmiljön, vilket bland annat innebär att alla som vistas i kommunen, nu och i framtiden, kan röra sig fritt utan att påverkas av förorenad mark och nedskräpning.

Utifrån fokusområdena är fyra mål framtagna.

Mål 1 - Mängden avfall ska minska med 25 procent

Mål 2 - Mängd avfall till förbränning ska minska med 50 procent

Mål 3 – Kvalitetssäkra det kommunala avloppsslammet

Mål 4 - Åtgärda nedlagda deponier med behov av efterbehandling

Varje mål åtföljs av åtgärdsområden som översiktligt beskriver vad som ska genomföras under planperioden för att målen ska kunna uppnås till 2030.

---

<sup>1</sup> KTH Leancentrum, 2023. Sveriges overshoot day 2023  
<https://www.kth.se/leancentrum/nyheter-evenemang/nyheter-leancentrum/sveriges-overshoot-day-2023-1.1245014/>



## 2. Bakgrund

### 2.1 Bakomliggande målsättningar, direktiv och lagstiftning

Avfallsområdet styrs av europeisk och svensk lagstiftning samt miljömål på både nationell och regional nivå<sup>2</sup>.

Svensk lagstiftning<sup>3</sup> speglar till stor del den gemensamma lagstiftningen inom EU gällande avfall. På nationell nivå finns miljöbalken med bestämmelser kring hur avfall ska hanteras med fokus på hälsa och miljö<sup>4</sup>.

Under 2015 antog FN:s medlemsstater Agenda 2030 för hållbar utveckling<sup>5</sup>. Agendan innehåller 17 globala mål. Framför allt *Mål 11 – Hållbara städer och samhällen* samt *Mål 12 – Hållbar konsumtion och produktion* har kopplingar till avfallsområdet.

De nationella miljö kvalitetsmålen anger var och hur långt Sverige behöver nå inom olika prioriterade områden<sup>6</sup>.

#### 2.1.1 Nationella mål

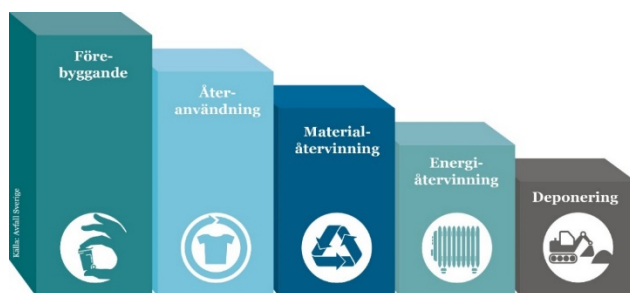
På nationell nivå finns fyra mål med delar som kan kopplas till avfallsområdet. I punktlistan nedan redovisas dessa med det nationella målet i parentes.

- Avfall en resurs (*Generationsmålet*)
- Hållbar avfallshantering (*God bebyggd miljö*)
- Minskade utsläpp av växthusgaser utanför utsläppshandeln till senast år 2030 (*Begränsad klimatpåverkan*)
- Förorenade områden (*Gifrfri miljö*)

Kretsloppsplanen utgör en del av att på kommunal nivå arbeta med de nationella målen.

#### 2.1.2 EU:s avfallshierarki

I avfallshierarkin, figur 1, redovisas en prioriteringsordning för hur avfall i EU ska hanteras för att på bästa sätt nyttja befintliga resurser. Högsta prioritering och nytta sker genom att välja förebyggande åtgärder så att avfall inte uppkommer. När detta inte är möjligt visar efterföljande steg i prioriteringsordningen på hur avfallet helst ska hanteras: återanvändning, materialåtervinning, energiåtervinning och sist deponering.



Figur 1: EU:s avfallshierarki. (Bildkälla Avfall Sverige).

<sup>2</sup> DalaAvfall, 2019. - Vad är DalaAvfall - Avfallsplanen - Ny lagstiftning - Vad händer med avfallet, varför sortera?. [Online] <http://avfallspandalarna.se/wp-content/uploads/2019/06/DalaAvfall.pdf> [Använd 15 Juni 2023].

<sup>3</sup> Naturvårdsverket, u.d. Lagar och regler om avfall. [Online] <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/avfall/lagar-och-regler-om-avfall/> [Använd 15 Juni 2023].

<sup>4</sup> Regeringskansliet, 2022. Agenda 2030 för hållbar utveckling. [Online] <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/> [Använd 15 Juni 2023].

<sup>6</sup> Sveriges miljömål, <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/>

### 3. Fokusområden och mål

Kommunens fyra mål utgår från tre fokusområden. Fokusområdena beskrivs kortfattat nedan med tillhörande mål som mynnar ut i åtgärdsområden som genomförs under planperioden. Fokusområdena beskriver vad medborgare i kommunen bör ta med sig av kretsloppsplanen för att implementera i sin vardag. Referensår för målen är 2022 om inte annat anges och målen förväntas uppnås till 2030.

En viktig utgångspunkt i kommande arbete är att det ska vara enkelt att göra rätt för medborgare och verksamhetsutövare. Information utgör en mycket viktig framgångsfaktor för att kommunen ska lyckas uppnå flertalet av de föreslagna målen. För att skapa långsiktiga och varaktiga beteendeförändringar hos kommunens invånare och verksamheter krävs att kommunala verksamheter och Nodava arbetar tillsammans för att tillhandahålla vägledande information.

#### 3.1 Fokusområde 1: Minska uppkomsten av avfall

Genom att återbruka, konsumera hållbart och förändra beteenden kan vi bidra till att minska uppkomsten av avfall.

Exempel på detta kan vara att välja produkter med lång livslängd, högt återbruksvärde och inköp av återbruksprodukter. Det kan också vara att reparera produkter för att nyttja dess fulla livslängd eller se över möjligheter och rutiner för minskat användande av engångsprodukter.

Inom begreppet grovavfall finns bygg- och rivningsavfall som kan återbrukas. Genom att sortera finns möjligheter för konsument eller producent att återanvända dessa resurser.

En kundundersökning<sup>7</sup> visar att många är positiva till att lämna in saker för återbruk men färre väljer att i sin tur köpa second hand. Här kan alla som bor och verkar i kommunen bidra till att minska påfrestningen på miljön och naturens resurser.

Kostenheterna inom Mora, Orsa, Älvdalens kommuner arbetar framgångsrikt på flera olika sätt med att minska matsvinn. Deras motto är att maten ska vara i magen, vara omtyckt och varierad och serveras i en kreativ miljö.

#### ***Mål 1 - Mängden avfall ska minska med 25 procent***

#### 3.2 Fokusområde 2: Skapa nya resurser från avfall

En central del i att skapa nya resurser från avfall är att nyttja redan utvunna resurser under en längre tidsperiod. Det kräver att en större del av det totala avfallet återvinns och där blir hushållens, kommunens och i vissa avseende även företagets sortering av avfallet en förutsättning för en kvalitativ återvinningsprocess.

Det finns ett producentansvarssystem där förpackningar är utformade för att återvinnas och systemen utformas efter det. Här utgör konsumenten en viktig del för att se till att dessa förpackningar inte bränns upp och materialen går förlorade.

Dagens reningsverk är på väg att ställas om till resursverk där slam blir en resurs innehållande näringsämnen och mull med kvalitet som möter mottagarens behov och användningsområde.

#### ***Mål 2 - Mängd avfall till förbränning ska minska med 50 procent***

#### ***Mål 3 – Kvalitetssäkra det kommunala avloppsslamm***

---

<sup>7</sup> Avfallsenkät, 2021 (Nodava)

### **3.3 Fokusområde 3: Minska avfallets påverkan på närmiljön**

Nedskräpning i offentliga miljöer bidrar till att miljön upplevs mindre attraktiv. Det är lika viktigt att kunna sortera avfall rätt i offentliga miljöer som hemma för att även förpackningar som slängs i offentliga miljöer kan materialåtervinnas. Från och med 2026 ska kommunen ha infört insamling till exempel på torg och i parker<sup>8</sup>.

Enligt den kundundersökning<sup>9</sup> som genomförs vart annat år på uppdrag av Nodava upplevde kunderna att nedskräpning minskat i Orsa kommun men ökat i Mora och Älvdalen mellan år 2019 och 2021.

Nedlagda deponier ska utredas i enlighet med Naturvårdsverkets metodik för inventering av förorenade områden och vid behov åtgärdas för att säkerställa att marken inte förorenar närmiljön<sup>10</sup>.

***Mål 2 - Mängd avfall till förbränning ska minska med 50 procent***

***Mål 4 - Åtgärda nedlagda deponier med behov av efterbehandling***

---

<sup>8</sup> Förordningen om producentansvar 2022:1274

<sup>9</sup> Avfallsenkät, 2021

<sup>10</sup> *Metodik för inventering av förorenade områden*. [Online]

Available at [Metodik för inventering av förorenade områden \(naturvardsverket.se\)](#)  
[Använd 21 Augusti 2023].

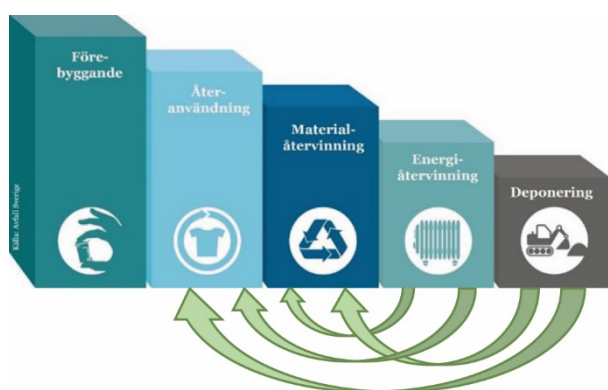
## 4. Målbeskrivning och åtgärdsområden

I texten nedan beskrivs målen mer ingående tillsammans med de åtgärdsområden som behövs för att nå dem.

I det insamlade rest- och grovavfall som förbränns finns material som kan återbrukas eller materialåtervinnas. Förbränning ger energiutvinning men ur ett resursperspektiv är det ett ineffektivt sätt att använda materialet på.

Bättre källsortering av avfall ger möjligheter till ökat återbruk och materialåtervinning och är i fokus under kretsloppsplanens period. Figur 2 visualiserar avfallens förväntade placering till en högre nivå i avfallstrappan genom de gröna pilarna.

Målet om att förebygga och minska avfallsmängd är komplext att redovisa då material som går till materialåtervinning fortsätter klassas som avfall till skillnad från produkter som återbrukas. Det innebär att redovisade mängder avfall blir oförändrad för de volymer som materialåtervinns. Sett utifrån avfallshierarkin sker det dock en positiv förändring utifrån värdet av en högre placering i trappan.

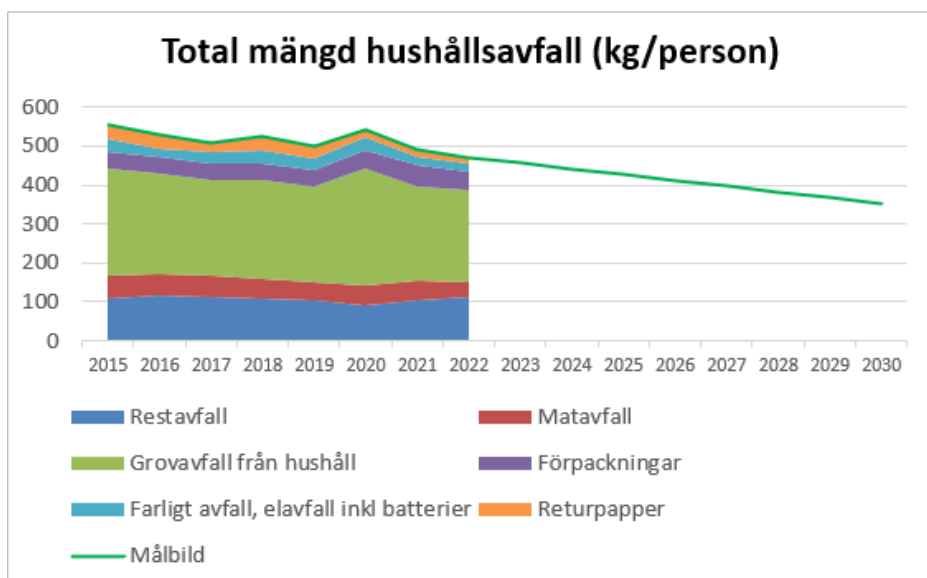


Figur 2: De gröna pilar beskriver planens fokus på att förflytta avfall högre upp i avfallstrappan under perioden 2024-2030.

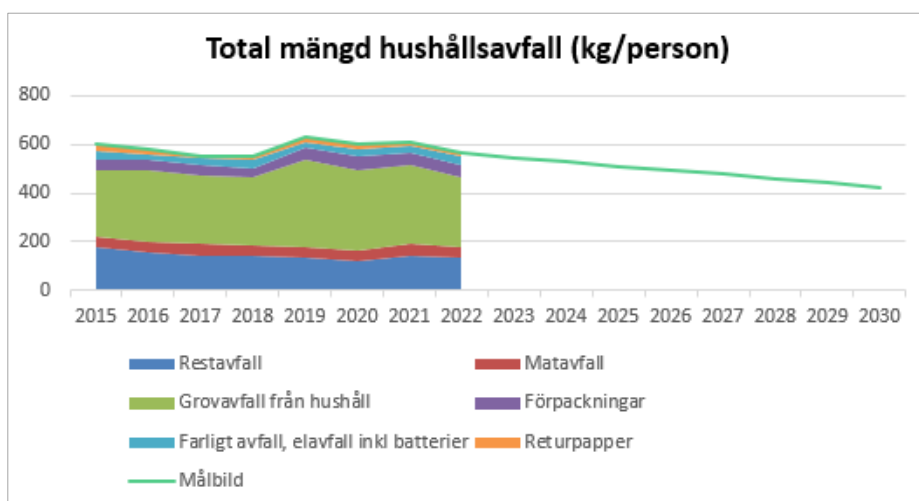
### 4.1 Mål 1 - Minska mängden avfall med 25 procent

För att uppnå en minskning på 25 procent till år 2030 krävs en minskning på cirka 3,1 procent varje år. Figur 3 visar förändringar i avfallsmängder för kommunerna Mora, Orsa och Älvdalen under perioden 2015–2022.

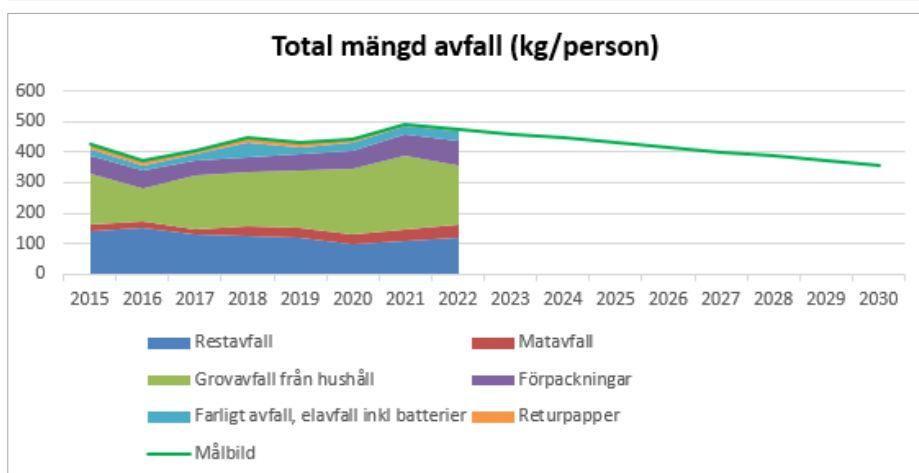
Trenden under perioden visar att avfallsmängden minskat för Mora, varit relativt oförändrad för Orsa respektive ökat i Älvdalen. I samtliga tre kommuner visas en nedåtgående siffra mellan åren 2021–2022. Då det endast rör sig om ett år är det för tidigt att dra några nya slutsatser kring ändringar i relation till trenden de senaste åtta åren. Det ska också noteras att de senaste åren (2019–2022) påverkas av nedåtgående konjunktur, pandemi och oroligheter i världen.



Mora



Orsa



Älvdalen

Figur 3 Total mängd hushållsavfall kopplat till mål 1 där grön linje visar målet år 2030.

Genom att öka viljan att återbruka olika produkter samt sortera och lämna fungerande produkter för återbruk i stället för att sortera dessa i restavfall, grovavfall eller deponi kommer totala mängden avfall minska. Goda exempel på återbruksverksamheter finns i både Mora, Orsa och Älvdalen i såväl kommunal som privat regi. Sedan 2022 finns även Fritidsbanken i Mora. Fritidsbanken lånar gratis ut sport- och fritidsutrustning och är ett fint exempel på att stimulera en aktiv fritid, återanvändning och delningsekonomi.

Genom att se över rutiner i verksamheten, reparera fungerande produkter, köpa produkter med hög kvalitet och lång livslängd kan mängden som går till avfall minska.

#### 4.1.1 Åtgärdsområden

Åtgärdsområde	År	Ansvar
Öka utsortering till återbruk, med särskilt fokus på träavfall.	2024 - 2030	Hushåll, kommunala verksamheter
	2026 - 2030	Nodava
Utveckla hantering avseende återbrukande och förebyggande av bygg- och rivningsavfall i byggprojekt.	2024 - 2030	Kommunala verksamheter
Genom kommunikation, förbättrade rutiner och inköp förebygga uppkomst av avfall.	2024 - 2030	Nodava Kommunala verksamheter
Omsätta kommande regionala dokument "Färdplan för klimatsmart konsumtion" i lokala åtgärder.	-	-

#### 4.2 Mål 2 - Minska avfall till förbränning med 50 procent

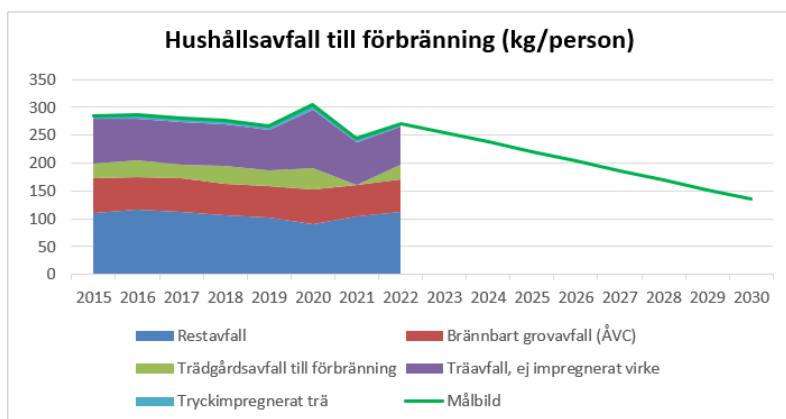
I figur 4 beskrivs målbilden fram till år 2030 där total mängd restavfall och grovavfall till förbränning minskar med 50 procent. Den gröna linjen visar hur minskningen av avfall till förbränning måste se ut för att målet ska uppnås.

Under planperioden kommer arbetet med införande av fastighetsnära insamling av förpackningar vara viktigt för att uppnå målen i kretsloppsplanen. Från och med 2024-01-01 har Nodava ansvar att samla in hushållsförpackningar för överlämning till förpackningsproducenterna. Initialt kommer insamlingen att ske genom att hushållen fortsatt lämnar sina förpackningar på de återvinningsstationer (ÅVS) som finns i kommunen. Från och med 2027-01-01 ska insamlingen ske fastighetsnära och arbetet med att välja och införa insamlingssystem är påbörjat.

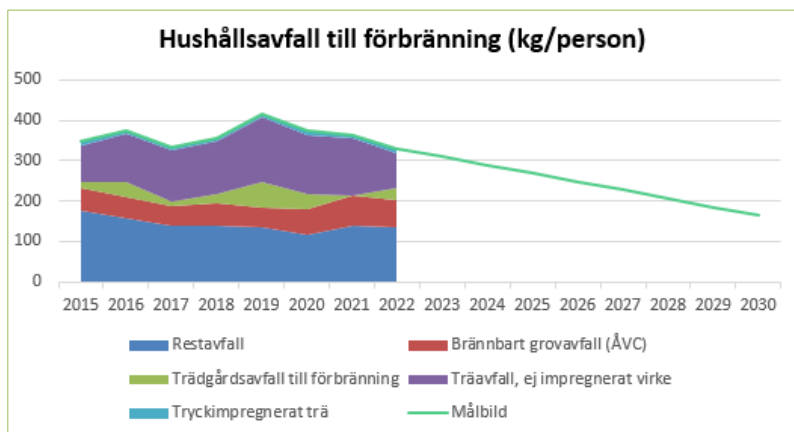
Vid en plockanalys av restavfall 2020 för villahushåll med centralkompost var andelen rätt sorterat i Mora cirka 40 procent, 42 procent i Älvdalen respektive 45 procent i Orsa, se bilaga 1 Faktaunderlag nuläge. Genom att förbättra sortering av avfallet kan mängden restavfall till förbränning minska.

Det finns även stor potential att minska mängden grovavfall som går till förbränning, där träavfall utgör den största delen. Det pågår ett ständigt förbättringsarbete på ÅVC (återvinningscentral) för att utöka sortering till bättre resursutnyttjande. Ett bra exempel på hur en utökad sortering möjliggör ett bättre tillvaratagande av resurser är att personalen på ÅVC i Mora, Orsa och Älvdalen, under perioden maj till juli 2023, sorterat ut cirka 10 ton böcker som skickats för materialåtervinning som pappersmassa.

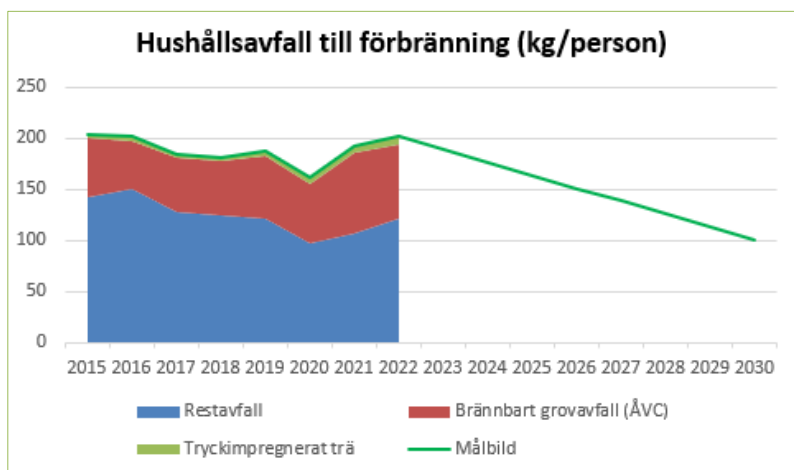
Arbetet med mål 2 "minska avfall till förbränning" kommer även bidra till mål 1 "minska mängden avfall" genom att den totala mängden avfall minskar då delar av det som idag går till förbränning i stället kan sorteras för återbruk.



Mora



Orsa



Älvdalen

Figur 4: Hushållsavfall till förbränning kopplat till mål 2 där grön linje visar målet år 2030.

#### 4.2.1 Åtgärdsområden

Åtgärdsområde	År	Ansvar
Implementera fastighetsnära insamling av förpackningar enligt förordningen om producentansvar för förpackningar (2022:1274).	2024-2026	Nodava Kommunala bostadsbolag Kommunal fastighetsförvaltare Kommunala verksamheter Gata-park
Höja kvalitén och utveckla utsorteringen i fler fraktioner för bättre resursutnyttjande gällande grovavfall på ÄVC med särskilt fokus på trä- och risavfall.	2024–2030	Nodava

### 4.3 Mål 3 – Kvalitetssäkra det kommunala avloppsslammet

VA-branschen är en självklar del av ett hållbart samhälle. Avloppsresurserna slam och renat avloppsvatten står för en stor andel av Sveriges totala resursflöden och potentialen att återanvända växtnäringsämnen och mull i slammet på produktiv mark är stor. Genom att kvalitetssäkra slammet ökar möjligheten att jordbrukssektorn kan nyttja resursen.

De senaste åren har aktualiserat sårbarheten och behovet av näringsämnen inom jordbrukssektorn. Vi lever i en värld där flöden av näringsresurser är en global fråga.

1 januari 2031 måste det finnas en ny lösning på mottagande av slam då nuvarande mottagningsavtal löper ut. För att skapa möjligheter och säkra mottagning av det kommunala slammet behöver arbetet med att kvalitetssäkra det slam som produceras i de kommunala avloppsreningsverken utvecklas.

#### 4.3.1 Åtgärdsområden

Åtgärdsområde	År	Ansvar
Ta fram en strategi för kvalitetssäkring av slam.	2024 - 2030	Nodava
Säkra mottagare av slam från och med år 2031, med ambition att nå ut till jordbruksmark.	2024 - 2030	Nodava



## 4.4 Mål 4 – Åtgärda nedlagda deponier med behov av efterbehandling

De nedlagda deponier som bedömts med riskklass 2 ska utredas vidare genom provtagning i fält för att se om efterbehandlingsåtgärder behöver vidtas. Utredningarna utgör stöd för prioritering av eventuella efterbehandlingsåtgärder. Om det är möjligt kommer åtgärder påbörjas under planens period.

I Mora finns sju, i Orsa finns två och i Älvdalen finns det åtta nedlagda deponier med bedömd riskklass 2. Älvdalen har ytterligare tre deponier med bedömd riskklass 3 (på gräns till 2) som eventuellt kan komma att tas med i utredningsplaneringen.

År 2023 tog miljökontoret i Mora och Orsa fram dokumentet ”Strategi avseende förorenade områden för åren 2023–2025” som visar hur tillsynsmyndigheten prioriterar tillsynsarbetet med förorenade områden.

### 4.4.1 Åtgärdsområde

Åtgärdsområde	År	Ansvar
Utreda ansvar för nedlagda deponier.	2024 - 2025	Kommunala verksamheter (mark samt miljö) Nodava
Planera, undersöka och eventuellt efterbehandla nedlagda deponier.	2026 - 2030	Ansvarig enligt ovan

## 4.5 Åtgärdsområden utan mål

Masshanteringsplanering och tillsyn är viktiga åtgärdsområden i Kretsloppsplanen som inte omfattas av någon specifik målsättning. Under planperioden behöver berörda verksamheter inom kommunen ta fram åtgärdsförslag för att möta behoven inom dessa områden.

### 4.5.1 Åtgärdsområde

Åtgärdsområde	År	Ansvar
Delta i regional arbetsgrupp för att utveckla det kommunala arbetet avseende masshanteringsplanering.	2024 - 2030	Kommunala verksamheter (mark samt gata) Nodava
Delta i regional arbetsgrupp för att utveckla det kommunala arbetet avseende tillsyn.	2024 - 2030	Kommunala verksamheter (miljö samt bygglov)

## 5. Behov av nya anläggningar

Under planperioden behöver det utredas om det finns tillräckliga ytor för hantering av fler avfallsfraktioner och större avfallsmängder. Behovet kan till exempel vara kvartersnära platser för insamling av förpackningar, omlastningsplats för förpackningar och plats för bygg- och rivningsavfall.

## 6. Styrmedel för att förverkliga planen

**Avfallstaxan** är ett viktigt och effektivt styrmedel att tillgå för att styra mot en mer hållbar avfallshantering. Styrmedel finns även i form av **lokala avfallsföreskrifter och anvisningar**.

**Information till, och kommunikation** med kommunens invånare och verksamheter är andra viktiga styrmedel som kommunen och renhållaren har att tillgå. Detsamma gäller kommunens **upphandling och inköp** av varor och tjänster där krav kan ställas som styr mot avfallsminimering och en giftfri miljö.

Alla företag och verksamheter har genom miljöbalkens 2 kap. 5 § en skyldighet att jobba med återvinning och att minska avfallens mängd och farlighet. Det finns även olika krav på verksamheter att anteckna och rapportera delar av det avfall som hanteras. Kommunens miljöenhet har regelbunden **tillsyn** över större företag där även avfallsanläggningar och kommunens ÅVC ingår. I denna tillsyn är avfallsfrågorna ständigt återkommande och har de senaste åren vuxit i fokus i och med stora förändringar och utökningar av lagstiftningen inom avfallsområdet. Miljöenheten följer utvecklingen av lagstiftning och praxis och anpassar inriktningen av tillsynen utifrån detta. En nyhet på tillsynsområdet är den nationella tillsynsstrategin där Naturvårdsverket tillsammans med andra nationella myndigheter jobbar fram en strategi med fokusområden och projekt för tillsyn enligt miljöbalken. Den nuvarande strategin innehåller flera projekt på avfallsområdet. Deltagande i dessa projekt kan lämpligen ske som en inriktning på tillsynen hos verksamheter som har årlig återkommande tillsyn men även, i den mån resurser finns, hos företag som inte får lika regelbunden tillsyn.

Genom **detaljplanering och den kommunala översiktsplanen** kan kommunen vara i framkant och skapa goda förutsättningar för att nå en hållbar utveckling och avfallshantering. I samband med **bygglovsprövning** kan ställas krav på val av hållbara material och produkter samt god sortering vid rivning av byggnader.

## **7. Planens genomförande**

### **7.1 Organisation under planperioden**

Under planperioden kommer en lokal kretsloppsplanegrupp ansvara för samverkan och uppföljning av mål och åtgärdsområden. Gruppen består av representanter från kommunerna (Mora, Orsa och Älvdalen) samt Nodava AB och utses av respektive organisation. Gruppen kan, vid behov, utökas med fler personer. Styrgrupp består av respektive kommunchef och VD på Nodava.

I Orsa kommun kommer en kommunal kretsloppsgrupp, med representanter från olika enheter, verka. Styrgrupp består av kommunchef och VD Nodava, Orsa kommuns strategiutskott kommer att vara politisk referensgrupp.

I Mora kommun kommer uppföljning och utvärdering av det kommunala kretsloppsplanarbetet ske genom den lokala kretsloppsplanegruppens arbete samt genom verksamheternas ordinarie verksamhetsuppföljning.

I Älvdalens kommun kommer en kommunal kretsloppsgrupp att bildas.

Under planperioden kommer de kommunala verksamheterna att delta i regionala nätverk, temagrupper eller andra samverkansgrupper för att samarbeta kring regionala åtgärder samt utveckla och säkerställa att arbetet med kretsloppsplanen genomförs. Se utförligare beskrivning i bilaga 2 Strategisk länsamverkan.

### **7.2 Verksamhetsplan och budget**

Kretsloppsplanens mål utgör kommunens mål inom förebyggande och hantering av avfall och integreras i kommunens övriga strategiska planer och styrdokument. Mål och åtgärder ska årligen implementeras i verksamhetsplaner och budget utifrån ansvarsområde.

### **7.3 Uppföljning**

Rapportering ska ske till kommunstyrelse eller av kommun utsedd politisk nämnd/styrelse, årligen eller vid behov.

Koordinering av det regionala arbetet görs av den regionala kretsloppsplanegruppen och dokumentation kan även ske på avfallsplanportalen ([www.avfallsplandalarna.se](http://www.avfallsplandalarna.se)). Årligen arrangeras "Dalarnas kretsloppsplanedag" där alla kommunala kretsloppsplanegrupper, temagrupper och nätverk samt övriga berörda bjuds in. Ansvarig är regional kretsloppsplanegrupp.

### **7.4 Åtgärder**

Kretsloppsplanens åtgärdsområden utgör underlag till kommunens arbete med verksamhetsplan och budget. Uppföljning av åtgärdsområden sker årligen av den lokala kretsloppsplanegruppen.

Till stöd för det lokala arbetet finns en åtgärdsbank som togs fram i samband med temagruppernas arbete under 2022. Åtgärdsbanken är tänkt som ett levande dokument för idéer och inspiration. För att hitta goda exempel ifrån men också för att fylla på med fler exempel som andra kan ha nytta av. Åtgärdsbanken kommer att finnas på [www.kretsloppsplandalarna.se](http://www.kretsloppsplandalarna.se).

## 8. Ord och begrepp

### *Anfall*

Avfall, föremål, ämne eller substans som ägaren gör sig av med eller är skyldig att göra sig av med.

### *Centralkompost*

Matavfall som skickas till gemensam matavfallshantering

### *Cirkulär ekonomi*

Cirkulär ekonomi handlar om att frikoppla ekonomisk tillväxt från användandet av naturresurser och att designa bort avfall från systemet. I en cirkulär ekonomi utformas produkter, tjänster och affärsmodeller som gynnar planeten, människor och företag. Vi lämnar det traditionella slit- och slängsamhället, den så kallade linjära ekonomin, och övergår till en cirkulär ekonomi där resurser återskapas eller återanvänds med så högt värde som möjligt och under så lång tid som möjligt i en biologisk eller teknisk cykel ([www.cradlenet.se](http://www.cradlenet.se))

### *Grovavfall*

I grovavfall ingår trädgårdsavfall, metallskrot, grovplast, deponirest, trä, bygg- och rivavfall med mera.

### *Kommunalt avfall*

Avfall från hushåll och avfall från andra källor, såsom detaljhandeln, förvaltningar, skolor, hälso- och sjukvårdsinrättningar, hotell- och restaurangbranschen och andra tjänster och verksamheter, som liknar hushållsavfall till sin art och sammansättning.

### *Resurs*

Resurser är tillgångar som det finns ett värde i och som kan omvandlas till andra produkter eller tjänster.

### *Restavfall*

I restavfall läggs sådant som inte kan sorteras för materialåtervinning, återanvändning respektive avfall avsett för deponi. Denna kvarvarande rest som har benämningen restavfall ger energiutvinning genom förbränning.

### *ÅVC*

Återvinningscentral. Kommunal anläggning där hushåll kan lämna allt sitt grovavfall.

### *ÅVS*

Återvinningsstation för insamling av förpackningar och returpapper. ÅVS är avsedda för hushåll.

## 9. Referenser

DalaAvfall, 2019. - *Vad är DalaAvfall - Avfallsplanen - Ny lagstiftning - Vad händer med avfallet, varför sortera?*. [Online]

<http://avfallsplandalarna.se/wp-content/uploads/2019/06/DalaAvfall.pdf>

[Använd 15 Juni 2023].

Greenpeace Sverige, 2023. *Sveriges Overshoot Day är redan här*. [Online].

Naturvårdsverket, u.d. *Elavfall*. [Online]

<https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/avfall/avfallslag/elavfall/>

[Använd 26 Juni 2023].

Naturvårdsverket, u.d. *Lagar och regler om avfall*. [Online]

<https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/avfall/lagar-och-regler-om-avfall/>

[Använd 15 Juni 2023].

Regeringskansliet, 2022. *Agenda 2030 för hållbar utveckling*. [Online]

<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/>

[Använd 15 Juni 2023].

Metodik för inventering av förorenade områden. [Online]

Metodik för inventering av förorenade områden (naturvardsverket.se)

[Använd 21 Augusti 2023].

KTH Leacentrum, 2023. *Sveriges overshoot day 2023*

<https://www.kth.se/leacentrum/nyheter-evenemang/nyheter-leacentrum/sveriges-overshoot-day-2023-1.1245014/>



**MORA  
KOMMUN**

# **KRETSLOPPSPLAN BILAGA 1-5**

**2024-02-05**



## Innehållsförteckning

<b>Bilaga 1 – Faktaunderlag, nuläge .....</b>	<b>3</b>
<b>Bilaga 2 – Strategisk länssamverkan .....</b>	<b>18</b>
<b>Bilaga 3 – Miljöbedömning .....</b>	<b>22</b>
<b>Bilaga 4 – Uppföljning mål avfallsplan Mora 2018-2022.....</b>	<b>25</b>
<b>Bilaga 5 – Samrådsredogörelse .....</b>	<b>31</b>

## Bilaga 1 – Faktaunderlag, nuläge

I detta dokument redovisas valda delar av fakta om hur Mora kommun presterar gällande avfallshantering och avfallsnivåer. I Bilaga 1 har olika underlag sammanställts inför framtagandet av fakta till figurer och tabeller i Kretsloppsplanen med tillhörande dokument.

### Kommunbeskrivning

Nedan beskrivs näringslivets och det kommunala ansvarets (hushållsavfall) huvudsakliga struktur och dess koppling till uppkomst och hantering av verksamhetsavfall och avfall med kommunalt ansvar (hushållsavfall). En ansats till beskrivning görs också av näringslivets och annan verksamhets betydelse inom området återbruk och förebyggande av avfall. Kommunens fysiska planering och övriga strategiska planering som knyter an till avfallsområdet, och samverkar med de strävanden som finns i avfallsarbetet, berörs.

I Mora finns idag ca 2000 aktiva företag, undantaget enskilda skogsägare, inom en mängd olika branscher.

Näringslivet i Mora präglas av tillverkande industri, byggverksamhet, handel och besöksnäring. Besöksnäringen är omfattande och ger bland annat underlag för en regionalt stark handel.

Tillverkningsindustrin i Mora är mycket nyanserad med en handfull större företag och många små. Metallindustrin har av tradition en stark förankring. Branschen har sammanlagt flest antal anställda.

Byggverksamhet är branschen med flest antal anställda efter tillverkningsindustrin. Den positiva utvecklingen i Mora med omnejd, inte minst inom besöksnäringen, ger underlag för en stark byggbransch.

Handeln är stark och har regional dragningskraft, med två specifika handelsområden; Noret och centrum. Noret är under utveckling till en plats för sällanköp. Mora centrum är den naturliga mötesplatsen med många butiker, restauranger och kaféer.

Besöksnäringen är stark tack vare natur, kultur, handel och stora evenemang.

Akutsjukhuset i Mora (Landstinget Dalarna) utgör en stor verksamhet med hela norra och västra Dalarna som upptagningsområde och är efter kommunen den största enskilda arbetsgivaren.

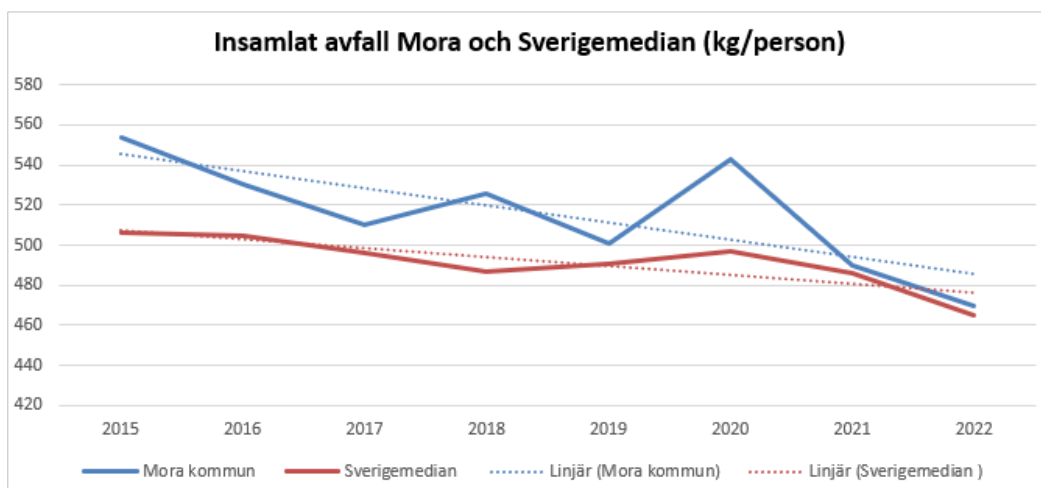
Administrativa uppgifter, 2022	Invånare	Hushåll i en- och tvåfamiljshus	Lägenheter	Fritidshus	Antal små avloppsanläggningar
Mora	20 679	7118	3286	4868	1475

### Total mängd hushållsavfall

Nedan presenteras ett diagram över totala mängden avfall per person i Mora kommun och Sverigemedianen tillsammans med en trendlinje, se Figur 1 nedan. Trenden visar att de senaste åtta åren har avfallsmängden stadigt gått nedåt för Mora kommun likväl som och Sverigemedianen. Mora kommun dock något ligger högre än Sverigemedel.

En anledning till att Mora ligger högre skulle kunna vara att kommunens invånare har fri tillgång till antal besök på återvinningscentraler i Mora kommun. Det höga värdet år 2020 beror på pandemin då många hushåll utförde byggnads- och trädgårdsarbeten i hemmet

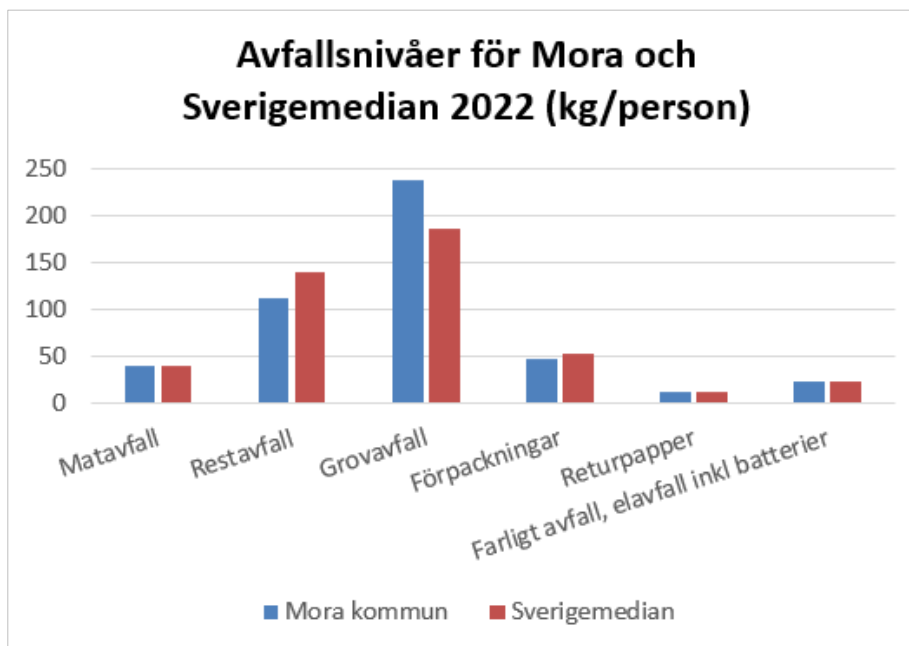




Figur 1: Total mängd insamlat avfall (kg/person) för Mora kommun och Sverigemedian med trendlinjer, mellan åren 2015 och 2022.

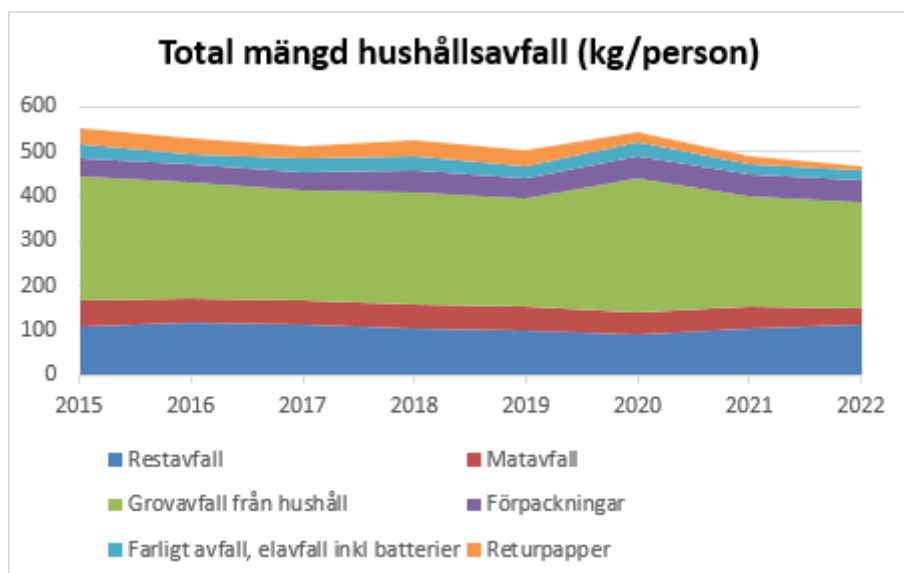
Figuren 2 nedan visar hur Mora presterar jämfört med Sverigemedel år 2022 i olika avfallskategorier. I diagrammet blir det tydligt att det är grovavfallet som utgör den stora avvikelser.

Orsaken till större mängder grovavfall skulle kunna bero på att Mora det i Mora finns många villor och flertalet stora gårdar vilket skulle kunna bidra till att andelen trädgårds- och träavfall är högt.



Figur 2: Avfallsnivåer för Mora kommun och Sverigemedian under år 2022 (kg/person).

I Figur 3 nedan visas ett trenddiagram indelat i de fraktioner det totala hushållsavfallet består av i Mora kommun de senaste åtta åren. Den största delen utgör "grovavfall". Näst största andelen utgörs av restavfall. Mängden matavfall som visas i figuren nedan avser insamlat matavfall för gemensam hantering, utöver den insamlade mängden har 3316 hushåll i Mora hemkompost för matavfall.



Figur 3: Total mängd avfall (kg/person) uppdelat i olika avfallstyper.

## Förpackningar och returpapper

Fram till 2023-12-31 har förpackningsproducenterna (FTI) ansvar att samla in och ta emot hushållsförpackningar. Detta görs genom att hushållen och verksamheter lämnar sina förpackningar på en av de ÅVS:er som finns i kommunen. Vissa bostadsföretag och verksamheter har hämtning av förpackningar som sedan lämnas på företags ÅVC.

År 2022 samlades in totalt 1 047 ton förpackningar.

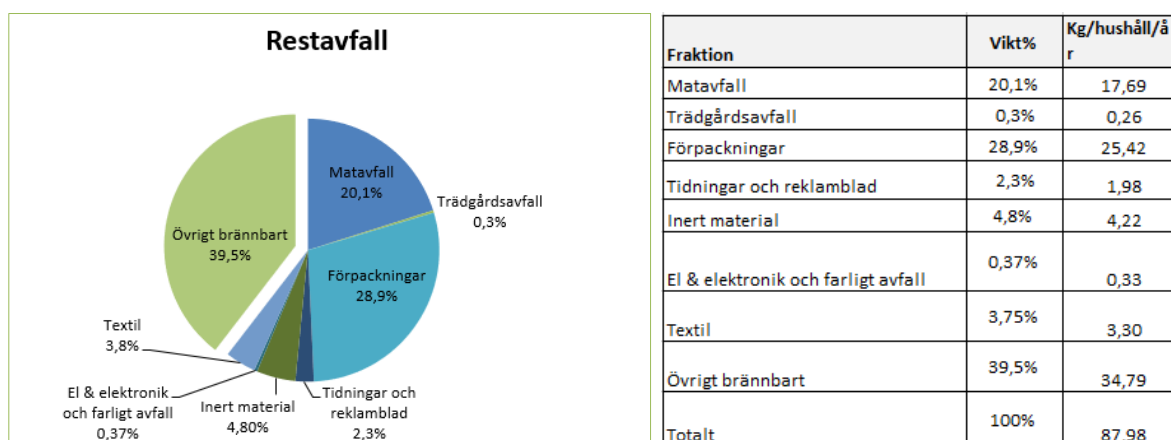
Av dessa var 482 ton glasförpackningar, 345 ton pappersförpackningar, 180 ton plastförpackningar respektive 40 ton metallförpackningar.

Sedan 2022-01-01 har Nodava det kommunala ansvaret att samla in returpapper (tidningar- och trycksaker) från hushållen som sedan lämnas till producenterna. Idag lämnas returpapper på en av de ÅVS:er som finns i kommunen.

År 2022 samlades in totalt 280 ton returpapper.

## Förbränning

Idag skickas 100% av restavfall från bostadsnära insamling och brännbart grovavfall från återvinningscentraler (ÅVC) till förbränning. I figuren 4 nedan redovisas vad restavfallet bestod av vid en plockanalys för villahushåll med centralkompost utförd år 2020.

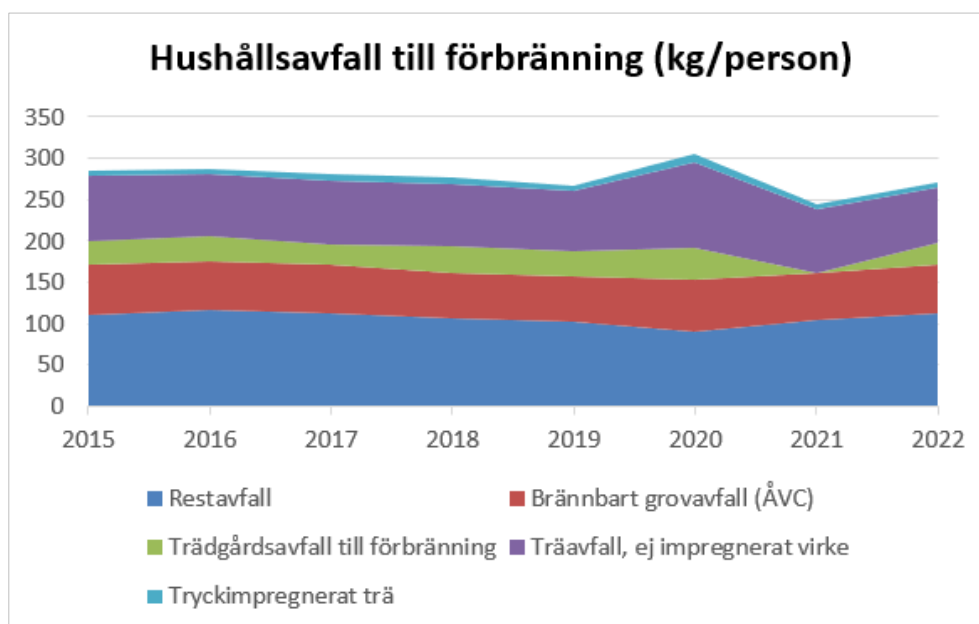


Figur 4: Innehåll i restavfall för villahushåll vid plockanalys i Mora kommun år 2020.

Den ljusgröna tårtbiten "Övrigt brännbart" i Figur 4 utgör den del avfall som villahushållet har sorterats rätt, övriga färger visar de delar i restavfallet som är fel sorterat. Detta betyder att ca 60

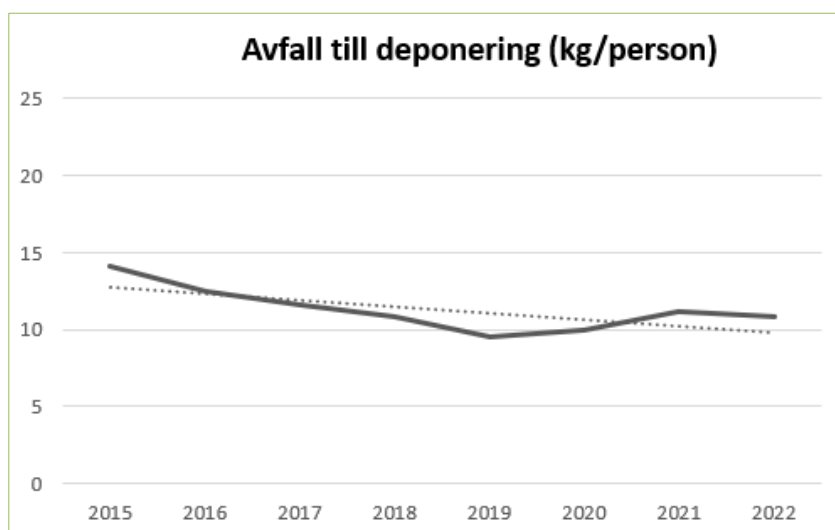
% av det som slängs i restavfall är felsorterat och endast 40 % är rätt sorterat. De två enskilt största posterna av det som felsorteras är förpackningar och matavfall.

Figur 5 nedan visar att totala mängden avfall som går till förbränning inte minskat mycket sedan 2015. De två kategorier som bidrar med störst andel avfall till förbränning är restavfall och träavfall.



Figur 5: Diagram över förhållandet mellan olika avfallskategorier till förbränning. Redovisas i kg/person mellan åren 2015 och 2022 i Mora kommun.

## Avfall till deponering



Figur 6: Mängden avfall till deponi mellan åren 2015 och 2022 i kg per person för Mora.

I Figur 6 går det att se att mängden avfall som skickas till deponering minskat lite under perioden 2015 tom 2022. Mängden representerar en liten del av det totala avfallet men på individnivå handlar det om över 11 kilo deponerat avfall år 2022.

## Nedlagda deponier

I Mora kommun finns trettio (30) nedlagda deponier där kommunen eller enskilda byar historiskt lagt hushållsavfall för förvaring. Även om dessa deponier slutade användas för många år sedan finns det fortfarande ett ansvar att ha kontroll på eventuell negativ påverkan på närmiljön och vidta efterbehandlingsåtgärder om behov av sådana påvisas.

För att bedöma och kontrollera om en deponi riskerar att påverka närmiljön används metoden MIFO som tagits fram av Naturvårdsverket. Metoden kan utföras på tre nivåer om behov av detta finns.

För Mora del genomfördes MIFO fas 1 för över 14 år sedan och deponierna listas i tabellen 1, med då bedömda riskklass.

Bedömd riskklass (1-4) enligt MIFO Fas 1	Antal deponier (stycken)
Riskklass 1	1 <i>Åtgärdad</i>
Riskklass 2	7
Riskklass 3	14
Riskklass 4	8
Totalt	30

Tabell 1: Lista över nedlagda deponier i Mora kommun

## Insamlingssystem och anläggningar

Idag hämtas mat- och restavfall fastighetsnära eller vid CUS i två separata insamlingskärl. Grovavfall och farligt avfall lämnas på återvinningscentral (ÅVC). Förpackningar och returpapper lämnas på återvinningsstationer (ÅVS).

Från och med 1 januari 2024 är det ett kommunalt ansvar att samla in förpackningar. Nodava kommer att ansvara för insamlingen och återlämna dessa till producenterna. År 2022 fastställdes samma ansvarsordning för insamling av returpapper. Kommunerna ska få ersättning från producenterna för arbetet med insamling.

Matavfall samlas in, mellanlagras i Mora och transporteras sedan till Gästrikre Återvinnarens anläggning för biogas- och växtnäring i Gävle.

Insamling av material för återbruk sker på ÅVC. Försäljning sker med externa aktörer via samarbetsavtal. Lokala aktörer är 2023: "Röda korset second hand", privata gårdsloppisar och andra pop-up arrangemang.

Egna anläggningar	Antal (Plats)
Återvinningscentral	1 (ÅVC Mora)
Mellanlager för matavfall, MOÄ	1 (Kråkberg, Mora)
Central uppsamlingsplats, CUS	45
Återvinningsstation, ÅVS	19

Tabell 2: Lista över Avfallsanläggningar som används av Mora kommun

## Övrigt kommunalt avfall

Vissa avfallsslag som uppstår inom den kommunala verksamheten hamnar utanför begreppet kommunalt avfall. Då mängder för dessa avfallsslag inte efterfrågats tidigare finns i dagsläget inga uppgifter sammanställda.

<b>Avfallsslag</b>	<b>Berörda kommunala verksamheter</b>
Väggrus	Fastighetsbolag, Morastrand, Teknik och serviceförvaltning
Snö	Fastighetsbolag, Morastrand, Teknik och serviceförvaltning
Bygg- och rivningsavfall	Fastighetsbolag, Morastrand, Nodava, Teknik och serviceförvaltning
Schaktmassor	Nodava, Fastighetsbolag, Morastrand, Teknik och serviceförvaltning
Parkavfall	Fastighetsbolag, Morastrand, Teknik och serviceförvaltning
Fettavskiljarslam	Nodava

Tabell 3: Lista över andra avfallsslag än hushållsavfall och som uppkommer i Mora kommun

## Avfall som kommunen inte ansvarar för

I Mora kommun verkar ett flertal enskilda företag och även hos dessa uppstår avfall som behöver tas omhand. Mat- och restavfall sorteras och hämtas på samma sätt som hushållen i kommunen. För mottagning och hantering av grovavfall respektive verksamhetsavfall tecknar de enskilda verksamheterna avtal med auktoriserad verksamhetsutövare för de avfallsslag som uppkommer i verksamheten.

Tillsynsmyndigheterna utövar tillsyn på dessa frågor. Då mängder för dessa avfallsslag inte efterfrågats tidigare finns i dagsläget inga uppgifter om mängder sammanställda.

<b>Avfallsslag</b>	<b>Berörda verksamhetsområden</b>
Farligt avfall	Verksamheter
Bygg- och rivningsavfall	Bostäder, lokaler och verksamheter
Förorenade schaktmassor	Gata, VA, Bostäder, lokaler och verksamheter
Annat	Verksamheter

Tabell 4: Lista över andra avfallsslag än hushållsavfall och som uppkommer i Mora kommun

## Referenser

DalaAvfall, 2019. - *Vad är DalaAvfall - Avfallsplanen - Ny lagstiftning - Vad händer med avfallet, varför sortera?*. [Online]

Available at: <http://avfallsplandalarna.se/wp-content/uploads/2019/06/DalaAvfall.pdf>  
[Använd 15 Juni 2023].

Greenpeace Sverige, 2023. *Sveriges Overshoot Day är redan här*. [Online].

Naturvårdsverket, u.d. *Elavfall*. [Online]

Available at: <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/avfall/avfallslag/elavfall/>  
[Använd 26 Juni 2023].

Naturvårdsverket, u.d. *Lagar och regler om avfall*. [Online]

Available at: <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/avfall/lagar-och-regler-om-avfall/>

[Använd 15 Juni 2023].

Regeringskansliet, 2022. *Agenda 2030 för hållbar utveckling*. [Online]

Available at: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/>  
[Använd 15 Juni 2023].

<b>Restavfall</b>	
Datum:	2020-11-10 00:00 FNimat NEJ
Kommun/område:	Nodava, Mora
Behållare:	Villahushåll, centralräkpost
Sorteringsteam:	Tony, Christoffer, Rene, Erik, Petar
Protokollföreläsare:	Tony
Hämtningsintervall:	4
Antal hushåll:	525
Vikt på moderprov (kg)	1540



Primärfraktion	Sekundärfraktion	vikt-%	Vikt kg	Kg/hush/vecka	Antal	Kommentarer
Övrigt avfall	Övrigt: bän, sten, lottavall, skal, järn, tv- och kylavfall	5,1%	48,4	0,15		
	Övrigt: öppnade förpackningar med mat	1,1%	5,3	0,02		
	Övrigt: öppnade förpackningar med mat	1,0%	6,2	0,03		
	Övrigt: mat med passerat datum, strövar, övrigt frukt och grönsaker	7,3%	35,1	0,12		
	Övrigt: matavfall: kaffefolv, tvolar	0,7%	3,4	0,01		
Papper och kartong	Trädgårdsavfall	0,3%	1,4	0,00		
	<b>Summa övrigt avfall</b>	<b>20,4%</b>	<b>97,8</b>	<b>0,35</b>		
Papper och kartong	Dag- och veckotidningar*	0,7%	3,4	0,01		
	Pappersblad, produktkataloger mm*	1,5%	7,4	0,03		
	Webb*	0,7%	3,4	0,01		
	Pappersförpackningar*	7,9%	37,9	0,13		
	Avfallsbärande papper*	0,9%	1,2	0,00	9	
	Övrigt papper	14,6%	70,6	0,25		
	Avfallsbärande övrigt papper	0,0%	0,0	0,00	2	
	<b>Summa papper</b>	<b>25,3%</b>	<b>123,8</b>	<b>0,44</b>		
	Mjukpapper*	8,7%	41,6	0,15		
	Avfallsbärande*	0,0%	4,4	0,02	105	
Erpapper*	0,2%	1,0	0,004			
Plast	Övrigt	8,6%	41,3	0,15		
	Härlöplastförpackningar*					
	PET med päse*	0,00%	0,50	0,0019	10	
Övrigt plast	3,4%	16,4	0,06			
Avfallsbärande övrigt plast	1,9%	9,0	0,03	315		
<b>Summa plast</b>	<b>23,8%</b>	<b>114,2</b>	<b>0,40</b>			
Glas	Glasförpacknings*	1,1%	5,4	0,02		
	Glasförpackningar med päse*	0,0%	0,0	0,00	0	
Övrigt glas	0,4%	1,7	0,01			
<b>Summa glas</b>	<b>1,5%</b>	<b>7,1</b>	<b>0,03</b>			
Metall	Metallförpackningar*	1,2%	5,8	0,02		
	Metallförpackningar med päse*	0,1%	0,40	0,001	7	
Övrigt metall	1,2%	5,9	0,02			
<b>Summa metall</b>	<b>2,5%</b>	<b>12,1</b>	<b>0,04</b>			
Inert material	Porslén, keramik, stöps	3,2%	15,4	0,05		
	<b>Summa inert material</b>	<b>3,2%</b>	<b>15,4</b>	<b>0,05</b>		
Färgigt avfall	Bildskär, ömslag	0,09%	0,43	0,0011	10	
	Läkemedel	0,09%	0,43	0,0011	10	
Övrigt färgigt avfall	0,0%	0,0	0,00			
<b>Summa färgigt avfall</b>	<b>0,09%</b>	<b>0,86</b>	<b>0,0022</b>			
Batterier, antal	Batterier, antal	0,40%	0,499	0,002	23	
	Ljuskällor, antal	0,02%	0,105	0,000	6	
El & elektronik*	Småelektronik	0,21%	1,0	0,004		
<b>Summa el &amp; elektronik</b>	<b>0,63%</b>	<b>3,603</b>	<b>0,01</b>			
Övrigt	Trä	0,54%	2,6	0,01		
	Textil återvinningsbar	2,50%	12,0	0,04		
	Textil återanvändningsbar	1,25%	6,0	0,02		
	Björar, binder o dy	11,62%	56,7	0,20		
	Övrigt	6,59%	31,4	0,11		
<b>Summa övrigt</b>	<b>22,5%</b>	<b>107,7</b>	<b>0,38</b>			
<b>Summa totalt</b>	<b>100%</b>	<b>479,5</b>	<b>1,69</b>			

Materialmärkt med \* faller under producentansvar

Andel matsavfall 26,1 %	Vikt vikt kg/h/v	Torr vikt kg/h/v	Korrektionsfaktor för fukt och smuts
Tidningar o dy*	0,04	0,03	0,89
Pappersförpackningar*	0,15	0,11	0,74
Mjukpapper*	0,17	0,14	0,85
Härlöplastförpackningar*	0,15	0,12	0,82
Glasförpackningar*	0,02	0,02	0,96
Metallförpackningar*	0,02	0,02	0,84
<b>Totalt</b>	<b>0,54</b>	<b>0,44</b>	

\*Källa: Avfall Sverige, U2014-04 Korrektionstabeller vid pickningsår för utsorterat brännbart avfall

Andel matsavfall 26,1 %	Antal st	Vikt vikt kg/h/v	Torr vikt kg/h/v	Korrektionsfaktor för fukt och smuts
Avfallsbärande papper*	9	0,006	0,003	0,74
Avfallsbärande övrigt papper	2	0,000	0,000	0,74
Avfallsbärande plast*	105	0,02	0,01	0,85
Avfallsbärande övrigt plast	315	0,03	0,03	0,85

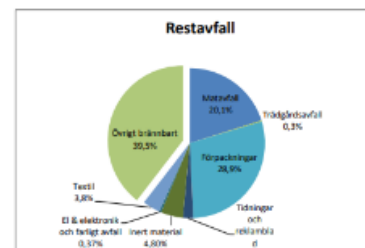
Antal papperförpackningar kg/h/v	Antal st	Antal per 100 kg	Kg/h/v
PET-förpackningar med päse	10	2,4	0,0018
Glasförpackningar med päse	0	0,0	0,0000
Metallförpackningar med päse	7	1,5	0,0014

Antal kanyler, batterier och gelbatterier kg/h/v	Antal st	Antal per 100 kg	Kg/h/v
Antal batterier/100 kg	23	4,8	0,0018
Antal ljuskällor/100 kg	6	1,3	0,0004
Antal kanyler/100 kg	10	2,1	0,0001

**Beräkningar**

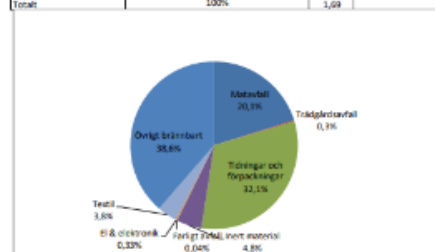
Fraktion	Vikt%	Kg/hushåll/år
Matsavfall	26,1%	17,69
Trädgårdsavfall	0,3%	0,26
Förpackningar	28,2%	25,42
Tidningar och reklamblad	2,3%	1,96
Inert material	4,8%	4,22
El & elektronik och färgigt avfall	0,37%	0,33
Textil	3,75%	3,30
Övrigt brännbart	30,5%	34,79
<b>Totalt</b>	<b>100%</b>	<b>87,98</b>

I Övrigt brännbart inkluderades avfallsbärande plast och avfallsbärande övrigt plast



År 2018

Fraktion	Vikt%	Kg/vecka
Metallfall	20,1%	0,34
Trädgårdsavfall	0,2%	0,00
Tröskor och läroredskap	32,1%	0,54
Inert material	4,8%	0,08
Färgt avfall	0,04%	0,00
El & elektronik	0,33%	0,01
Textil	3,75%	0,06
Övrigt brännbart	34,6%	0,65
Totalt	100%	1,69






Statistik hämtad från avfallweb.se med enstaka beräkningar baserade på data

Från "sök och hämta data"

Avfall till förbränning (ton)

År	Restavfall (ton)	Brännbart grovavfall (AVC) (ton)	Trädgårdsavfall till förbränning (ton)	Träavfall, ej impregnerat virke (ton)	Tryckimpregnerat trä (ton)	Totalt
2015	2163	1341	601	1710	127	6142
2016	2507	1284	653	1627	137	6208
2017	2490	1295	538	1687	144,40	6154,40
2018	2472	1299	747	1744	160	6427
2019	2410	1308	676	1715	140,6	6249,6
2020	2164	1459	903	2463	247,7	7238,7
2021	2437	1323	Fi (Bakgrun)	1810	154,7	5724,7
2022	2525	1318	608	1534	136,1	6121,1

Finns ingen siffra för total mängd avfall till förbränning på avfallweb. Detta är en summa av de fraktioner som ingår i

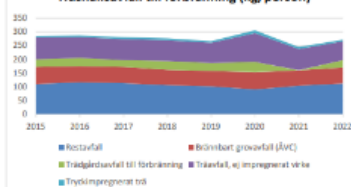
Från "Rapporter" - "Statiska rapporter" - "trendrapport" - "insamling"

Avfall till förbränning (kg/person)

År	Restavfall	Brännbart grovavfall (AVC)	Trädgårdsavfall till förbränning	Träavfall, ej impregnerat virke	Tryckimpregnerat trä	Totalt
2015	110	62	28	79	6	285
2016	116	59	30	75	6	286
2017	113	59	24	77	7	280
2018	106	56	32	75	7	276
2019	102	56	29	73	6	266
2020	91	62	38	104	11	306
2021	104	56	77	77	7	244
2022	112	58	37	68	6	271

På Avfallweb finns inte data för trädgårdsavfall till förbränning i kg/person. Denna har beräknats genom att ta genom antal invånare, gästnätter, arbetsplatsnetto samt fritidsboende. De andra värdena är pickade från trendrapport, mellan åren 2015 och 2022.

Hushållsavfall till förbränning (kg/person)



Det finns variation för träavfall vilket naturligt kan bero på aktuell konjunktur. Det behövs inte vara en pågående trend.

Från "sök och hämta data"

Total mängd avfall (ton)

År	Restavfall	Metavfall	Grovavfall från hushåll	Förpackningar	Färdigt avfall, elavfall inkl batterier	Returpapper	Totalt
2015	2163	1214	6281	648	675	747	11928
2016	2507	1223	5590	909	471	786	11496
2017	2490	1195	5410	1177	683	518	11482
2018	2472	1204	5897	861	761	834	12029
2019	2410	1180	5697	922	699	773	11681
2020	2164	1212	7088	1164	725	531	12884
2021	2437	1190	5725	1275	565	470	11602
2022	2525	873	5354	1047	525	289	10634

Fram till 2021 inkluderades returpapper i "förpackningar, totalt (ton)". För att få rätt mängd avfall totalt vid summering av alla poster har förpackningar tagits minus returpapper tom 2021. Det gör att returpapper kan få en egen post.

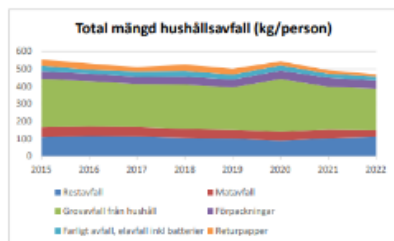
Antal ton är summerat genom att det inte finns att hämta på avfallweb.

Från "Rapporter" - "Statiska rapporter" - "trendrapport" - "insamling"

Total mängd avfall (kg/person)

År	Restavfall	Metavfall	Grovavfall från hushåll	Förpackningar	Färdigt avfall, elavfall inkl batterier	Returpapper	Totalt
2015	110	56	278	43	31	35	554
2016	116	56	258	43	22	36	530
2017	113	54	246	42	31	24	510
2018	106	52	253	45	33	36	526
2019	102	50	242	44	30	33	501
2020	91	51	300	48	31	22	543
2021	104	50	244	51	24	18	490
2022	112	39	227	46	23	12	470

Siffrorna är inmatade från trendrapport. Den summerade totalen kan skilja sig ett kilo från "totalt insamlat kommunalt avfall, totalt inkl trädgårdsavfall (kg/person)". Det beror förmodligen på avrundning på avfallweb.



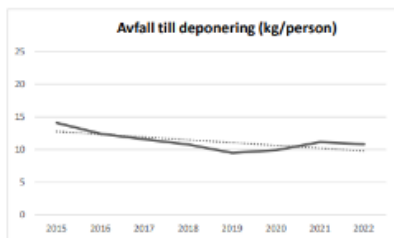
I "mängd insamlade förpackningar (kg/person)" ska förpackningar av glas, papper, plast och metall ingå. I Moras I "mängd insamlade förpackningar (kg/person)" ingår även returpapper. För att få rätt siffror för åren 2015-2021 tas förpackningar minus returpapper för att kunna ha returpapper som en egen post.

Från "sök och hämta data" - "Grovavfall/AVC"

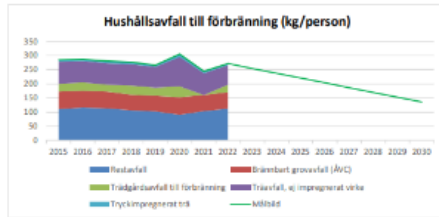
Grovavfall från hushåll till deponering

År	Deponi (ton)	Deponi (kg/person)
2015	303	14
2016	270	12
2017	256	12
2018	251	11
2019	224	10
2020	235	10
2021	262	11
2022	244	11

Data framtagen för ton deponerat avfall. Ej hittad som kg/person, och därför beräknad med hjälp av administrativa uppgifter.



Målbild avfall till förbränning Mål 1: 50% minskning

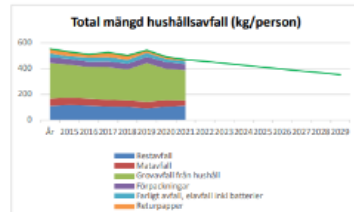


Målbild

År	Målbild
2015	285
2016	286
2017	280
2018	276
2019	266
2020	236
2021	244
2022	271
2023	254
2024	237
2025	221
2026	204
2027	187
2028	170
2029	153
2030	136

Lutning beräknas med interpolering. Linjen för målbilden följer totala mängden avfall till förbränning fram till 2022. Därefter en minskning med 50% till 2030.

Målbild minskat avfall Mål 2: 25% minskning



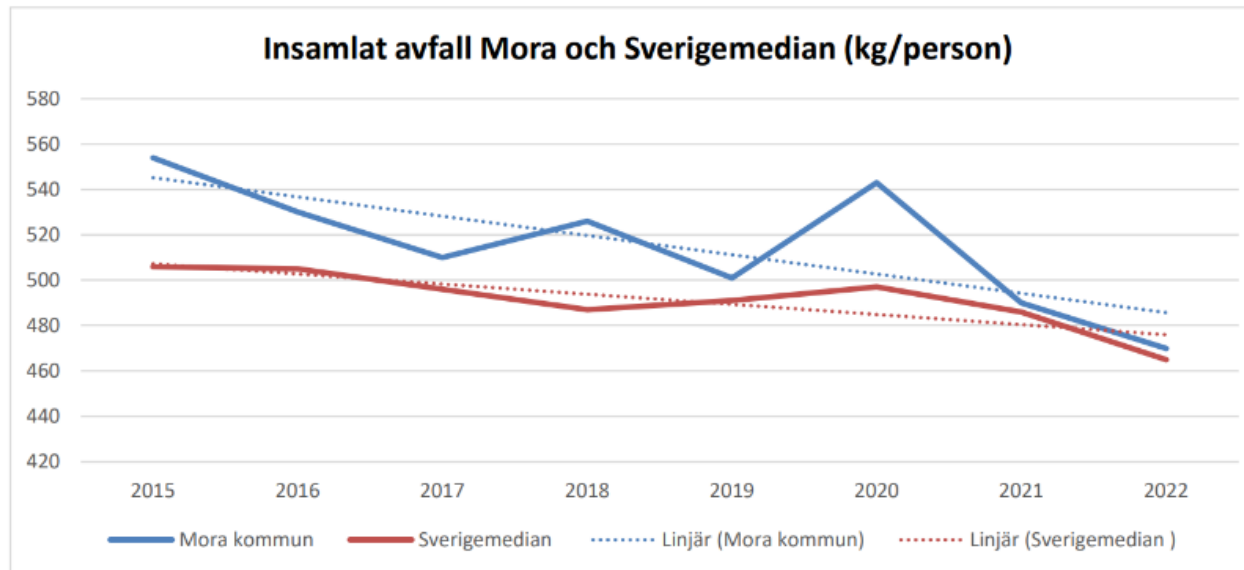
År	Målbild
2015	554
2016	530
2017	510
2018	526
2019	501
2020	543
2021	490
2022	470
2023	555
2024	441
2025	426
2026	411
2027	397
2028	382
2029	367
2030	353

Lutning beräknas med interpolering. För att uppnå en procentuell minskning på 25% på åtta år krävs en procentuell minskning på 3,125% per år.

**Från "Rapporter" - "Statiska rapporter" - "trendrapport" - "insamling"**

År	Mora kommun	Sverigemedian
2015	554	506
2016	530	505
2017	510	496
2018	526	487
2019	501	491
2020	543	497
2021	490	486
2022	470	465

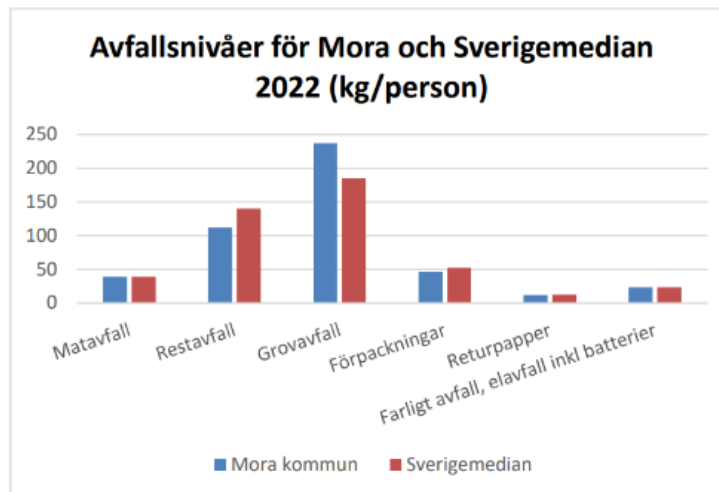
Procentuell minskning 2021-2022  
-4,1%



Från "Rapporter" - "Statiska rapporter" - "trendrapport" - "insamling"

År 2022

	Mora kommun	Sverigemedian
Matavfall	39	39
Restavfall	112	140
Grovavfall	237	185
Förpackningar	46	52
Returpapper	12	12,2
Farligt avfall, elavfall inkl batterier	23	23

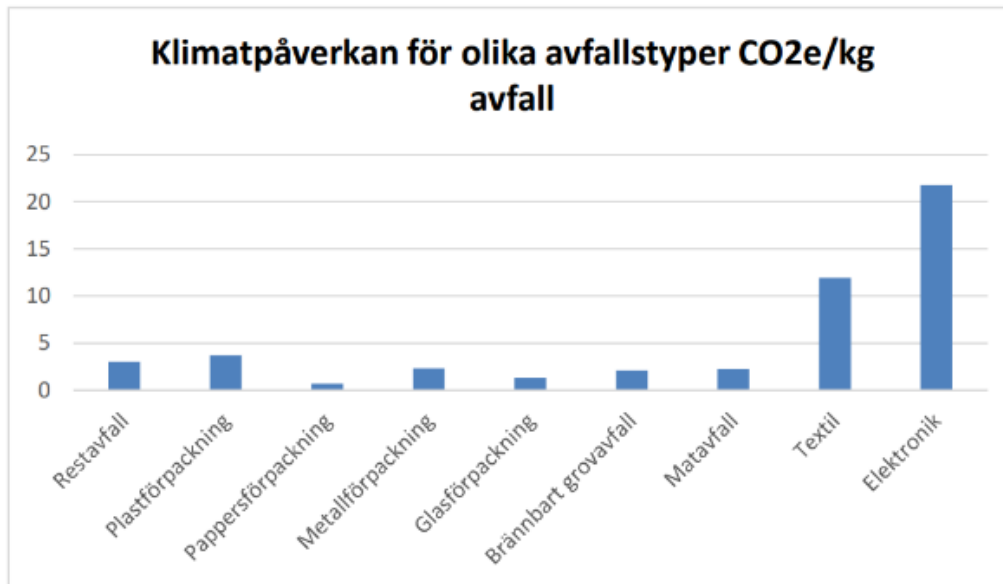


Noteringar för 2022:  
 Största skillnaden i grovavfallet. Mora högre andel:  
 \* Brännbart grovavfall  
 \* Träavfall  
 \* Trädgårdsavfall  
 \* Inert avfall

Bilaga 1  
Beräkningsunderlag till faktaunderlag , nuläge  
Mora  
sida 8(8)

Avfallstyp	Klimatpåverkan
Restavfall	3
Plastförpackning	3,7
Pappersförpackning	0,7
Metallförpackning	2,3
Glasförpackning	1,3
Brännbart grovavfall	2,1
Matavfall	2,2
Textil	11,9
Elektronik	21,8

Data från Avfall Sveriges rapport  
2023:01.



## Bilaga 2 - Strategisk länsöverkan

För att kunna uppnå mål i kretsloppsplanen och genomföra åtgärder är det en framgångsfaktor att Dalarna samordnar och koordinerar strategiskt arbete kring hållbarhet och resurshushållning. Viktiga aktörer i detta är länets samtliga kommuner tillsammans med regional kretsloppsplanegrupp, DalaAvfall, temagrupper och andra nätverk samt även Energiintelligent Dalarna.

Flertalet åtgärder drivs lämpligen i projektform med särskilt tillsatta medel och projektledning. Projekt kan med fördel ske via bidrag från EU samt nationella och regionala aktörer. Projektägare kan styras utifrån projektens inriktning.

I tabellerna nedan redovisas regional överkan i nätverk, temagrupper eller organisationer.

<b>Tabell 1. Aktörer</b>	<b>Kommentar</b>
Kommunal kretsloppsplanegrupp eller motsvarande	Huvudansvaret har kommunen och dess kommunala kretsloppsplanegrupp eller motsvarande. Gruppen ansvarar i huvudsak för att åtgärder genomförs i syfte att uppnå målen. Inspel erhålls från dalagemensam kretsloppsplanegrupp och temagrupper/nätverk.
Dalagemensam kretsloppsplanegrupp	Den dalagemensamma kretsloppsplanegruppen ansvarar för att driva och koordinera det regionala arbetet med att säkerställa att regionala åtgärder genomförs, årlig uppföljning, arrangera seminarier och webinarier och planera för kommande revidering år 2025 (period 2026-2030). Gruppen ska också utgöra kommunikationslänk till kommunala kretsloppsplanegrupper.
DalaAvfall	DalaAvfall har drivit arbetet i den dalagemensamma kretsloppsplanegruppen och temagrupper och vissa nätverk. Bakgrunden är att det huvudsakliga ansvaret för det kommunala ansvaret utgörs av hushållens avfallshantering som organisatoriskt normalt ligger hos kommunens avfallsverksamheter som i 14 av de 15 dalakommunerna ligger på kommunala bolag. Alla kommuners avfallsverksamheter utom Mora, Orsa och Älvdalen ingår i DalaAvfall.
Temagrupper och nätverk	Initialt föreslås sju temagrupper bildas (finns redan) för att driva det regionala arbetet inom ett område (kapitel). Fler kan bildas om behov uppstår (ansvar regionala kretsloppsplanegruppen). Temagrupper har uppdrag baserat på kretsloppsplanen och deltagare tillsätts av den dalagemensamma kretsloppsplanegruppen. Beslut om projektledning hanteras av den regionala kretsloppsplanegruppen tillsammans med Länsstyrelse.  Nätverk har bredare uppdrag än kretsloppsplanen men de får i uppdrag att hantera mål och åtgärder som berör nätverket. Nätverken har eget ansvar för projektledning.  I tabell 2-3 redogörs för initiala temagrupper och nätverk

<b>Tabell 2. Temagrupper</b>	<b>Kommentar (representanter bör tillsättas per kommun utifrån åtgärdsansvar)</b>	<b>Ansvar driva</b>
Nedskräpning	Befintligt. Deltagare från kommuner, Visit Dalarna, Håll Sverige Rent, Städa Sverige	Parkgruppen/ DalaAvfall och norra Dalarna (Nodava)
Hushållens konsumtion	Befintligt. Deltagare från kommuner och Länsstyrelse.	Länsstyrelse/DalaAvfall och norra Dalarna (Nodava)
Hållbara återvinningscentraler	Befintligt. Deltagare från kommuner.	DalaAvfall och norra Dalarna (Nodava)
Miljömässig upphandling	Befintligt. Deltagare bland annat från kommuner, Länsstyrelse och Region Dalarna.	Under process
Nedlagda deponier	Befintligt. Deltagare från kommuner och Länsstyrelse.	Länsstyrelsen
Byggavfall	Befintligt. Deltagare bland annat från kommuner, Länsstyrelse, ByggDialog Dalarna, Region Dalarna	ByggEkot <sup>1</sup>
Masshantering	Befintligt. Deltagare bland annat från kommuner, Länsstyrelse, ByggDialog Dalarna, Region Dalarna	Länsstyrelse
Kommunikation	Befintligt. Deltagare från kommuner.	DalaAvfall och norra Dalarna (Nodava)

<b>Tabell 3. Nätverk</b>	<b>Kommentar</b>
Dala Avfall	DalaAvfall driver arbetet med kretsloppsplanegrupper. Bakgrunden är att det huvudsakliga ansvaret för det kommunala ansvaret utgörs av hushållens avfallshantering som organisatoriskt normalt ligger hos kommunens avfallsverksamheter som i 14 av de 15 dalakommunerna ligger på kommunala bolag. I Säter ligger ansvaret hos samhällsbyggnadsnämnd/förvaltning. Alla renhållare utom Mora, Orsa och Älvdalen ingår i DalaAvfall.  DalaAvfall ansvarar för att tillsätta projektledning i dalagemensam kretsloppsplanegrupp och i samråd med Länsstyrelse tillsätta projektledningsresurser i temagrupper.
Kostnätverk	Befintligt. Alla enheter i Dalarna.
Dala VA	Befintligt. Alla VA huvudmän i Dalarna utom Mora, Orsa och Älvdalen.
Gatudriftsgruppen i Dalarna	Befintligt. Alla kommuner i Dalarna deltar.
Parkgruppen i Dalarna	Befintligt. Alla kommuner i Dalarna deltar.

<sup>1</sup> ByggEkot är en temagrupp inom ByggDialog Dalarna med fokus på återbruk av byggmaterial. Temagruppen har en bred representation av både entreprenörer, kommuner, tillverkare, arkitekter och Dala återbyggnadsdepå med syfte att kunna identifiera hinder och skapa lösningar och möjligheter för att återbruk ska bli en naturlig del i bygg- och rivningsprocessen.



## Regionala åtgärder

Nedan presenteras regionala åtgärder, vilka år de ska bearbetas, ansvarsområde samt nummer på åtgärden. Åtgärderna är utformade för att målen i kretsloppsplanen ska uppfyllas till 2030. Åtgärderna är uppdelade efter olika målområden.

### 1.1 Avlopp och slam

Åtgärd	År	Ansvar	Nummer på åtgärd
Ta fram en plan för hållbara avloppsresurser i Dalarna som följer strukturen i EU:s avfallshierarki. Planen ska bland annat innehålla kartläggning, certifiering, uppströmsarbete, samarbete, nätverk, utbildning, information etc.	2024	Dala VA och norra Dalarna (Nodava)	R1

### 1.2 Bygg- och rivningsavfall

Åtgärd	År	Ansvar	Nummer på åtgärd
Ta fram riktlinjer för att ställa krav på avfallsminimering, återbruk och materialåtervinning i byggprojekt.	2023-2024	Temagrupp ByggEkot	R2
Kartlägga byggavfall avseende uppkomst, behandling och avsättning.	2023-2026	Temagrupp ByggEkot	R3
Ta fram en plan för regional lagerstrategi, förädlings- och återbruksverksamhet, riktlinjer vid upphandling samt kommunikation kring bygg- och rivningsavfall.	2023-2025	Temagrupp ByggEkot	R4

### 1.3 Hushållens avfallshantering

Åtgärd	År	Ansvar	Nummer på åtgärd
Utveckla sorteringsguide till stöd för minskat konsumtion, ökat återbruk och mer materialåtervinning.	2023-2024	Temagrupp Hållbar konsumtion	R5
Ta fram beslutsunderlag för val av insamlingsystem av förpackningar.	2023-2024	DalaAvfall och norra Dalarna (Nodava)	R6
Ta fram en strategi för återvinningscentraler som tillmötesgår ökat återbruk och ökad materialåtervinning. Inkludera byggavfall.	2023-2024	DalaAvfall och norra Dalarna (Nodava)	R7
Utveckla kommunikation för ökad kunskap och arbete med beteendefrågor med stöd av kommunikationsstrategi, se kapitel 6.6.	2023-2026	Temagrupp Hållbar konsumtion	R8
Genomföra kontinuerliga kampanjer, arrangemang och kommunikationsinsatser koordinerat med åtgärd R 2 och stöd av kommunikationsstrategi, se kapitel 6.6.  Kan inkludera exempelvis föreläsningar, studiecirkel, projekt (minimeringsmästarna) etc.	2023-2026	Temagrupp Hållbar konsumtion	R9

## 1.4 Kommunens verksamhet

Åtgärd	År	Ansvar	Nummer på åtgärd
Utveckla upphandlingsstrategisk samverkan i Dalarna där avfallsförebyggande ingår.	2023–2024	Temagrupp miljömässig upphandling	R10
Ta fram verktyg och metoder för att mäta och klassificera inköp och upphandlingar för uppföljning kring avfallsförebyggande, återbruk och materialåtervinning, särskilt avseende plast, textilier, livsmedel, elektronik och byggavfall.	2023–2025	Temagrupp miljömässig upphandling	R11
Utveckla kunskapsplattform för inköp och upphandling och användning av plast, textilier, livsmedel, elektronik och bygg- och rivningsmaterial.	2024	Temagrupp miljömässig upphandling	R12
Arrangera kontinuerliga seminarier och webinarier för utbildning och utveckling kring avfall i kommunens verksamheter (målgruppsstyrt).	2024–2026	Regional kretsloppsplanegrupp	R13
Ta fram riktlinjer för att mäta och minska avfall från kommunala verksamheter.	2024	Regional kretsloppsplanegrupp	R14

## 1.5 Matsvinn

Åtgärd	År	Ansvar	Nummer på åtgärd
Ta fram underlag för ökat samarbete med skola, förskola och äldreomsorg som stöd för kommunernas arbete för att mat ska ätas upp. Se även kommunala åtgärder.	2024	Kostnätverk	R15
Säkerställa och utveckla mätning och/eller identifiera anledningar till matsvinn inom förskola, gymnasium och äldreomsorg.	2024–2025	Kostnätverk	R16

## 1.6 Nedskräpning

Åtgärd	År	Ansvar	Nummer på åtgärd
Ta fram åtgärdsplan för samverkan kring nedskräpning (information, samarbete med evenemangsarrangörer, mall platsupplåtelse, skräpmätningar).	2023–2024	Temagrupp nedskräpning	R17

## 1.7 Schaktmassor

Åtgärd	År	Ansvar	Nummer på åtgärd
Ta fram regional masshanteringsplan inklusive vägledning/riktlinje för klassning och koordinering av schaktmassor med beaktande av invasiva arter.	2024–2025	Temagrupp schaktmassor	R18

## 1.8 Tillsyn

Åtgärd	År	Ansvar	Nummer på åtgärd
Utveckla tillsynsvägledning kopplat till avfallsförebyggande och materialåtervinning av bygg- och rivningsavfall samt schaktmassor. Gäller både inom miljö samt plan och bygg.	2024	Länsstyrelse	R19

## Bilaga 3 - Miljöbedömning

### Bakgrund

Enligt 6 kap. 5 § miljöbalken ska en myndighet eller kommun vid upprättande av planer som krävs enligt lag undersöka om genomförandet av planen kan antas medföra en betydande miljöpåverkan.

### Avgränsning

Bedömningen avser inte avfallshanteringens totala miljökonsekvenser utan endast de konsekvenser som kan uppstå av målen och åtgärderna som föreslås i kretsloppsplanen.

### Samråd

Framtagandet av kretsloppsplanen har skett i via en regional kretsloppsplanegrupp samt kommunala kretsloppsplanegrupper. Dessutom har 12 temagrupper arbetat med att ta fram förslag mål och åtgärder.

18 seminarier och webinarier har genomförts. 14 möten har hållits i regionala kretsloppsplanegruppen och de kommunala grupperna har haft ett antal möten. Ett 60-tal möten har hållits i temagrupper.

Deltagare har varit från kommunens verksamheter, länsstyrelse, Region dalarna och privata aktörer med koppling till temagrupper.

### Miljöproblem relaterade till avfallshantering

Några av de största miljöproblemen kopplat till avfallshantering är ökande avfallsmängder, skadliga ämnen samt växthusgaser. Dessa tre aspekter ligger till grund för denna miljöbedömning.

### Ökande avfallsmängder

Avfallsmängderna ökar i Sverige och resurserna i avfallet tas inte tillvara på ett optimalt sätt. Vårt konsumtionsmönster idag innebär att vi lever på ett ohållbart sätt om skapar onödigt avfall. Vi kan uppnå en mer hållbar konsumtion om vi minskar inköp av engångsprodukter, onödiga förpackningar och använder produkter som går att återanvända i högre grad.

### Skadliga ämnen och föroreningar

Alla produkter blir en dag ett avfall, varav vissa typer kräver särskild behandling. Det är viktigt att dessa produkter samlas in och tas om hand på bästa sätt. Farligt avfall kan innehålla kemikalier och tungmetaller. Dessa separeras och återvinns i separata flöden för maximalt utnyttjande och minimal påverkan på miljön. I externslam från trekammarbrunnar kan det finnas tungmetaller, mikroplaster och läkemedelsrester. Förorenade massor kan innehålla föroreningar i olika grad som kan bidra till läckage till mark och vatten om inte korrekt hantering sker av massorna.

### Växthusgaser

Avfallshantering har en stor miljöpåverkan av växthusgaser. Avfallshantering består av många transporter, krävande återvinningsprocesser och utsläpp av gaser från deponier. Växthusgaser förebyggs genom förebyggande av avfall så att färre produkter behöver produceras, att mindre avfall behöver transporteras och att mindre avfall behöver behandlas samt att organiskt avfall inte deponeras.

## Alternativ

### Nollalternativ

Utan insatser kommer troligtvis avfallsmängderna förändras i takt med konjunkturer och trender. Ökad tillväxt med ökad konsumtion har en tydlig koppling till ökade avfallsmängder och enligt Naturvårdsverkets scenarioräkningar tror man att avfallet kraftigt kommer att öka fram till 2030 om inte åtgärder sätts in.

### Planalternativ

Kretsloppsplanens mål syftar direkt till att minska avfallets mängd och farlighet, vilket innebär att planen i sin helhet bidrar till att förebygga resursslöseri och minska avfallshandlingens miljöpåverkan. Med ett samarbete i Dalarna kring kretsloppsplaner kan åtgärder genomföras över kommungränserna som kan bidra till en ännu större genomslagskraft, vilket ger en positiv miljöpåverkan.

Miljöbedömning efter fokusområde

### Fokusområde: Minska uppkomsten av avfall (återbruk)

Allt avfall innebär en negativ miljöpåverkan oavsett hur det omhändertas. Att förebygga uppkomsten av avfall är därmed det bästa sättet att minimera den negativa miljöpåverkan. I grunden handlar det om att ändra beteende och att förändra synen på varor och dess värde. Genom att genomföra de åtgärder som föreslås i kretsloppsplanen kommer kommunens invånare förhoppningsvis få en större medvetenhet om konsumtionens negativa påverkan på miljön. Genom att förebygga avfall minskar transportbehovet och därmed reduceras utsläppen till luft och bullernivåer minskar.

*Mål: Mängd avfall ska minska med 25%*

Bedömning: Minskad miljöpåverkan. Minskade avfallsmängder innebär minskad användning av resurser, färre transporter och det går åt mindre energi för återvinningsprocesserna.

### Fokusområde: Skapa nya resurser från avfall (materialåtervinning)

För det avfall som uppkommit är det viktigt att öka återanvändning och materialåtervinning. Förordning om förpackningar säger att kommunerna övertar insamlingsansvar 2024 och kräver att alla hushåll ska ha tillgång till fastighetsnära insamling år 2027 (samordnat med mat- och restavfall). Insamling av förpackningar ska även ske på populära platser i kommuner och alla aktörer där förpackningar uppstår omfattas av kraven. Omställningen är stor och det kommer krävas ett stort arbete för att uppnå beteendeförändringar som medför att hushåll, kommuner och berörda aktörer hanterar förpackningar så att de minskar i omfattning och att de sorteras för materialåtervinning.

*Mål: Mängden avfall till förbränning ska minska med 50%*

Bedömning: Minskad miljöpåverkan. Mindre mängd restavfall och grovavfall som går till förbränning och mer material som går till materialåtervinning innebär mindre mängd förbränningsavfall och mindre mängd luftföroreningar samt bättre resursanvändning.

*Mål: Minst 30% av det kommunala avloppsslammet används på produktiv mark*

Bedömning: Positiv miljöpåverkan. Mindre resurser går åt till att skapa mineralgödsel genom energikrävande processer och gruvbrytning, utsläpp från transport av importerat gödsel minskar. Risken för att sprida farliga ämnen i naturen finns dock. Denna risk motverkas genom ett gott uppströmsarbete och övervakning av slammets kvalitet.

## **Fokusområde: Minska påverkan på närmiljön**

Från 2024 gäller ny förordning om nedskräpningsavgifter som medför att kommer erhåller ersättning för att minska nedskräpning på allmänna platser. Från 2026 ska kommunen ha insamling av vissa förpackningsavfall vid exempelvis torg och parker.

*Mål: Mängd avfall till förbränning ska minska med 50%*

Bedömning: Minskad miljöpåverkan. Insamling av förpackningar i offentliga miljöer minskar mängden avfall som går till förbränning med ökat material- och resursutnyttjande som följd. Viss risk för störning i form av buller och nedskräpning vid insamlingsplatser bedöms kunna uppstå men bör inte bli omfattande om lämplig hantering och utformning kan säkerställas.

*Mål: Åtgärda nedlagda deponier med behov av efterbehandling*

Bedömning: Flera nedlagda deponier finns identifierade och nästa steg är att utföra undersökningar i fält för att kunna bedöma behovet av åtgärd. Om det upptäcks deponier som läcker miljöfarliga ämnen leder det till en positiv miljöpåverkan om dessa åtgärdas.

## **Åtgärdsområden utan mål**

Det kommer under planperioden pågå ett regionalt arbete med att få till en masshanteringsplan. Vid byggen och infrastrukturprojekt skapas både stora behov av och stora överskott av massor men det förekommer ofta dålig synkning mellan dessa olika behov.

Bedömning: Sannolikt positiv miljöpåverkan. Genom att återanvändning av schaktmassor minskas uttaget av naturgrus samt minskade transporter. Syftet är att planera för en masshantering som medför minskad masshantering, färre transporter och mindre miljöpåverkan.

Betydande miljöpåverkan kan ske om schaktmassor innehåller skadliga ämnen och används till anläggningsändamål, då det kan förorena mark och vatten. Om massor är lämpliga och fria från föroreningar kan vara svårt att bedöma men ska kontrolleras.

## **Sammanfattande miljöbedömning**

Planen bedöms inte ge upphov till en betydande miljöpåverkan och behov av en strategisk miljöbedömning enligt 6 kap. 3 § miljöbalken föreligger därför inte. Med de föreslagna åtgärderna kommer avfallshanteringen bidra till en minskning av avfallets mängd och dess farlighet samt att nedskräpningen minskar. Med genomförandet av denna plan styrs kommunerna i en riktning mot ett hållbart samhälle och en cirkulär ekonomi. Med samarbete i Dalarna kan åtgärder genomföras över kommungränserna vilket kan bidra till en större genomslagskraft, vilket ger en ytterligare positiv miljöpåverkan.

## Bilaga 4 - Uppföljning mål avfallsplan 2018-2022

I tabellerna nedan redovisas hur väl kommunerna Mora, Orsa, Älvdalen samt länets övriga kommuner nått målsättningarna för perioden 2018 – 2022.

Av 13 mål har 3 uppnåtts för Moras del. Det handlar om att mängden hushållsavfall har minskat från 2016, att hushållens vilja att styra sin konsumtion mot ökad återanvändning har ökat med minst 10% samt att matsvinnet har minskat. Av de mål som inte uppnåtts visar dock resultatet för tre av dem på en positiv trend.

När vi tittar på utfallet för periodens planerade mål och åtgärder så kan vi konstatera ett behov av färre mål med tillhörande åtgärdsområden. Dessa kan i sin tur omsättas i ett flertal åtgärder under genomförandeperioden. Åtgärderna utgör ett levande dokument där åtgärderna kan justeras årligen då omvärld och förutsättningar förändras.

Erfarenheter från avfallsplanen 2018-2022 inarbetas i den nya kretsloppsplanen.

Grönt-mål uppnått, gult- mål nästan uppnått, orange- mål ej uppnått men positiv trend, rött -mål ej uppnått

Gemensamma mål Dalarna (enbart kommunala mål kan också finnas)	Basår 2016 Mora (Dalarna)	Mål 2022 Mora (Dalarna)	Resultat 2022 <sup>1</sup> Mora (Dalarna)	Kommentar
Mängden hushållsavfall exkl. slam ska minska (kg/person)	479 (473)	<479 (<473)	423 (439)	Mål uppnåtts. Mängd grovavfall ökar.  Nytt beräkningssätt har införts nationellt (exkl trädgårdsavfall), vilket innebär att basår ändrats från 508 till 473 kg/peson
Hushållens vilja att ändra levnadssätt för att minimera avfallsmängder ska öka med 10 % i Dalarna, andel som svarar ganska eller väldigt mycket på 5 gradig skala	58% (55%) (2017)	64% (60%)	51% (52%)	Mål ej uppnåtts.
Hushållens vilja att styra sin konsumtion mot ökad återanvändning ska öka med 10 % i Dalarna, andel som svarar ganska eller väldigt mycket på 5 gradig skala	56% (55%) (2017)	62% (60%)	64% (52%)	Mål uppnåtts.
Matsvinnet i kommunal kostverksamhet ska halveras till år 2030, där halva vägen uppnåtts år 2022, g/portion	45 (49)	33 (37)	27 (40)	Mål uppnåtts.  Totalt matsvinn (serveringssvinn + talrikssvinn).  Basår 2018 (första året mätning)
Andel hushållsavfall insamlat för materialåtervinning inklusive biologisk behandling ska öka med 10 %	42% (38%) (2018)	46% (43%)	38% (40%)	Mål ej uppnåtts.  Nytt nationellt beräkningssätt infördes 2018
Rätt källsorterat restavfall ska överstiga 50 %	30% villa, 21% lgh (32% villa), (28% lgh)	50%	42% villa, 30% lgh (43% villa), (37% lgh)  År 2020	Mål ej uppnåtts. Positiv trend.  Nytt beräkningssätt infördes 2020, omräkning har skett av plockanalys 2018

Renheten i källsorterat matavfall ska överstiga 98 %	-	>98 %	-	Saknar mätvärden
Uppkommet matavfall ska omhändertas så att 50 % av växtnäringen tillvaratas där minst 40 % behandlas så att energi tillvaratas (nationellt etappmål)	62% växtnäring 38 % energi (39% växtnäring 15 % energi)	50% växtnäring 40 % energi	67% växtnäring/ 37% energi (63% växtnäring/ 46% energi)	Mål uppnått för växtnäring, inte helt i mål gällande energi
Hushållens nöjdhet med möjligheten att lämna grovavfall till återanvändning ska öka med minst 10 %, andel ganska eller mycket nöjda	83% (65 %) (2017)	91% (71 %)	88% (86%) (2021)	Mål uppnått för Dalarna men ej för Mora. Men Mora ligger på en hög nivå och har positiv trend.
Kommunal slamstrategi finns i samtliga kommuner	0	15	0	Mål har inte uppnåtts. Målet är inarbetat i nytt förslag för perioden 2024-2030.
Alla prioriterade nedlagda kommunala deponier (klass 1 och 2) ska vara undersökta enligt MIFO fas 2 med utgångspunkt från gemensamma riktlinjer.	0 (22)	? (81)	0 (39)	Mål ej uppnått Ytterligare 7 pågår i länet.
År 2022 ska det finnas en tidsatt åtgärdsplan för varje nedlagd kommunal deponi där undersökningar visar på att behov av åtgärd finns. För de deponier där behov av åtgärd inte finns ska en bedömning göras av om deponin kan omklassas till lägre riskklass.	0 (10 )	? (81 )	0 (10 )	Mål ej uppnått
Andelen invånare som till stor del eller helt instämmer att nedskräpning är ett problem i kommunen ska minska jämfört med 2017. (svar 4 eller 5 på fråga 21a i enkät)  OBS: Låga värden är positivt	40% (29 %)	<40% (<29%)	40% (42 %)	Mål ej uppnått. Värde avser 2021.
<b>KOMMUNALT MÅL</b>				
Andelen slam där näringen nyttiggörs på produktiv jordbruks- eller skogsbruksmark ska ha ökat	0	>0	0	Mål ej uppnått

## Uppföljning Gemensamma åtgärder

I tabellen nedan redovisas en länsgemensam utvärdering, vilket innebär att det är svårt att bryta ut dessa på kommunnivå.

Gemensamma åtgärder Dalarna (kommunala åtgärder kan också finnas)	Utvärdering 2022
Stärka regionalt och lokalt nätverksarbete i Dalarna  Under perioden avses befintliga regionala nätverk stärkas och ett politikernätverk initieras  Dessutom avses den kommunala organisationen för att arbetet med avfallsplanens genomförande utvecklas, i	Flera nätverk har utvecklats och är aktiva, ex Kostnätverk och Nedskräpning.  Dessutom har 12 temagrupper bildats under 2021 där 7-8 avser drivas vidare under planperiod 2023-2030.

<p>synnerhet samarbetet mellan de kommunala arbetsgrupperna inom avfallsplanering och de kommunala enheter som avses delta i "Dalarna minskar avfallet".</p> <p>Samråd Region Dalarna</p>	<p>Samarbete genomförs med ett stort antal aktörer, ex Länsstyrelsen, Upphandlingsdialog Dalarna, ByggDialog Dalarna, Byggdepå Borlänge, Dalarna Science park, DalaVA, Gatanätverk, Nätverk miljöstrategier via länsstyrelsen, Region Dalarna.</p> <p>Under början av 2023 har också kretsloppsplanen (nytt namn som ersätter avfallsplan) getts plats i energiintelligent Dalarna och dess råd och operativa arbetsgrupper i syfte att koordinera det länsstrategiska arbetet kring hållbarhet och cirkulär ekonomi.</p>
<p>Utveckla publik webbportal i Dalarna för kommunikation rörande avfallsplanen och dess genomförande och uppföljning</p>	<p>Klart.</p> <p><a href="http://www.avfallsplandalarna.se">www.avfallsplandalarna.se</a>.</p>
<p>Utveckla konceptet "Dalarna minskar avfallet". Se bilaga 1 som anger ett idékoncept för upplägget.</p> <p>Konceptet avses utvecklas i dialog med intresserade organisationer och företag</p>	<p>Är ett gemensamt tema för insatser kring avfallsplanen, ex vid seminarier och webinarier.</p>
<p>Ta fram riktlinjer för att organisera och införa avfallshierarkin (avfallstrappan) i kommunernas strategiska dokument och verksamhetsplaner.</p>	<p>Åtgärden har diskuterats med flera parter och den riktlinje som föreslås är att avfallsplanens status successivt ska höjas i kommunerna så att den mer självklart utvecklar och stödjer kommunens strategiska arbete inom avfallsförebyggande och hållbar avfallshantering, på motsvarande sätt som kommunens andra miljöstrategiska planer.</p> <p>I revidering 2022 avses arbetet utvecklas med starkare koppling till kommunernas strategiska arbete och löpande verksamhetsplaner/budget. I detta ingår att knyta an starkare till Agenda 2030 som alltmer tillämpas som kommunernas övergripande utgångspunkt.</p> <p>Under 2023 har också kretsloppsplanen genom DalaAvfall getts möjlighet att ingå i Energiintelligent Dalarna och dess arbete.</p> <p>Energiintelligent Dalarna leds tillsammans av Länsstyrelsen Dalarna och Region Dalarna. Länsstyrelsen har ett uppdrag att samordna och leda det regionala arbetet. Region Dalarna har ansvaret för att leda genomförandet av den regionala utvecklingsstrategin "Tillsammans för ett hållbart Dalarna", med Ett klimatsmart Dalarna som ett av tre prioriteringar. Energiintelligent Dalarna leds av Dalarnas energi- och klimatråd. Rådet har deltagare från Länsstyrelse, Region Dalarna, Kommunala energibolag, Byggdialog Dalarna, HSB, Teknikföretagen, SSAB, IUC, Visit Dalarna, LRF, Dalarna Science Park, mellansvenska handelskammaren, Högskolan Dalarna, Dalarnas Bildningsförbund och Dalarna Kommunalförbund (kommuner).</p> <p>Detta nya råd bildades i september 2021 med bred representation från bland annat näringsliv och offentliga organisationer inom strategins sju olika sektorer.</p>
<p>Inom ramen för Upphandlingsdialog Dalarnas metodutveckling och kompetensaktiviteter för miljö, uppmärksamma frågor om hållbar konsumtion och avfallshierarkin.</p>	<p>Temagrupp är bildad, "Miljömässig upphandling", som kommer finnas kvar under planperiod 2023-2030.</p> <p>Pågår fortlöpande genom flera projekt och seminarier, ex projekt Återbruk i den offentliga affären. Hållbara upphandlingar och minskad plastanvändning ingår i det nya arbetspaketet UDD genomfört.</p>
<p>Matsvinn i kommunal verksamhet</p> <p>Gemensam policy i Dalarna mätning matsvinn i kommunal kostverksamhet</p>	<p>Pågår fortlöpande. Mätning genomförs två ggr per år inom skola.</p>



Samordna mätning matsvinn kommunal kostverksamhet Överenskommelse i kostnätverk för reglering av dess arbete, ansvar och finansiering	Under nästa planperiod avses fler kommunala verksamheter inbegripas. Lyckat projekt som initierades som följd av revidering 2018.
Utveckla information och kommunikation samt återkoppling till hushållen om vikten och nyttan av källsortering genom kommunikationsplan som revideras årligen. Inriktning bättre källsortering av förpackningar och returpapper samt rent matavfall och rent avlopp.	Pågår fortlöpande
Följa den nationella utvecklingen kring ansvar för insamling av förpackningar och returpapper samt utreda regionala lösningar för fastighetsnära insamling, transport och avsättning av material	Pågår fortlöpande. Kommunerna övertog ansvar returpapper 2022-01-01. Kommunerna övertar insamlingsansvar förpackningar från 2024-01-01. Samarbete sker inom Dalarna och även Gästrikland och Hälsingland.
Utred möjligheten att erbjuda papperspåsar/säckar för verksamheter att använda för sitt matavfall.	Utvecklas fortlöpande via DalaAvfall
Utveckla materialåtervinning av grovavfall, i synnerhet för avfall som annars deponeras eller förbränns	Utvecklas fortlöpande via utsedd arbetsgrupp inom DalaAvfall.
Ta fram länsmodell som underlag för kommunal slamstrategi inklusive dess uppföljning och utvärdering. Bör bland annat beakta riktlinjer från Svenskt Vatten, kommunikation/information, samordning Kommunal VA planering, slamkvalitet/uppströmsarbete, regional samordning av behandling och avsättning samt samverkan aktörer. Arbetet sker i samverkan med DalaAvfall, kommunal miljötillsyn och länsstyrelse.	Utredning "Giftfri och cirkulär återföring av fosfor från avloppsslam" presenterades jan 2020. För fortsatt arbete inväntas EU-direktiv. DalaVA arbetar med frågan och har med anledning av denna gett förslag på att invänta förslag på föreskrift.
Utreda möjligheterna att utveckla insamling och återanvändning av (fettavskiljarslam och) frityrolja i länet, genom att belysa juridiska förutsättningar, koordinerade systemlösningar och upphandlingar.	Det finns en dom som anger att fettavskiljarslam och frityrolja är ett verksamhetsavfall, dvs ligger ej under hushållsavfallets ansvar. Det påverkar möjligheten till åtgärder.
Bilda länsövergripande arbetsgrupp för hantering av prioriterade kommunala nedlagda deponier under perioden 2018 - 2022.	Åtgärd är ej aktuell.
Ta fram gemensamma riktlinjer om ansvar, undersökningar och åtgärder för nedlagda deponier. Riktlinjerna ska även behandla finansieringen samt strategi för kommunen. Insatsen ska rikta sig mot berörda kommunala förvaltningar, bolag och nämnder.	Åtgärd ändrats till "Kommunbesök med riktad tillsynsvägledning kring hantering av nedlagda deponier. Insatsen ska rikta sig mot berörda kommunala förvaltningar, bolag och nämnder". Arbete pågår.
Riktad enkät om nedskräpning på kommunens hemsida i samband med att avfallsenkäten görs. Analysera resultat och ta fram förebyggande åtgärder för minskad nedskräpning. I samband med detta genomföra information för att medvetandegöra invånare om nedskräpning på allmän plats. Samråd med tillsyn.	Genomförts och pågår fortlöpande. Bland annat har nätverk bildats (Håll Sverige Rent, Visit Dalarna och alla kommuner företrädna), workshops och kampanj gällande nedskräpning fimpas genomförts.
Införa gemensamma rutiner för att löpande Informera om det som kommunerna redan gör gällande gaturenhållning och säkerställa samordning/delaktighet i evenemang och kampanjer för minskad nedskräpning.	Se ovan
Identifiera och initiera fler insatser för minimering av byggavfall. Skapa återanvändning av bygg- och rivningsavfall. Använda projektet/förstudien Borlänge Återbyggdepå som ett pilotprojekt för dessa ambitioner.	Åtgärd är justerad.
Utveckla avfallsförebyggande i tillsynsvägledningsplaner för miljö samt bygg.	Under 2018 genomfördes seminarier i samarbete med Byggdialog Dalarna.

<p>Beakta förutsättningar tillsyn gällande källsortering i hushåll och verksamheter enligt gällande renhållningsordning (samarbete DalaAvfall)</p> <p>avfallshierarkin tillämpas vid tillsyn mot verksamheter (rutiner finns)</p> <p>avfallshierarkin tillämpas vid upphandling</p> <p>nedskräpning (ex avseende illegala deponier, plast etc)</p> <p>bygg och rivningsavfall</p>	<p>Under 2019 initierades och utvecklades DALAÅTERBYGGDEPÅ som hanterar material från försäkringsärenden, renovering, nybyggnation och hushåll. Mål finns att år 2023 omsätta 2500 ton material och sysselsätta 35 personer. Ett samarbete mellan Borlänge kommun, Borlänge Energi, Hushagen Fastighet, Tunabyggen, Dalarnas försäkringsbolag och Upphandlingsdialog Dalarna där även olika externa parter är med och stöttar. Upphandlingsdialog Dalarna är involverade med upphandlingsstöd för begagnat material.</p> <p>Pågår fortlöpande utveckling och planering för att utvidga arbetet för återbruk av byggavfall.</p>
---	--

## Uppföljning kommunala åtgärder avfallsplan 2018-2022

I tabellen nedan redovisas åtgärderna gemensamt med Mora, Orsa och Älvdalen då arbetet har skett gemensamt.

Orange-ej påbörjad eller vilande. Grön=klar

Åtgärder MOÄ	Utvärdering 2022
Delta i regionalt informationsarbete och "Dalarna minskar avfallet". Detta sker även på lokal nivå under "Europa minskar avfallet-veckan".	<p>DMA Matsvinn – deltagande av kostenheter i länsprojekt, åtgärd 2017:6, mätningar m.m. Ovensiljan har gemensam grupp med webutbildning, personalträffar och elevutbildning. Nätverk och planer har upprättats. Mora har bl a infört "Klimatlådan"; överbliven mat säljs till personal och elever.</p> <p>DMA Kontor – utvärdera om, när och i vilken form, projektet kan drivas.</p> <p>DMA Minimeringsmästarna -Några familjer från kommunerna i MOÄ deltog i utmaningen Mimimeringsmästarna där man tävlade i att minska sitt avfall i kombination med att lära sig om avfallsfrågor.</p>
Se över delegation till Arbetsmarknadsenhet/Arbete och utveckling, eller avtal med extern part (Älvdalen), så att frågan om att inkludera ett konkret utvecklingsansvar för området återbruk och återvinning övervägs.	<p>Ej påbörjad.</p> <p>Utvärdera om åtgärden ska behållas alternativt utgå.</p>
Göra förstudie som belyser alternativ och kostnader för en internkommunal bytesplats för möbler m.m.	<p>Vilande.</p> <p>Projektplan och kostnadskalkyl för projektet är framtaget</p> <p>Utvärdera om åtgärden ska knytas till den projektutveckling som länet planerar tillsammans i frågan.</p> <p>Mora driftsätter det s.k. "Bytestorget" i Maj.</p>
Alla kommunala verksamheter ska införa källsortering enligt beslutad renhållningsordning	<p>Ej påbörjad.</p> <p>Ta fram projektplan som omfattar MOÄ 2017:4 och MOÄ 2017:6..</p>
Utvärdera tillkommande kostnad för att införa FNI av förpackningar vid alla kommunala hyresfastigheter där så är möjligt och strategiskt lämpligt.	<p>Nodava har tillsammans med Dala Avfall löpande följt utveckling och implementering av ny lagstiftning som förberedelse till samverkan med bostadsbolagen.</p> <p>Nodava informerar berörda om FNI enligt ny lagstiftning, som start på arbetet. Arbetet tar sin utgångspunkt i det regionala arbetet med frågan inom avfallsplaneringen.</p>
Utreda om och hur Arbete och Utveckling/AME kan stödja, utveckla och säkra löpande källsortering inom kommunal förvaltning (t.ex. hantering av flödet från kontor till avfallsutrymme där extern hämtning sker och andra tjänster)	<p>Ej påbörjad</p> <p>Lokal avfallsplanegrupp tar fram projektplan som omfattar MOÄ 2017:4 och MOÄ 2017:6.</p>

Utföra ett informationsprojekt riktat mot hushåll, i två delar 2018 och 2019, som riktad insats mellan plockanalys 2017 och 2019.	Vilande. Utvärdera möjlighet till fortsatt projekt under 2020 alternativt om åtgärden ska senareläggas.
Implementera rutin för tillsyn av källsortering avfall på alla fasta tillsynsobjekt, med särskild prioritet på verksamheter med ”hushållsavfall”.	Riktad tillsyn har genomförts i Mora och Orsa under 2018. Fakta saknas för 2019. Planerad tillsyn 2020 i Älvdalen.
Ta fram förslag på miljöstyrande taxa, som stödjer strävan mot bättre källsortering.	Klart Ny taxa framtagen, antagen i Mora och planeras att antas i Orsa och Älvdalen 2020.
Införa FNI av textil vid alla kommunala hyresfastigheter där så är möjligt och strategiskt lämpligt.	Ej påbörjad.
Utveckla möjligheterna att lämna grovavfall till återanvändning vid ÅVC. (Alternativ och kostnad för bytesplatser på ÅVC:er och för återbruksmottagning på ÅVC:er i Älvdalen.)	Projektering avseende återbruksmottagning på Älvdalens ÅVC. Byggnation återbruksmottagning på Älvdalens ÅVC under 2020.
Utreda möjligheterna att stödja etablering av och utveckla ett samarbete med en ekonomisk förening med syfte återbruk i Orsa.	Försöksverksamhet har inletts med fristående s.k. idéburen verksamhet i Mora och Älvdalen. (Ideell/kooperativ verksamhet utan egentligt vinstsyfte) Under 2020 drift och utvärdering av verksamhet i Mora och Älvdalen som underlag för beslut om framtida inriktning i Ovensiljan.
Bedriva ett löpande samverkans- och utvecklingsarbete med hållbarhets- och fokusområden som återbruk, sysselsättning, socialt företagande samt integration (Mora).	Vilande. Utvärdera om och hur en fortsättning på St Maryprojektet, eller liknande projekt, kan etableras.
Arbeta fram och fastställa en kommunal slamstrategi (med utgångspunkt från gemensam arbetsmodell, se åtgärd 2017:12)	Gemensam arbetsmodell kommer ej tas fram i Dalarna. Nystart från och med 2020.
Med utgångspunkt från gemensamma riktlinjer, åtgärd 2017:15, ta fram en strategi i samtliga kommuner som anger tillvägagångssätt för att alla nedlagda prioriterade kommunala deponier ska vara undersökta och åtgärdade.	Ej påbörjad. Fråga om projektstart, i form av initial kunskapsdialog med länsstyrelsen, kommer att väckas under året.
Genomföra undersökning enligt MIFO fas 2 med utgångspunkt från gemensamma riktlinjer för prioriterade nedlagda kommunala deponier samt ta fram åtgärdsplan för varje nedlagd deponi där undersökningar visar på att behov av åtgärd finns.	Ej påbörjat
Tydliggöra kostnader för nedskräpning	Pågår
Identifiera åtgärder som följd av behov utifrån kundundersökning och identifierade kostnader	Pågår

## Bilaga 5 – Samrådsredogörelse

Förslag till Kretsloppsplan 2024 – 2030 var utställd för samråd under tiden 14 november 2023 – 17 december 2023.

Handlingarna remitterades internt till kommunens förvaltningar och bolag, kommunfullmäktiges politiska partier samt bland annat till Länsstyrelsen Dalarna, Region Dalarna, Visit Dalarna, Företagarna Mora, pensionärsföreningar, Regionstad Mora inkl fastighetsägarnätverk, Serviceorter Mora, Villaägarna Mora/Orsa, Hyresgästförening, Naturskyddsförening, Adven, PreZero och Maserfrakt.

Handlingarna fanns även tillgängliga via [mora.se/avfallsplan](http://mora.se/avfallsplan) samt på Mora kommunhus och Mora kulturhus.

Nio remissvar inkom. Vi tackar för synpunkter och goda inspel till kommunens kommande arbete med planen. Nedan finns en sammanställning av inkomna synpunkter samt ställningstagande till respektive synpunkt.

### Inkomna skriftliga synpunkter och förslag till beaktande

Lämnare av synpunkt (inkomstdatum)	Sammanfattning av synpunkt	Ställningstagande
2023-11-25 Privatperson	Jag skulle önska att man införde andra sopkärl för privatpersoner liknande dem som de har i Malmö stad. Där har hushåll 2 stora tunnor där man kan sortera plast, trädgårdsavfall, metall mm direkt hemma "vid dörren". Tänker att detta skulle underlätta för många hushåll o göra att fler källsorterar sitt avfall.	Synpunkten föranleder ingen förändring av planen. Synpunkten stöder planens åtgärdsområde 4.2.1 <i>Implementera fastighetsnära insamling</i>
20023-11-27 Privatperson	<ul style="list-style-type: none"><li>- Bra med tydliga mål för att minska avfallet men hur ska det gå till rent praktiskt både hos kommunen, företag och privatpersoner? Det går inte att sätta upp en massa mål och fortsätta som business as usual.</li><li>- Kommer det bli belöning för att återvinna byggmaterial eller straffavgifter för att kasta detsamma?</li><li>- Gott exempel är Dalaåterbyggdepå där byggmaterial går till försäljning istället för sopberget.</li><li>- Kommer personal på ÅVC stationer får utbildning för att hjälpa personer att inte kasta sådant som kan användas istället för att gå till sopberget. Det går inte att göra ett besök på en ÅVC station utan att se containrar fulla av helt funktionsdugliga föremål och ibland finfina rariteter bara kastats. Det är så sorglig syn, tror privatpersoner behöver mer stöttning i hur de kan minska sitt avfall och andra kan glädjas åt att ta över prylarna.</li><li>- Gott exempel – Östersund kretsloppspark - <a href="https://www.ostersund.se/bygga-bo-och-miljo/avfall-och-atervinning/kretsloppspark-i-ostersund.html">https://www.ostersund.se/bygga-bo-och-miljo/avfall-och-atervinning/kretsloppspark-i-ostersund.html</a></li><li>• Har det skett någon utvärdering av hur nedstängningen av Moras återbruk har påverkat mängden avfall i kommunen?</li></ul>	Synpunkten föranleder ingen förändring av planen. Flera av synpunkterna hanteras inom mål- och åtgärdsområde 4.1 <i>Mål 1 – Minska mängden avfall med 25 procent.</i>  Mål och åtgärdsområden kommer att detaljplaneras, följas upp och kommuniceras.  Föreslagna idéer tas med i arbetet att ta fram möjliga åtgärdsaktiviteter.  Frågor om avfallstaxa hanteras i separat beslut/dokument.

Lämnare av synpunkt (inkomstdatum)	Sammanfattning av synpunkt	Ställningstagande
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Vad har skett för utvärdering av kvalitén på arbetsträningen för de personer som arbetade på återbruket sedan återbruket stängde?</li> <li>• Vad gör kommunen för att föregå med gott exempel och berätta om varför och hur åtgärder sker för allmänheten?</li> <li>• Ta med unga i processen att utveckla system och metoder för att minska sopberget, återbruka och återvinna!</li> <li>• Kan kommunen anordna workshops och minikurser för att främja företag och privatpersoner att tänka mer hållbart i sin vardag?</li> <li>• Hur ska utredningarna gå till rent praktiskt för att se vilka åtgärder som skall göras för att underhålla och reovera. Tycker jag sällan ser något annat än att saker inte underhålls till den graden att det sedan motiveras med att byta ut till nytt av sämre kvalité både rent materialmässigt, estetiskt samt långsiktigt ekonomiskt istället för advekat underhåll i tid. Eller som jag även sett - rent felaktiga åtgärder som snarare försämrar än förbättrar som att använda moderna färgtyper på linolje- eller slamfärger.</li> <li>• Fler flegångsprodukter och underlätta användandet av dessa! Fick själv göra ett stort arbete för att våra och andras barn ska kunna använda tygblöjor/ flegångsblöjor där jag fick bemöta flera helt felaktiga påståenden om både hygien och hur det funkar rent praktiskt i verksamheten. Nu ett år senare har jag inte hört att det skulle vara mer arbete, snarare mindre sopor för dem att hantera då vi föräldrar tar med blöjorna hem. Det är som sagt inte kostnadsfritt för miljön med produktion, transport och senare förbränning av praktiskt taget vätskefyllda material, ca 2 ton/7-8 000 blöjor beräknas ett genomsnittsbarn använda under blöjperioden. Där finns mycket sopor att spara in både rent kostnadsmässigt och för barnens framtida miljö. <ul style="list-style-type: none"> <li>- Och som jag nämnt tidigare – ta med unga i processen att utveckla den här kretsloppsplanen och hur ska kommunen föregå med gott exempel?</li> </ul> </li> </ul>	
2023-12-01 Länsstyrelsen Dalarna	Länsstyrelsen avstår yttrande över samrådsversionen av Kretsloppsplan.	Synpunkten föranleder ingen förändring av planen.

Lämnare av synpunkt (inkomstdatum)	Sammanfattning av synpunkt	Ställningstagande
2023-12-14 Vänsterpartiet i Mora	<p>Vänsterpartiet i Mora reagerar starkt på att ett flertal åtgärder i föregående avfallsplan inte har fullföljts eller ens påbörjats. De punkter som inte åtgärdats bör ingå i Kretsloppsplanen för 2024-2030. Vi kräver också att kommunen har en årlig uppföljning på åtgärder i Kretsloppsplanen för att undvika att åtgärder inte följs upp och åtgärdas. Vi anser att åtgärdsområden bör vara mer konkreta för att lättare kunna följas upp och utvärderas. Fokusområden och mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>“Minska uppkomsten av avfall”</b>: Vänsterpartiet anser att referensåret bör vara 2015. Vidare anser Vänsterpartiet att ett stort ansvar läggs på den enskilde och att kommunen bör ta ett större ansvar genom att exempelvis inrätta olika kommunala återbruksverksamheter och att kommunen själv måste återbruka med i sina egna verksamheter samt att man ska fokusera på tillagningskök ute i verksamheterna i stället för centrala kök.</li> <li>• <b>“Skapa nya resurser från avfall”</b>: Vänsterpartiet i Mora kommun bör ställa höga upphandlingskrav på förpackningar och transporter av inköpta produkter. Alla inköp bör granskas för att minimeras och alla produkterna ska vara miljöcertifierade. Vid inköp ska det tas hänsyn till hur produkten kan återanvändas/återvinnas.</li> <li>• <b>Mål 1 - “Minska mängden avfall med 25%”</b>: För att minska mängden avfall behöver flera aktören involveras. Ett ansvar ligger på alla verksamheter i kommunen. Såväl butiker som företag ska bidra till att minska sitt avfall. Flera livsmedelsbutiker säljer idag mat med kort datum till ett lägre pris och exponerar det på olika sätt i butiken. Det är bra och det behöver spridas. Inom den kommunala verksamheten kan mängden avfall minskas genom att alla delar av verksamheten underhåller och reparerar möbler och andra produkter. Utsortering för återbruk behöver prioriteras i alla sektorer såväl hushåll, kommunala och privata verksamheter. Vänsterpartiet anser att Morastrand och privata fastighetsägare bör få ett ökat ansvar för sina fastigheter samt att byggbranschen bör ta ett större ansvar. För att aktörer utanför kommunens verksamhetsområde ska ta ett större ansvar bör kommunen bidra med information, dialog och inrättande av olika återbruksverksamheter. En organisation för att reparera och underhålla möbler och andra produkter inom kommunens verksamheter bör sjösättas, gärna i samarbete med Arbete och utvecklingsenheten.</li> <li>• <b>Mål 2- “Minska avfall till förbränning med 50%”</b>: Mora kommun måste ta fram en koldioxidbudget där även utsläpp från avfallsförbränning redovisas. Avfall behöver kunna lämnas till en kommunal återbruksanläggning och en kampanj för att öka andelen rätt sorterat avfall behöver göras.</li> <li>• <b>Mål 3 - “Det kommunala avloppsslammet är kvalitetssäkrat”</b>: Mängden farliga ämnen i avloppsvattnet behöver minska och avloppsvattnet behöver renas från giftiga ämnen destrueras och inte spridas i naturen. En förklaring av vad ett kvalitetssäkrat avloppsslam behövs samt ett förtydligande av vad tänkbara åtgärder skulle innebära. Vänsterpartiet anser inte att avloppsslam ska användas inom jord- och skogsbruk då det innehåller miljögifter som kan leda till effekter på ekosystem, hormonstörningar och cancer.</li> </ul>	<p>Synpunkten föranleder mindre förändring av planen, se fetmarkerad text nedan.</p> <p>Föreslagna idéer tas med i arbetet att ta fram möjliga åtgärdsaktiviteter</p> <p>Uppföljning finns beskrivet i kapitel 7.3 <i>Uppföljning</i>.</p> <p>Angående tidigare planperiod, se text <i>Bilaga 4</i>. Med erfarenhet från tidigare planperiod har Kretsloppsplanen gjorts mindre detaljerad. Frågor som inte genomfördes fångas in och prioriteras i kommande arbete.</p> <p>Upphandling och inköp är ett viktigt verktyg. Revidera mening i avsnitt 4.1.1 <i>Åtgärdsområde</i> till “Genom kommunikation, förbättrade rutiner och inköp förebygga uppkomsten av avfall.”</p> <p>Återbruk hanteras inom 4.1 <i>Mål 1 – Minska mängden avfall med 25 procent</i></p> <p>Koldioxidbudget kan ev hanteras under nuvarande period.</p> <p>Målet beskrivs i 4.3 <i>Mål 3 – Kvalitetssäkra det kommunala avloppsslammet</i> samt i 4.3.1 <i>Åtgärdsområde</i></p>

Lämnare av synpunkt (inkomstdatum)	Sammanfattning av synpunkt	Ställningstagande
	<ul style="list-style-type: none"> <li>● <b>Mål 4 - "Åtgärda nedlagda deponier med behov av efterbehandling"</b>: Vänsterpartiet i Mora anser att det är mycket viktigt att hålla koll på nedlagda deponier genom undersökningar och att en plan för åtgärder tas fram. Vänsterpartiet i Mora anser att ansvaret för åtgärderna behöver utökas till alla verksamheter inom kommunen enligt skrivningen på sid. 13 i samrådsversionen.</li> <li>● <b>Behov av nya anläggningar</b>: FNI och kommunalt återbruk.</li> <li>● <b>Styrmedel för att förverkliga planen</b>: Vänsterpartiet i Mora reagerar på uttrycket kunder när det i själva verket är producenter och leverantörer av avfall. Information till kommuninvånare och verksamheter är viktig. Att bara höja avgifterna leder inte till att minska avfallet utan kan ses som en förtäckt kommunalskatt. Det viktiga är att höja insikten om vikten av att minska mängden avfall. Kommunens uppgift är att skapa infrastruktur för återvinning. Det ska vara lätt att göra rätt!</li> </ul>	<p>Synpunkten ger stöd till 4.4.1 <i>Åtgärdsområde</i></p> <p>Synpunkten ger stöd till 4.2 <i>Minska avfall till förbränning med 50 procent samt 4.2.1 Åtgärdsområde</i> samt 5 <i>Behov av nya anläggningar</i></p> <p>Revidera texten, byt ordet kund till <b>kommunens invånare och verksamheter</b>.</p> <p>Frågor om avfallstaxan hanteras i separat beslut/dokument</p>
2023-12-15 Socialdemokraterna Mora	<p>Socialdemokraterna i Mora är i det stora hela väldigt positiva till Kretsloppsplanen. Vi saknar dock en del saker:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- 3.3; en ökning av materialsorteringsmöjligheterna, för att minska felsortering ska det vara lätt att göra rätt.</li> <li>- 4.1; vi ser gärna mer fokus på att inte enbart öka förståelsen och det aktiva valet till konsumenterna angående val av produkter etc. utan även att skapa samarbete med framförallt detaljvaruhandeln i kommunerna, i ett arbete för att uppmuntra säljare att nyttja sin möjlighet att påverka grossisterna angående emballage etc. Vi tänker att det kan ge en snöbollseffekt så grossisterna i sin tur kan påverka produkttillverkare att ex. paketera annorlunda. Vi vill alltså att samarbetet med kommunernas detaljvaruhandlare ska ha som mål att skapa förändring uppåt i leden. Bästa sättet att minska avfall är att inte producera avfall.</li> <li>- 4.1; När det kommer till avfall i form av byggavfall och målet "Öka utsortering till återbruk, med särskilt fokus på träavfall", ser vi gärna ett samarbete likt det i Borlänge Kommun, för återvinning och återbruk av byggvaror. Att kommunerna och Nodava skapar möjlighet för ett samarbete med kommunernas byggföretag, aktörer som bygger inom kommunerna och eventuella sociala företag som idag eller framåt kan arbeta med att sortera och återsälja varor från byggen. Detta skulle inte bara gynna kommunernas medborgare och öka viljan att återbruka, utan även skapa en minskning av deponi från byggplatserna. Samarbetet kan ex. innehålla "pilotprojekt" för att styra handel till mer hållbara alternativ eller stöd i att påverka grossister, dialogdagar med branschen för att få in synpunkter och önskemål på vad branschen behöver hjälp med och stöd till företag som vill ta initiativ i frågan.</li> <li>- Att hela kommunorganisationerna arbetar för att informera medborgare om arbetet, om vad en enskild individ kan göra och hur arbetet för att främja att göra rätt går till. Målet är att minska avfallsmängden överlag och öka viljan att sortera mera. -</li> </ul>	<p>Synpunkten föranleder ingen förändring av planen.</p> <p>Föreslagna idéer tas med i arbetet att ta fram möjliga åtgärdsaktiviteter.</p> <p>Från och med 2026 ska kommunen ha infört insamling till exempel på gator och torg.</p>

Lämnare av synpunkt (inkomstdatum)	Sammanfattning av synpunkt	Ställningstagande
	<ul style="list-style-type: none"> <li>- När det kommer till den "kommunala kretsloppsgruppen" som tillsatts, ser vi gärna att det säkerställs att deltagarna i sagda grupp har ett genuint intresse för att driva frågorna framåt. Hur säkerställs det?</li> </ul>	
2023-12-15 Moravatten/Nodava	<p>Då kommunerna Mora, Orsa och Älvdalen via Nodava inte är med i DalaAvfall är det viktigt att kommunerna tillsammans säkerställer deltagande i det regionala åtgärdsarbetet, regionala kretsloppsplanegruppen, temagrupper med och dylikt. Komplettera texten i planen så att det lyfts fram att informationsinsatser utgör en mycket viktig framgångsfaktor för att kommunen ska lyckas uppnå flertalet av de föreslagna målen. För att skapa långsiktiga och varaktiga beteendeförändringar hos kommunens innevånare och verksamheter krävs att kommunala verksamheter och Nodava arbetar tillsammans med information. Bilaga 2, sida 18 Komplettera första styckets andra mening så att det står följande: "Viktiga aktörer i detta är länets samtliga kommuner tillsammans med regional kretsloppsplanegrupp, DalaAvfall, temagrupper och andra nätverk samt även Energiintelligent Dalarna." Bilaga 2, sida 18 i Tabell 1, föreslås följande ändring avseende raden Temagrupp och nätverk. Ändra sista meningen i första stycket så att meningen ser ut enligt följande. "Beslut om projektledning hanteras av Kretsloppsplanegruppen tillsammans med Länsstyrelsen. Bilaga 2, sida 20-21 Lägg till Norra Dalarna på de ställen där det står DalaAvfall respektive Dala VA.</p>	Synpunkten arbetas in i kretsloppsplanen, i kapitel 3 <i>Fokusområden och mål</i> samt i <i>Bilaga 2</i> .
2023-12-15 Region Dalarna	Region Dalarna är utifrån den regionala utvecklingsstrategin Dalastrategin 2030 positiva till att Mora kommun har tagit fram en kretsloppsplan. Då det vid ett genomförande kommer bidra till Dalastrategins tre mål om ett klimatsmart, konkurrenskraftigt och sammanhållet Dalarna.	Synpunkten föranleder ingen förändring av planen.
2023-12-17 Naturskyddsföreningen	<p>Sverige hör till de länder i världen som har en mycket hög konsumtion vilket genererar stora mängder avfall. Konsumtionen bidrar till stora koldioxidutsläpp och annan miljöpåverkan både i produktion, konsumtion och vid avfallshantering. Vi måste gemensamt minska vår konsumtion och vi måste också kliva upp längs avfallstrappan, vilket innebär att återanvända och minimera mängden avfall genom att minska konsumtionen av nya varor.</p> <p>Naturskyddsföreningen i Mora ställer sig bakom de tre fokusområden som beskrivs i planen. Minska uppkomsten av avfall, Skapa resurser av avfall och Minska avfallets påverkan på närmiljön. Nedan följer synpunkter på de mål som tas upp i Kretsloppsplan 2024–2030:</p> <p><b>Mål 1 - Minska mängden avfall med 25%</b> Naturskyddsföreningen i Mora anser att målet är lågt satt och anser att det med rätt åtgärder går att höja nivån väsentligt. För att minska avfallet krävs beteendeförändring och ett ändrat konsumtionsmönster men det måste också erbjudas alternativ och möjligheter. Mora kommun behöver agera och främja möjligheter till återbruk, föregå med gott exempel vid upphandling och handhavande av kommunens möbler, textilier, IT-produkter med mera.</p> <p>Naturskyddsföreningen i Mora efterlyser konkreta åtgärder i planen som att:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Starta en återbyggdepå enligt modellen Dala återbyggdepå i Borlänge där fönster, sanitetsvaror, kakel med mera kan få nya ägare.</li> </ul>	<p>Synpunkten föranleder mindre förändring av planen, se fetmarkerad text nedan.</p> <p>Föreslagna idéer tas med i arbetet att ta fram möjliga åtgärdsaktiviteter.</p> <p>I 4.4.1 <i>Åtgärdsområde</i> anges att omsätta regionala dokumentet "Färdplan för klimatsmart konsumtion" i lokala åtgärder.</p> <p>Mål 1 har samma nivå som regionalt mål.</p> <p>Upphandling och inköp är ett viktigt verktyg. Revidera meningen i kapitel 4.1.1 <i>Åtgärdsområde</i> till "Genom kommunikation, förbättrade rutiner och <b>inköp</b> förebygga uppkomsten av avfall."</p>



Lämnare av synpunkt (inkomstdatum)	Sammanfattning av synpunkt	Ställningstagande
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Se över möjligheten att få hämta saker på återvinningscentralen.</li> <li>• Upplåta lokaler för ett så kallat Fixotek, gärna i samarbete med ett Återbruk, där invånare kan laga och göra om prylar.</li> <li>• Möjliggöra att möbler för offentliga miljöer och kontor, datorer och annan IT-utrustning som inte behövs på en arbetsplats/offentlig miljö kan användas på en annan arbetsplats.</li> <li>• Göra informationsinsatser och stötta till exempel förskolor i att starta byteshyllor.</li> <li>• Ge tydliga direktiv för att IT-utrustning ska repareras i större utsträckning.</li> </ul> <p>Mora kommun kan också på olika sätt stimulera delningsekonomin genom:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Elbilspool för offentlig verksamhet dagtid och för invånare kvällstid.</li> <li>• Cykel- och lådcykelpool.</li> <li>• Delning av verktyg/maskiner i kommunal verksamhet och kommunala bostadsbolag.</li> <li>• Upplåtande av kommunala lokaler och odlingsytor.</li> </ul> <p>Fritidsbanken i Mora är ett mycket bra exempel på delningsekonomi.</p> <p><b>Mål 2 - Minska avfall till förbränning med 50%</b> Även här anser Naturskyddsföreningen att det med rätt åtgärder går att höja nivån. I Mora är andelen felsorterat material i restavfall 60% vilket är ett dåligt resultat. Här behövs kampanjer och information av olika slag. I Mora slängs ca 275 kg i kategorin restavfall per person och år, det vill säga det som slängs i soptunnor. Till det kommer den mängd som lämnas på Återvinningscentralen i kategorin brännbart. Under Kretsloppsplanens tid bör också ett system för att ta tillvara textilier ha kommit på plats och bör finnas med i Kretsloppsplanen. Med fungerande återbruk och återbyggdepå anser Naturskyddsföreningen i Mora att andelen restavfall skulle kunna minska radikalt. Se konkreta åtgärder under mål 1.</p> <p><b>Mål 3 – Det kommunala avloppsslammet är kvalitetssäkrat</b> Reningsverkens uppgift är att rena avloppsvatten och skilja ut och fånga upp så mycket som möjligt av problematiska kemikalier i avloppsslammet. Analyser som gjorts av slam visar på innehåll av perfluorerade ämnen, PCB, flamskyddsmedel, läkemedelsrester och tungmetaller som kadmium och silver. Kemikalier som kan leda till skador på ekosystem, hormonstörningar och cancer. Speciellt kadmium är ett problem. Dels för att det finns i oroande halter i avloppsslammet och också för att vissa åkergrödor lätt tar upp och lagrar kadmium i marken. Kadmium i maten kan förorsaka benskörhet och njurskador och studier har också visat på samband med effekter på hjärt-kärlsjukdomar, benskörhet, diabetes, ökad dödlighet, reproduktions- och neurotoxitet. Spridningen av avloppsslam går emot flera miljö kvalitetsmål som God bebyggd miljö, Ett rikt odlingslandskap och Giftfri miljö eftersom slammet innehåller miljögifter.</p> <p>Naturskyddsföreningen i Mora anser att begreppet kvalitetssäkrat är vagt och behöver vara tydligare vad gäller problematiska kemikalier. Även PFAS och nanopartiklar är ämnen som idag inte fångas upp i reningsverken vilket borde åtgärdas.</p> <p><b>Mål 4 – Åtgärda nedlagda deponier med behov av efterbehandling</b> Nedlagda deponier kan påverka människors hälsa och miljön negativt genom förorening av mark, grund- och ytvatten samt utsläpp av deponigas. Dessutom har äldre, nedlagda deponier ofta en sämre placering</p>	<p>Åtgärdsområden i planen kommer att resultera i konkreta åtgärder under planperioden. Dessa följs upp och kommuniceras.</p> <p>Återbruk hanteras inom 4.1. <b>Lägg till text om Fritidsbanken i avsnittet.</b></p> <p>Utveckling av utsortering ingår i 4.1.1 och 4.2.1 <i>Åtgärdsområde</i></p> <p>Målet beskrivs i 4.3 <i>Mål 3 – Kvalitetssäkra det kommunala avloppsslammet</i> samt i 4.3.1 <i>Åtgärdsområde</i></p>

Lämnare av synpunkt (inkomstdatum)	Sammanfattning av synpunkt	Ställningstagande
	<p>utifrån miljösynpunkt. Dessa deponier behöver därför identifieras och riskklassas. Naturskyddsföreningen i Mora uppmanar kommunen att skyndsamt utreda de nedlagda deponierna och åtgärda brister.</p> <p><b>Styrmedel för att förverkliga planen</b>            Naturskyddsföreningen håller med om att information och kommunikation är viktigt för att styra mot en mer hållbar avfallshantering och ser positivt på att det lyfts att alla företag och verksamheter, enligt miljöbalken 2 kap. 5 paragrafen, är skyldiga att jobba med återvinning och att minska avfallsets mängd och farlighet. Positivt är också skrivningen om kommunens upphandling som ska styras mot avfallsminimering och en giftfri miljö. Dessa styrmedel bör granskas och utvärderas regelbundet inom planens ram.</p> <p><b>Övrig kommentar</b>            Den tidigare Avfallsplanen 2018–2022 har en väldigt låg genomförandenivå med viktiga åtgärder som inte har påbörjats eller redovisas som vilande. Det ser vi som mycket allvarligt.</p> <p>För att undvika att Kretsloppsplanen 2024–2030 inte möter samma öde föreslår Naturskyddsföreningen i Mora att planen följs upp och utvärderas löpande under Kretsloppsplanens period.</p>	<p>Synpunkten stöder 4.4 <i>Åtgärda nedlagda deponier med behov av efterbehandling.</i></p> <p>Synpunkten stöder 7. <i>Planens genomförande.</i></p> <p>Angående tidigare planperiod, se text <i>Bilaga 4.</i> Med erfarenhet från tidigare planperiod har Kretsloppsplanen gjorts mindre detaljerad. Frågor som inte genomfördes fångas in och prioriteras i kommande arbete.</p> <p>Synpunkten stöder 7. <i>Planens genomförande.</i></p>
2023-12-19 Miljö- och byggnadsnämnd	Miljö- och byggnadsnämnden har inga synpunkter på upprättat samrådsförslag för Kretsloppsplan 2024 – 2030.	Synpunkten föranleder ingen förändring av planen
2024-01-10 Kommungemensam lokal kretsloppsplanegrupp	<p>Justera målformulering mål 3. Kvalitetssäkra det kommunala avloppsslammet</p> <p>Redaktionella ändringar behöver göras.</p>	<p>Målformulering ändras enligt förslag i hela dokumentet.</p> <p>Redaktionella ändringar i texten för ett tydligare och lättläst dokument.</p>

Kommunstyrelseförvaltningen  
Katarina Edqvist

Kommunstyrelsen

## Val av ersättare i kommunstyrelsen (S)

### Sammanfattning av ärendet

Jonas Wuopio (S) avsäger sig uppdraget som ersättare i kommunstyrelsen varför kommunfullmäktige måste förrätta fyllnadsval, för resterande del av mandatperioden.

### Beslutsunderlag

-

### Förslag till beslut

1. Kommunfullmäktige godkänner avsägelse från Jonas Wuopio (S).
2. Till ersättare i kommunstyrelsen väljs Daniel Skeri (S).
3. Beslutet gäller från och med 3 april 2024.

### Sändlista

Den valde  
Socialdemokraterna  
Förtroendemannaregistret

Anna Nises Borgström  
Tf kommundirektör

Kommunstyrelseförvaltningen  
Katarina Edqvist

Kommunstyrelsen

## Val av vice gruppleddare för Centerpartiet

### Sammanfattning av ärendet

Centerpartiet önskar byta vice gruppleddare från Berit Olars (C) till Arne Grahn (C).

### Beslutsunderlag

-

### Förslag till beslut

1. Kommunfullmäktige godkänner byte av vice gruppleddare från Berit Olars (C) till Arne Grahn (C).
2. Beslutet gäller från och med 1 april 2024.

### Sändlista

Löneservice

Förtroendemannaregistret

Anna Nises Borgström  
Tf kommundirektör



**FÖRVALTNINGSRÄTTEN  
I FALUN**

**DOM**  
2024-02-21  
Meddelad i Falun

Mål nr  
254-23

**KLAGANDE**

Gösta Frost  
Selja Mjogåkersvägen 3  
792 94 Mora

**MOTPART**

Mora kommun  
792 80

**ÖVERKLAGAT BESLUT**

Kommunfullmäktige i Mora kommuns beslut den 19 december 2022, § 191

**SAKEN**

Laglighetsprövning enligt kommunallagen (2017:725)

---

**FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE**

Förvaltningsrätten avslår överklagandet.

**BAKGRUND OCH PARTERNAS INSTÄLLNING**

Kommunfullmäktige i Mora kommun beslutade den 19 december 2022 följande rörande revidering av ägardirektiv för Nodava AB.

1. Kommunfullmäktige fastställer förslaget till ägardirektiv för Nodava AB.
2. Beslutet gäller under förutsättning att motsvarande beslut fattas i Orsa och Älvdalens kommuner.

**Gösta Frost** överklagar beslutet och anför följande. Ärendet är inte berett i laga ordning. Ägardirektiv för Nodava AB ska beredas av ägarna, det vill säga de tre ägarbolagen Moravatten AB, Orsa Vatten och Avfall AB och Älvdalens Vatten och Avfall AB för att senare godkännas av kommunfullmäktige i respektive kommun. I det här ärendet har ägarbolagen inte varit med i beredningen av nya ägardirektiv för Nodava AB. Hela processen har hanterats av kommundirektörerna och kommunalråden i de tre kommunerna Mora, Orsa och Älvdalen. De formella ägarna har i praktiken blivit åsidosatta och överkörda. Att det är Moravatten AB som för Mora kommuns räkning utövar ägandet av Mora kommuns aktier i Nodava AB framgår av gällande aktieägardirektiv för Moravatten AB.

Beslutet strider även mot aktiebolagslagen (2005:551) då det innebär att en enskild delägare får en otillbörlig fördel gentemot övriga delägare med den skrivning som nu föreslås ”att Orsa kommun är värdkommun för bolaget och utövar kommunens ledningsfunktion över bolaget. Bolaget ska inom sin administration och löpande förvaltning följa styrande dokument som beslutats av kommunfullmäktige i Orsa kommun, såvitt intet annat beslutats eller följer av särskild lag”. Den här skrivningen utgör en väsentlig skillnad mot den tidigare skrivningen som rörde sig om taxa för kopiering och arkivering med mera. ”Utöva ledningsfunktion över bolaget” är en helt ny skrivning och kan leda till att det uppstår oklarheter vem som styr bolaget, om det är bolagets styrelse och VD eller om det är ledningen för Orsa kommun. Det förslag till ägardirektiv som nu föreslås innebär att en utomstående aktör ska utöva sin

ledningsfunktion över bolaget. Det ställer styrelsen och VD i Nodava AB vid sidan av den ledning och det ansvar som styrelsen har enligt aktiebolagslagen. Det föreslagna ägardirektivet, med en utomstående aktör som ska utöva ledningsfunktion över bolaget, strider därtill mot andemeningen i aktieägaravtalet som skrevs av ägarna vid bildandet av Nodava AB. Avsikten vid bildandet var att inflytandet och ansvaret skulle fördelas lika mellan alla tre delägare. De tre ägarbolagen äger därför en tredjedel var av aktierna och därav lika stor rösträtt. Ingen delägare ska ha större inflytande än någon annan delägare, men det är nu i praktiken fritt fram för Orsa kommun att styra och ställa som den vill med bolaget.

**Mora kommun** motsätter sig överklagandet och anför följande.

Enligt kommunallagen ska ett beslut av kommunfullmäktige beredas av kommunstyrelsen, en nämnd eller en fullmäktigeberedning, förutsatt att det inte är fråga om sådant ärende som är undantaget från beredningstvånget. Några krav på att involvera kommunala bolag i beredningen framgår varken av lagtextens ordalydelse eller av tillämplig praxis. Ett kommunalt bolag ska inte jämföras med en kommunal nämnd, och bolaget omfattas därför inte av beredningstvånget i 5 kap. kommunallagen. Utöver lagkravet på beredning i kommunstyrelsen har Moravatten AB de facto varit delaktigt i arbetet med att ta fram nytt ägardirektiv. Styrelsen i bolaget har fått regelbunden information, och bolaget har fått lämna synpunkter till ansvarig utredare. Ärendet är inte heller klart i sin helhet då ägardirektivet slutligt ska hanteras av bolagsstämman innan det görs gällande.

Enligt aktiebolagslagen ska den otilbörliga fördelen som uppkommer vara av sådan art att den är till nackdel för bolaget eller dess aktieägare. I tidigare gällande ägardirektiv stadgades att ”bolaget har att tillämpa Orsa kommuns taxa för kopiering av allmänna handlingar, att Orsa kommuns arkivreglemente ska gälla samt att kommunstyrelsen i Orsa kommun är arkivmyndighet”.

Begreppet värdkommun innebär inte att den utpekade kommunen har fördelar

jämfört med övriga kommuner. Skrivningen syftar i huvudsak till att skapa en ökad effektivitet. Den nya skrivningen innebär inte heller någon skillnad mot den tidigare formuleringen. Båda innebär i praktiken att de riktlinjer gällande vissa administrativa moment som gäller i Orsa kommun ska tillämpas av Nodava AB. Det kan till exempel gälla den taxa som bolaget tar ut vid utlämnande av allmänna handlingar. Den typen av administrativ reglering är inte till nackdel för bolaget eller övriga ägare. Den nya formuleringen i ägardirektivet innebär ingen ändring i sak, och beslutet strider därför inte heller mot aktieägaravtalet. Det innebär inte heller att Orsa kommun utövar den typen av ledningsfunktion som innebär en faktisk styrning av bolaget.

## SKÄLEN FÖR FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

### Rättslig reglering m.m.

Ett överklagat beslut ska enligt 13 kap. 8 § första stycket kommunallagen (2017:725) upphävas, om

1. det inte har kommit till på lagligt sätt,
2. beslutet rör något som inte är en angelägenhet för kommunen eller regionen
3. det organ som har fattat beslutet inte har haft rätt att göra det, eller
4. beslutet annars strider mot lag eller annan författning.

I mål om laglighetsprövning är domstolens överprövning av kommunala beslut begränsad till deras laglighet och kan inte omfatta deras lämplighet eller skälighet. Laglighetsprövningen innebär också att domstolen, för det fall ett beslut anses olagligt, endast kan upphäva beslutet; något annat beslut får inte sättas i ett överklagat besluts ställe.

Vid laglighetsprövning av ett kommunalt beslut gäller som huvudregel att det är den klagande som har att visa att det kommunala beslutet är olagligt enligt någon av de grunder som anges i 13 kap. 8 § första stycket kommunallagen.



**Fråga om beredningen**

I 5 kap. 26 § kommunallagen anges att ett ärende, innan det avgörs av fullmäktige, ska ha beretts antingen av en nämnd vars verksamhetsområde ärendet berör eller av en fullmäktigeberedning. Det är ostridigt i målet att det överklagade beslutet har beretts inför kommunfullmäktiges sammanträde. Gösta Frost har anfört att ägarbolagen inte har varit med i beredningen av det nya ägardirektivet för Nodava AB. Oavsett hur det förhåller sig med den saken kan förvaltningsrätten inte inom ramen för en laglighetsprövning pröva beredningens omfattning och kvalitet. Det är upp till fullmäktige att avgöra om beredningen ger ett tillförlitligt underlag för att gå till beslut. Vad Gösta Frost har anfört om brister i beredningen kan således inte medföra att kommunfullmäktiges beslut ska upphävas.

**Aktiebolagslagen och aktieägaravtalet**

I 8 kap. 41 § aktiebolagslagen (2005:551) framgår att styrelsen eller någon annan ställföreträdare för bolaget får inte företa en rättshandling eller någon annan åtgärd som är ägnad att ge en otillbörlig fördel åt en aktieägare eller någon annan till nackdel för bolaget eller någon annan aktieägare.

Gösta Frost har anfört att den beslutade skrivningen i ägardirektivet strider mot aktiebolagslagen och aktieägaravtalet då denna innebär en otillbörlig fördel för Orsa kommun gentemot övriga kommuner och att det kan uppstå oklarheter om vem som styr bolaget; bolagets styrelse och VD eller ledningen för Orsa kommun. Vidare hänvisar Gösta Frost till aktieägaravtalet, enligt vilket ingen delägare får ha ett större inflytande än någon annan delägare, men att det nu i praktiken är fritt fram för Orsa kommun att styra bolaget som den vill. Enligt Mora kommun är den nya administrativa regleringen inte till nackdel för bolaget eller övriga ägare och innebär ingen ändring i sak jämfört med vad som gällde tidigare.

Förvaltningsrätten kan konstatera att det av aktieägaravtalet, som gällde sedan tidigare, redan framgår att Orsa är värdkommun för bolaget. Det som är nytt genom det överklagade beslutet är att Orsa kommun ”utövar ledningsfunktion över bolaget”. Vidare ska bolaget ”inom sin administration och löpande förvaltning följa styrande dokument som beslutats av kommunfullmäktige i Orsa kommun, såvitt inte annat beslutats eller följer av särskild lag”.

Två tidigare punkter i ägardirektivet, punkterna 16 och 17, har tagits bort och i en kommentar intill dessa punkter står följande. ”Dessa stycken stryks eftersom vi förtydligat värdkommunens roll i stycke 3”.

Av stycke 3 framgår den nya, ovan nämnda, formuleringen. I de tidigare gällande punkterna 16 och 17 framgick följande. *”Bolaget ska tillämpa den för Orsa kommun vid var tid gällande taxan för kopiering av allmänna handlingar som begärs ut av enskild. Orsa kommuns arkivreglemente ska tillämpas i bolaget. Arkivmyndighet är kommunstyrelsen i Orsa kommun.”*

Förvaltningsrätten bedömer att vad Gösta Frost har anfört om att den nya skrivningen skulle innebära en otillbörlig fördel för Orsa kommun, inte har underbyggts genom handlingarna i målet. Det är således inte visat att det överklagade beslutet skulle strida mot aktiebolagslagen eller aktieägaravtalet. Vid denna bedömning har förvaltningsrätten fäst vikt vid bland annat följande förhållanden. Kommunfullmäktige i Orsas och Älvdalens kommuner måste fastställa ägardirektivet för att det överklagade beslutet ska bestå.

Dessutom behöver ägardirektivet antas på bolagsstämman för att det ska gälla. Av aktieägaravtalet framgår att firman tecknas av styrelsen, av två styrelseledamöter i förening samt av styrelseledamot i förening med verkställande direktör. Den verkställande direktören tecknar firman ensam inom ramen för den löpande förvaltningen. Styrelsen ska bestå av ledamöter från var och en av de samverkande kommunerna, och ordförandeskapet ska rotera mellan desamma. Därtill har Mora kommun anfört att den nya formuleringen i ägardirektivet inte innebär någon ändring i sak.

Mot bakgrund av ovan nämnda stadganden, med hänsyn till andemeningen i aktieägaravtalet samt med beaktande av vad som i övrigt framkommit i målet gör förvaltningsrätten bedömningen att det inte är visat att den aktuella skrivningen är ägnad att ge en otillbörlig fördel åt en aktieägare eller någon annan till nackdel för bolaget eller någon annan aktieägare. Av samma anledning är det inte heller visat att den nya skrivningen kan anses strida mot aktieägaravtalet genom att Orsa kommun skulle ha fått ett större inflytande än de två andra kommunerna, jämfört med vad som gällde sedan tidigare.

Sammanfattningsvis finner förvaltningsrätten att Gösta Frost inte har visat att det överklagade beslutet är olagligt enligt aktiebolagslagen eller någon annan författning. Inte heller har det framkommit att beslutet är olagligt på någon av de andra grunderna i 13 kap. 8 § första stycket kommunallagen. Överklagandet ska därför avslås.

**HUR MAN ÖVERKLAGAR**, se bilaga 1 (FR-03).

Sebastian Hallman  
tf. rådman

I avgörandet har även de särskilda ledamöterna Sinikka Pisilä och Jessica Rosengren deltagit.

Föredragande juristen Erica Rustad har föredragit målet.



## Hur man överklagar

FR-03

Vill du att beslutet ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

### Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Tiden räknas oftast från den dag som du fick del av det skriftliga beslutet. I vissa fall räknas tiden i stället från beslutets datum. Det gäller om beslutet avkunnades vid en muntlig förhandling, eller om rätten vid förhandlingen gav besked om datum för beslutet.

För en part som företräder det allmänna (till exempel myndigheter) räknas tiden alltid från den dag domstolen meddelade beslutet.

Observera att överklagandet måste ha kommit in till domstolen när tiden går ut.

#### Vilken dag går tiden ut?

Sista dagen för överklagande är samma veckodag som tiden börjar räknas. Om du exempelvis fick del av beslutet måndagen den 2 mars går tiden ut måndagen den 23 mars.

Om sista dagen infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårs-afton, räcker det att överklagandet kommer in nästa vardag.

### Så här gör du

1. Skriv förvaltningsrättens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att beslutet ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att kammarrätten ska

ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).

3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn och personnummer eller organisationsnummer.  
  
Lämna aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.  
  
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skicka eller lämna in överklagandet till förvaltningsrätten. Du hittar adressen i beslutet.

### Vad händer sedan?

Förvaltningsrätten kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att beslutet gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar förvaltningsrätten överklagandet och alla handlingar i målet vidare till kammarrätten.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning kan även kammarrätten skicka brev på detta sätt.

## Prövningstillstånd i kammarrätten

När överklagandet kommer in till kammarrätten tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Kammarrätten ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att förvaltningsrätten dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om förvaltningsrätten dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller det överklagade beslutet. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

### Vill du veta mer?

Ta kontakt med förvaltningsrätten om du har frågor. Adress och telefonnummer hittar du på första sidan i beslutet.

Mer information finns på [www.domstol.se](http://www.domstol.se).



Mora kommun

**Parter:** [REDACTED] m.fl. ./ . Mora kommun

**Målet gäller:** laglighetsprövning enligt kommunallagen

---

Domstolen har fått in ett överklagande för prövning. Överklagandet följer med detta brev.

### Svara på överklagandet

Lämna in ett skriftligt svar till domstolen och tala om ifall ni går med på eller motsätter er det som begärs i överklagandet. Om ni motsätter er – förklara varför.

Vill ni lägga fram några bevis ska ni tala om det. Förklara vad ni vill visa med varje bevis. Skicka in de skriftliga bevis som inte redan finns i målet.

### Svara i tid

Domstolen måste ha svaret **senast den 18 mars 2024**. När tiden har gått ut kan domstolen komma att avgöra målet även om ni inte har svarat.

### När ni skickar in svaret

Kom ihåg att uppge målnummer 759-24. Skicka gärna in handlingarna till domstolen digitalt, helst i PDF-format. De behöver då inte lämnas på annat sätt. På [www.domstol.se/skickadigitalt](http://www.domstol.se/skickadigitalt) finns information om hur ni kan lämna in handlingar digitalt.

### Har ni frågor?

På webbplatsen finns information om domstolen och om handläggningen. Kontakta oss gärna vid frågor – ni når oss via e-post [forvaltningsrattenifalun@dom.se](mailto:forvaltningsrattenifalun@dom.se) eller per telefon 023-383 00 00.

Ann Brorsdotter

Bifogade handlingar: aktbilaga 1

Sida 1 (av 1)

Om domstolens behandling av personuppgifter, se [www.domstol.se/personuppgifter](http://www.domstol.se/personuppgifter). Kontakta oss för information på annat sätt.

**Besöksadress**  
Kullen 4  
**Telefon**  
023-383 00 00

**Öppettider**  
måndag–fredag  
08:00–12:00  
13:00–16:00

**Postadress**  
Box 45  
S-791 21 Falun

**E-post**  
[forvaltningsrattenifalun@dom.se](mailto:forvaltningsrattenifalun@dom.se)  
**Webbplats**  
[www.forvaltningsrattenifalun.domstol.se](http://www.forvaltningsrattenifalun.domstol.se)

Till Förvaltningsrätten i Falun

FÖRVALTNINGSRÄTTEN  
I FALUN

INKOM: 2024-02-23  
MÅLNR: 759-24  
AKTBIL: 1

## Överklagning av Mora kommuns beslut om verksamhetsområde för vattentjänster

**Vi överklagar härmed, enligt reglerna om laglighetsprövning i kommunallagen (2017:725), Mora kommuns fullmäktigebeslut § 2024/10-KS att bilda ett verksamhetsområde för vattentjänster i Utanmyra och Lilla Rothagen på Sollerön, med stöd av de skäl som anges nedan. Vi yrkar att beslutet om verksamhetsområde ska upphävas.**

Vi anser att kommunens beslut strider mot lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (LAV). Kommunen har inte följt bestämmelserna om att inför beslut pröva om det finns behov av vatten- och avloppstjänster i byarna. Sedan den 1 januari 2023 möjliggör LAV en mer flexibel bedömning om behovet av att inrätta allmänna vattentjänster. Enligt 6 § LAV ska, när behovet bedöms, hänsyn tas till om det finns vygar att ordna avloppsfrågan på ett annat sätt som är godtagbart, i stället för att allmänna vattentjänster inrättas.

Av cirkulär 23:13 från Sveriges kommuner och regioner, som utarbetats för att närmare belysa innebörden av lagändringarna, tydliggörs att även när vatten och avlopp behöver ordnas i ett större sammanhang, kan godtagbara enskilda lösningar komma i fråga (6 § LAV, prop. 2021/22:208).

Till detta kan läggas att riksdagen i samband med beslutet om lagändringen om vattentjänster riktade ett tillkännagivande till regeringen. Det var en uppmaning om att ta fortsatta initiativ för en ordning som innebär att fastighetsägare med enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav, som utgångspunkt inte ska kunna påtvingas ett kommunalt avlopp.

En prejudicerande dom i Mark- och miljödomstolen i Växjö M 4660–20 (som handlar om ett tillsynsärende av ett avlopp i Nybro kommun) säger att en avloppsanläggning inte kan dömas ut enbart på den grunden att den är ålderstigen. Kommunen måste visa på en skada eller olägenhet för att kunna döma ut anläggningen och komma med föreläggande om åtgärd. Angående avloppsanläggningen i Nybro bedömde domstolen att tillsynsmyndigheten inte kan utgå från schablonmässiga grunder. Det går inte att avstå från kravet att i varje enskilt fall göra en individuell bedömning av aktuell anläggning.

Mora kommun har i ett skriftligt svar till gruppen "Utanmyra VA-intressenter" påpekat att länsstyrelsen i Dalarna 2015 uppmärksammade kommunen på vatten- och avloppssituationen i Utanmyra om att det fanns behov av allmänna vattentjänster. Några individuella bedömningar har dock inte gjorts av avloppen i Utanmyra med anledning av länsstyrelsens inställning, men ändå hänvisar kommunen i sitt svar till länsstyrelsens bedömning.

Kommunen beslutade i maj 2021 att anta "VA-plan 2021–2025" för utbyggnad som berör byarna Utanmyra och Lilla Rothagen på Sollerön. Därefter har projektering inletts av Nodava AB som på uppdrag av kommunens VA-huvudman Moravatten AB svarar för att förbereda anslutning av ledningar för dricksvatten och spillvatten.

*[Handwritten signatures]*

Den 12 februari 2024 fastställde kommunfullmäktige i Mora verksamhetsområdets avgränsning och därmed vilka fastigheter som berörs av utbyggnaden. Genom beslutet om verksamhetsområde blir fastighetsägarna skyldiga att betala anläggnings- och brukningsavgifter. Normalt i en process om VA-tjänster brukar beslut om verksamhetsområde fattas innan det praktiska arbetet inleds. Behovsbedömningen ska enligt förarbetena till 7 § LAV ha gjorts innan beslutet om verksamhetsområde fattas, vilket inte har gjorts här.

I vårt fall har vår möjlighet att påverka kommunens planering av vattentjänsterna och frågan om behovsbedömning omintetgjorts, eftersom beslutet om verksamhetsområde fattats sent i den pågående processen, när redan åtskilliga förberedelser har inletts. Kommunen har inte besiktigt fastigheternas enskilda avloppsbrunnar. En sådan besiktning borde ha gjorts för varje berörd fastighet och redovisats för fastighetsägaren, för att möjliggöra den flexibla bedömning som den nya lagen föreskriver. Enligt vår uppfattning har man därmed inte prövat om det finns olägenheter eller vad dessa avlopp kan förstöra för yt- eller grundvattnet. Byarna har i VA-planen beskrivits som ett prioriterat område, men utan att någon närmare problembild presenterats med underlag eller preciseringar, varken i sin helhet eller för varje enskild fastighet. Beslutsunderlaget är enligt vår uppfattning bristfälligt och uppfyller inte de krav man kan förvänta sig av en kommunal handling för en så genomgripande åtgärd som att införa VA-tjänster. Miljöpåverkan redovisas enbart summariskt i rubrikform som "mycket stort behov ur hälso- och miljösynpunkt" och "stor känslighet recipient".

Det är inte de små avloppen som är det stora förorenarna. En forskningssammanställning från juni 2023 om hur marken tar upp fosfor från enskilda avlopp gjord av det statliga forskningsrådet Formas ger vid handen att det är svårt att bevisa att de små avloppen medför olägenheter. Studien kan inte besvara frågan hur starka kraven på utsläpp ska vara. (Markretention av fosfor från enskilda avlopp)

Småskaliga lösningar har även en fördel från ett beredskapsperspektiv, eftersom de blir mindre sårbara i krissituationer och vid naturkatastrofer.

Mora kommun har framfört att en negativ påverkan sker på öns Natura 2000-områden av avloppsvatten. Men enligt vår mening är denna förorsakad av kommunens egna åtgärder genom öns reningsverk, där avloppsvattnet släpps ut i invallningsdiket som går ut i Norrviken. Vidare lyfts Agnmyren fram, men något avlopp går inte ut till detta område. Har Mora kommun påvisat negativ påverkan på Agnmyren, torde påverkan eventuellt gjorts av gödsling av åkermark och inte av enskilda avlopp från Utanmyra by.

De lokala förutsättningarna för våra fastigheter i byn har således enligt vår mening inte beaktats. Vi anser att nuvarande ordning med enskilda avloppsbrunnar generellt sett inte utgör en sådan miljöbelastning för omgivande mark och vatten att det motiverar stora markarbeten, med åtföljande kostnader för den enskilde och huvudmannen. De ekonomiska följderna för fastighetsägarna är betydande och borde vägas in på samma sätt som andra faktorer. Inte mer än vad som är nödvändigt borde åtgärdas genom platsspecifika bedömningar, för att få legitimitet och för att följa proportionalitetsprincipen.

De utsläpp som kommer från de enskilda avloppsbrunnarna idag innebär enligt vår mening ingen risk för övergödning av sjövattnet. Det finns ingen möjlighet att vatten från avloppsbrunnarna kan nå fram till sjön. Avloppsvattnet för en stor del av fastigheterna mynnar ut i ett långsträckt dike genom byn, medan vattnet i den västra delen genom naturlig rening går ut till ängsmark, där det sker slätter. Siljan är som vattendrag inte näringsrik, utan snarare tvärtom. Det finns även fastigheter med enskilda, moderna avloppsanläggningar med rening genom infiltration. Även dessa fastigheter riskerar tvångsanslutning.

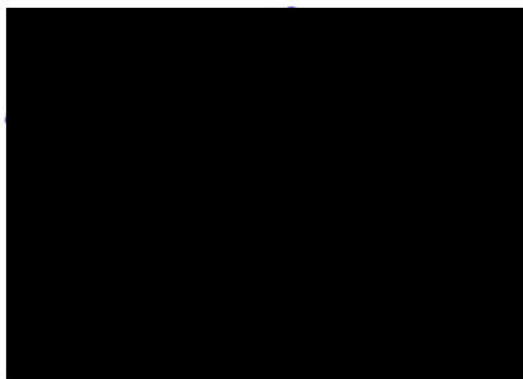
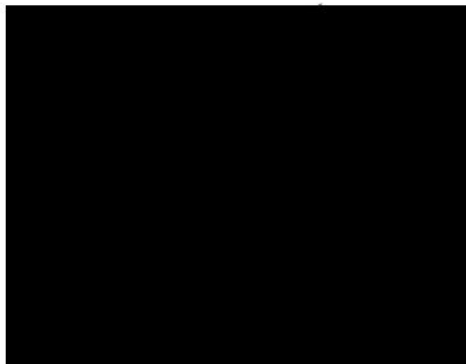
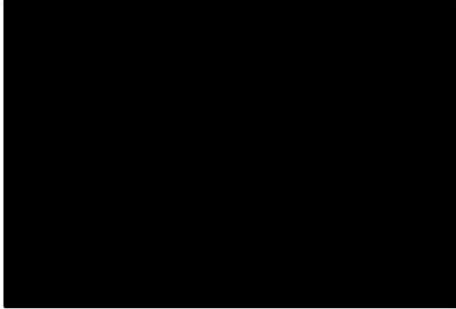
des  
BÅ  
Phe



Ännu har ingen besiktning av avloppen avseende miljöpåverkan gjorts och det saknas resultat som visar eventuell problembild med plan på förbättringsåtgärder. Eftersom ingen dokumenterad brist har påvisats med nuvarande avlopp finns det därför enligt vår mening inget behov av en kollektiv lösning för alla fastigheter.

Sammanfattningsvis har frågan om behovet av allmänna vattentjänster enligt LAV inte prövats när beslutet om verksamhetsområde fattats och därmed strider beslutet mot lagen.

Sollerön den 21 februari 2024



Bilaga: Beslut § 2024/10-KS Kommunfullmäktige i Mora angående verksamhetsområde för Utanmyra och Lilla Rothagen



## Ny ersättare för ledamot i kommunfullmäktige

### Beslut

Länsstyrelsen i Dalarnas län beslutar att utse ny ersättare för ledamot i kommunfullmäktige från och med den 5 mars 2024 till och med den 14 oktober 2026.

**Kommun:** Mora kommun

**Parti:** Moderaterna

**Avgången ersättare:** Abdulhalim Meral

**Ny ersättare:** Andreas Ytterberg

### Beskrivning av ärendet

Kommunfullmäktige i Mora kommun har kommit in med en begäran om ny sammanräkning. Detta med anledning av att Abdulhalim Meral har avsagt sig uppdraget.

### Motivering till beslutet

Om en ledamot i kommunfullmäktige avgår under valperioden, ska länsstyrelsen efter anmälan utse en ny ledamot. Länsstyrelsen ska vid behov även utse ersättare i kommunfullmäktige.

### Bestämmelser som beslutet grundas på

14 kap. 13–23 §§ vallagen (2005:837).

### Information

Bevis (protokollsutdrag) utfärdas för de som berörs av beslutet.

### Du kan överklaga beslutet

Se bilaga med överklagandehänvisning.

## De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av jurist Hanna Anagrius med handläggare Niklas Eklund som föredragande.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

## Kopia till

Moderaterna  
Andreas Ytterberg

## Bilagor

1. Överklagandehänvisning Valprovsnämnden

## Du kan överklaga beslutet hos Valprövningsnämnden

Om du inte är nöjd med Länsstyrelsens beslut, kan du skriftligen överklaga beslutet hos Valprövningsnämnden.

### Hur överklagar jag beslutet?

Lämna eller skicka din skriftliga överklagan till Länsstyrelsen Dalarnas län antingen via e-post; [dalarna@lansstyrelsen.se](mailto:dalarna@lansstyrelsen.se), eller med post; Länsstyrelsen Dalarnas län, 791 84 Falun.

### Tiden för överklagande

Ditt överklagande måste ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tio dagar** från dagen för beslutet. Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ditt överklagande kan du be att få ytterligare tid till att utveckla dina synpunkter och skälen till att du överklagar. Sedan är det Valprövningsnämnden som beslutar om tiden kan förlängas.

### Ditt överklagande ska innehålla

- Vilket beslut som du överklagar, beslutets datum och diarienummer.
- Hur du vill att beslutet ska ändras.
- Varför du anser att Länsstyrelsens beslut är felaktigt.

Om du har handlingar som du anser stödjer din överklagan så bör du bifoga kopior på dessa. Kontakta Länsstyrelsen i förväg om du behöver bifoga filer som är större än 15 MB via e-post.

### Ombud

Om du anlitar ett ombud som sköter överklagandet åt dig ska ombudet underteckna skrivelsen samt uppge sitt eget namn, adress och telefonnummer. Ombudet bör också bifoga en fullmakt.

### Behöver du veta mer?

Har du ytterligare frågor kan du kontakta Länsstyrelsen via e-post, [dalarna@lansstyrelsen.se](mailto:dalarna@lansstyrelsen.se), eller via växeltelefonnummer 010-225 00 00. Ange diarienummer 2874-2024.



Mora kommun  
mora.kommun@mora.se

## Ny ersättare för ledamot i kommunfullmäktige

### Beslut

Länsstyrelsen i Dalarnas län beslutar att utse ny ersättare för ledamot i kommunfullmäktige från och med den 5 mars 2024 till och med den 14 oktober 2026.

**Kommun:** Mora kommun

**Parti:** Moderaterna

**Avgången ersättare:** Lars Erik Lohman

**Ny ersättare:** Abdulhalim Meral

### Beskrivning av ärendet

Kommunfullmäktige i Mora kommun har kommit in med en begäran om ny sammanräkning. Detta med anledning av att Lars Erik Lohman har av sagt sig uppdraget.

### Motivering till beslutet

Om en ledamot i kommunfullmäktige avgår under valperioden, ska länsstyrelsen efter anmälan utse en ny ledamot. Länsstyrelsen ska vid behov även utse ersättare i kommunfullmäktige.

### Bestämmelser som beslutet grundas på

14 kap. 13–23 §§ vallagen (2005:837).

### Information

Bevis (protokollsutdrag) utfärdas för de som berörs av beslutet.

### Du kan överklaga beslutet

Se bilaga med överklagandehänvisning.

## De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av jurist Hanna Anagrius med handläggare Niklas Eklund som föredragande.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

## Kopia till

Moderaterna  
Abdulhalim Meral

## Bilagor

1. Överklagandehänvisning Valprovsnämnden

## Du kan överklaga beslutet hos Valprövningsnämnden

Om du inte är nöjd med Länsstyrelsens beslut, kan du skriftligen överklaga beslutet hos Valprövningsnämnden.

### Hur överklagar jag beslutet?

Lämna eller skicka din skriftliga överklagan till Länsstyrelsen Dalarnas län antingen via e-post; [dalarna@lansstyrelsen.se](mailto:dalarna@lansstyrelsen.se), eller med post; Länsstyrelsen Dalarnas län, 791 84 Falun.

### Tiden för överklagande

Ditt överklagande måste ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tio dagar** från dagen för beslutet. Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ditt överklagande kan du be att få ytterligare tid till att utveckla dina synpunkter och skälen till att du överklagar. Sedan är det Valprövningsnämnden som beslutar om tiden kan förlängas.

### Ditt överklagande ska innehålla

- Vilket beslut som du överklagar, beslutets datum och diarienummer.
- Hur du vill att beslutet ska ändras.
- Varför du anser att Länsstyrelsens beslut är felaktigt.

Om du har handlingar som du anser stödjer din överklagan så bör du bifoga kopior på dessa. Kontakta Länsstyrelsen i förväg om du behöver bifoga filer som är större än 15 MB via e-post.

### Ombud

Om du anlitar ett ombud som sköter överklagandet åt dig ska ombudet underteckna skrivelsen samt uppge sitt eget namn, adress och telefonnummer. Ombudet bör också bifoga en fullmakt.

### Behöver du veta mer?

Har du ytterligare frågor kan du kontakta Länsstyrelsen via e-post, [dalarna@lansstyrelsen.se](mailto:dalarna@lansstyrelsen.se), eller via växeltelefonnummer 010-225 00 00. Ange diarienummer 2857-2024.



Mora kommun  
mora.kommun@mora.se

## Ny ersättare för ledamot i kommunfullmäktige

### Beslut

Länsstyrelsen i Dalarnas län beslutar att utse ny ersättare för ledamot i kommunfullmäktige från och med den 11 mars 2024 till och med den 14 oktober 2026.

**Kommun:** Mora kommun

**Parti:** Morapartiet

**Avgången ersättare:** Åsa Eriksson

**Ny ersättare:** Maria Frelin

### Beskrivning av ärendet

Kommunfullmäktige i Mora kommun har kommit in med en begäran om ny sammanräkning. Detta med anledning av att Åsa Eriksson har flyttat från kommunen.

### Motivering till beslutet

Om en ledamot i kommunfullmäktige avgår under valperioden, ska länsstyrelsen efter anmälan utse en ny ledamot. Länsstyrelsen ska vid behov även utse ersättare i kommunfullmäktige.

### Bestämmelser som beslutet grundas på

14 kap. 13–23 §§ vallagen (2005:837).

### Information

Bevis (protokollsutdrag) utfärdas för de som berörs av beslutet.

### Du kan överklaga beslutet

Se bilaga med överklagandehänvisning.



## De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av jurist Hanna Anagrius med handläggare Niklas Eklund som föredragande.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

## Kopia till

Morapartiet

Maria Frelin

## Bilagor

1. Överklagandehänvisning Valprovsnämnden

## Du kan överklaga beslutet hos Valprövningsnämnden

Om du inte är nöjd med Länsstyrelsens beslut, kan du skriftligen överklaga beslutet hos Valprövningsnämnden.

### Hur överklagar jag beslutet?

Lämna eller skicka din skriftliga överklagan till Länsstyrelsen Dalarnas län antingen via e-post; [dalarna@lansstyrelsen.se](mailto:dalarna@lansstyrelsen.se), eller med post; Länsstyrelsen Dalarnas län, 791 84 Falun.

### Tiden för överklagande

Ditt överklagande måste ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tio dagar** från dagen för beslutet. Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ditt överklagande kan du be att få ytterligare tid till att utveckla dina synpunkter och skälen till att du överklagar. Sedan är det Valprövningsnämnden som beslutar om tiden kan förlängas.

### Ditt överklagande ska innehålla

- Vilket beslut som du överklagar, beslutets datum och diarienummer.
- Hur du vill att beslutet ska ändras.
- Varför du anser att Länsstyrelsens beslut är felaktigt.

Om du har handlingar som du anser stödjer din överklagan så bör du bifoga kopior på dessa. Kontakta Länsstyrelsen i förväg om du behöver bifoga filer som är större än 15 MB via e-post.

### Ombud

Om du anlitar ett ombud som sköter överklagandet åt dig ska ombudet underteckna skrivelsen samt uppge sitt eget namn, adress och telefonnummer. Ombudet bör också bifoga en fullmakt.

### Behöver du veta mer?

Har du ytterligare frågor kan du kontakta Länsstyrelsen via e-post, [dalarna@lansstyrelsen.se](mailto:dalarna@lansstyrelsen.se), eller via växeltelefonnummer 010-225 00 00. Ange diarienummer 3251-2024.